

децембар 2016. | број 31

31 тужилачка реч

Гласило Удружења
тужилаца Србије

ТЕМА БРОЈА

Изазови у примени Законика о
кривичном поступку и сарадња
полиције и тужилаштва

ТУЖИЛАЧКА РЕЧ

Гласило Удружења
тужилаца Србије

Издавач:

Удружење тужилаца и заменика
јавних тужилаца Србије,
Ресавска 16а, Београд

Главни уредник:

Миодраг Плазинић

Заменик главног и одговорног уредника:

др Марина Матић Бошковић

Редакција:

др Горан Илић,
председник УТС и заменик Републичког тужиоца;
др Марина Матић Бошковић,
потпредседник Програмског савета УТС;
Радован Лазић,
председник УО УТС и заменик Апелационог
јавног тужиоца у Новом Саду.

Визуелни концепт и дизајн:

comma | communications design

Техничка припрема:

Мирослав Крстић

Штампа:

GrafoIN, Београд

Тираж:

600

Адреса редакције:

Ресавска 16а, Београд

телефон/факс

011 / 3031 909

e-mail:

udruzenjetuzilacasrbije@gmail.com

www.uts.org.rs

ISSN 1452-8843 = ТУЖИЛАЧКА РЕЧ

COBISS.SR-ID 140096012

Издавање овог броја часописа, финансијски је помогла
Амбасада Краљевине Холандије у Србији. Садржај часописа
искључива је одговорност Удружења јавних тужилаца и
заменика јавних тужилаца Србије и не одражава нужно ставове
Амбасаде Краљевине Холандије у Србији.

Уводна реч
Радован Лазић
4

Активности Удружења
јавних тужилаца
и заменика јавних
тужилаца Србије
7

Актуелна питања
13

Прогањање и полно
узнемиравање
Милан Шкулић
14

Заштита деце
при коришћењу
информацио-
комуникационих
технологија у домаћем
и међународном праву
Љуба Слијепчевић
22

Привидни идеални
стицај у судској пракси
Стефан Петровић
33

Нужност и сврси-
сходност промене
уставног положаја
Државног већа
тужилаца
Александар Марковић
40

Изазови у примени
Законика о
кривичном поступку
и сарадња полиције и
тужилаштва
51

Улога тужиоца кроз
анализу решеља о
одбачају кривичних
пријава за кривична
дела из чл. 136 и 137
Кривичног законика
Гордана Јекић Брадајић
52

Однос јавног
тужиоца и полиције
у предистражном
поступку
Предраг Ђетковић
60

Тужилаштво и
полиција – изазови
у примени ЗКП-а
Војкан Илић
75

Kingdom of the Netherlands

УВОДНА РЕЧ

Радован Лазивић
Председник УО УТС

У прошлом броју Тужилачке речи бавили смо се Државним већем тужилаца, нарочито у контексту избора за Државно веће тужилаца и остваривања уставне улоге Државног већа тужилаца, гарантовања и заштите самосталности јавних тужилаца и њихових заменика. Међутим, и у идеалним условима, у којима би самосталност носилаца јавнотужилачке функције била потпуно обезбеђена, она сама по себи не би била довољна за ефикасно вршење јавнотужилачке функције. Да би јавни тужилац ефективно вршио функцију, неопходно је да има и механизме који му то омогућавају. У том смислу, један од кључних проблема је сарадња јавног тужилаштва и полиције, боље рећи однос јавног тужилаштва и полиције у коме јавни тужилац има руководећу улогу.

Активности јавног тужилаштва и полиције нераскидиво су повезане у кривичном поступку, нарочито у фази предистражног поступка када јавни тужилац предузима сложене радње на припреми материјала за гоњење учинилаца кривичних дела. Законодавац је прописао да јавни тужилац руководи предистражним поступком и спрово-

води истрагу те да су сви органи који учествују у предистражном поступку дужни да о свакој радњи предузетој у циљу откривања кривичног дела или проналажења осумњиченог обавесте надлежног јавног тужιοца. Полиција и други државни органи надлежни за откривање кривичних дела дужни су да поступе по сваком захтеву надлежног јавног тужιοца. Реч је о законским, процедуралним решењима којима је јавном тужιοцу, у односу на полицију, у овим фазама поступка додељена руководећа улога. Циљ ових одредби је да органу који ће у каснијим фазама поступка бити одговоран за доказивање пред судом, омогуће пуна овлашћења у фази њиховог прикупљања. Међутим, да ли је јавни тужилац заиста у могућности да ову своју улогу оствари? Да ли су јавном тужилаштву, осим нормативних одредби које истичу његово руководећи положај у односу на полицију, дати ефективни механизми да руководећу улогу заиста и оствари.

Поједини механизми вршења контроле рада полиције у предистражном и истражном поступку од стране јавног тужιοца

предвиђени су одредбама ЗКП-а. Тако је, када је реч о руководећој улози јавног тужιοца у односу на полицију, наведено да је полиција дужна да поступи по сваком захтеву надлежног јавног тужιοца. Посебно је предвиђено да јавни тужилац може наложити полицији да предузима одређене радње ради откривања кривичних дела и проналажења осумњичених, да је полиција дужна да изврши налог јавног тужιοца, као и да га о предузетим радњама редовно обавештава. Руководећа улога потврђена је и могућношћу јавног тужιοца да у току предистражног поступка од полиције преузме вршење радње коју је полиција на основу закона самостално предузела.

У случају непоступања, јавни тужилац има могућност да о овоме одмах обавести старешину који руководи органом, а по потреби и надлежног министра, Владу или надлежно радно тело Народне скупштине. Иако није предвиђен као посебан механизам контроле рада полиције, одређени вид могућег санкционисања непоступања полицијских органа представља и општа могућност јавног тужιοца да казни новчаном казном одговорно лице у државном органу за непоступање по његовом захтеву у вези са кривичном пријавом.

Као последњи корак у контроли поступања полиције по његовим захтевима, јавном тужιοцу је остављена могућност захтевања покретања дисциплинског поступка

против лица за које сматра да је одговорно за непоступање. Услов за активирање овог механизма је испуњен у ситуацији у којој полиција не поступи по захтеву јавног тужιοца у року од 24 сата од када су обавештени старешина који руководи органом, односно надлежни министар, радно тело Скупштине или Влада. Међутим, питање је зашто се оваква одредба и појављује у закону јер она не даје јавном тужιοцу овлашћење да покрене дисциплински поступак, већ само да захтева покретање дисциплинског поступка (свако може да захтева покретање дисциплинског поступка обраћањем органу надлежном за покретање поступка). Надаље, надлежни орган полиције ничим није обавезан на поступање сходно захтеву јавног тужιοца, нити је предвиђено учествовање јавног тужιοца у поступку, као ни његово обавештавање о исходу евентуално покренуте процедуре.

У стручној јавности, одавно је примећено како наведена овлашћења јавног тужιοца не омогућавају јавном тужιοцу да у пуној мери оствари руководећу улогу у фази предистражног поступка. Декларативна руководећа улога јавног тужιοца у постојећем систему није праћена и постојањем реалних механизма који би је омогућили. Поред наведеног, треба имати у виду и реалне односе одређених институција у друштву и њихов фактички значај. У том смислу, полиција је на овим про-

сторима традиционално имала утицај и моћ несразмерно већи од јавног тужилаштва, поготово имајући у виду да управо полиција врши селекцију предмета који ће доћи пред јавног тужιοца.

Прокламовану руководећу улогу јавног тужιοца у односу на полицију не прате било каква хијерархијско-организациона решења у систему јавно тужилаштво – полиција, већ је и даље реч о два суштински потпуно одвојена органа која поседују раздвојене руководеће структуре и потпуно различиту и одвојену организацију.

Овакво стање посебно је проблематично када је реч о могућности процесуирања политички осетљивих предмета, или предмета где су потенцијални осумњичени припадници полиције. Није реално очекивати да јавни тужилац добије од полицијских органа тражене податке и обезбеди пуну сарадњу, ако нема могућности да их на то принуди. Каријера припадника полиције искључиво зависи од полицијских старешина, а ови од министра полиције који је политички функционер, па је у случају супротстављених интереса, реално очекивати да упутства полицијских руководиоца имају већу тежину од захтева јавног тужιοца.

Потребно је истаћи да је о односу јавног тужιοца и полиције расправљано током израде нацрта Законика о кривичном поступку. Постојали су предлози да се утицај јавног тужιοца на избор руководећег полицијског кадра регулише

на сличан начин као у Закону о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине, где је предвиђено да министар надлежан за унутрашње послове поставља и разрешава старешину службе, по прибављеном мишљењу тужиоца за ратне злочине. Постојали су и предлози да се, због значаја односа о којем је реч, дисциплински поступак против одговорног лица у полицији због непоступања по налогу јавног тужиоца, иницира непосредно код министра полиције, али се таква решења нису нашла у коначној верзији закона.

У упоредном праву однос јавног тужилаштва и полиције је различито регулисан. У Шпанији је ово питање решено оснивањем посебног дела полиције (судска полиција) која је одговорна тужилаштву за спровођење истрага, откривање и хапшење учинилаца кривичних дела. Слично решење примењено је и у Белгији, где су одређени делови полиције припојени канцеларији тужиоца и практично представљају део тужилаштва. У Италији су при сваком тужилаштву формирана одељења полиције која су функционално подређена старешини тужилаштва. Најснажнији вид контроле постоји у Швајцарској, где је тужилац истовремено и директор полиције „judiciaire”.

Из наведеног се може закључити да постојећа законска решења и реални односи у пракси не омогућавају јавном тужилаштву да у пуној мери остварује руководећу улогу у односу на полицију. Због тога је потребно пронаћи решење

за промену оваквог стања. Веома су корисне Препоруке Комитета министара Савета Европе које се односе на улогу јавног тужиоца у кривичном систему. Посебан део Препорука посвећен је односу јавног тужилаштва и полиције. У земљама где истрагу спроводи или контролише јавни тужилац, држава је дужна да предузме ефективне мере како би обезбедила да тужилац може:

(а) давати инструкције полицији везане за спровођење политике сузбијања криминала (нарочито у погледу одлучивања о приоритетима у поступању, улагањима средстава, ангажовању особља, трајању истраге, информација које се достављају тужиоцу),

(б) додељивати предмете полицијским јединицама које су најкомпетентније да поступају у конкретном предмету,

(в) извршити процену и контролу у мери у којој је потребно у циљу праћења усклађености поступања полиције у складу са његовим налозима и законом и

(г) санкционисати полицију у случају кршења обавеза. Када је реч о земљама где је полиција независна од тужилаштва, у Препорукама се наводи да држава треба да предузме ефективне мере којима се гарантује постојање одговарајуће и функционалне сарадње између тужилаштва и полиције.

Из наведених разлога, у реформи нашег кривично-процесног законодавства требало би се озбиљно посветити решавању овог проблема. Могуће решење би било

својеврсно укључивање одређених делова криминалистичке полиције у организацију јавног тужилаштва, о чему се и раније размишљало када је било актуелно формирање тзв. правосудне полиције која је требало да постане посебна организациона јединица под надлежношћу министарства правде, односно увођење истражитеља као службених лица јавног тужилаштва са полицијским овлашћењима. Могло би се размотрити и прописивање могућности јавног тужиоца да води дисциплински поступак против службеника полиције који одбије да поступи по налогу. Такође би требало размислити и о решењу које овлашћује јавног тужиоца да утиче на кадровска решења у Министарству унутрашњих послова (нпр. давање мишљења или сагласности), слично као код тужилаштва посебне надлежности, где се поступак постављања и разрешења старешине службе не може обавити без прибављеног мишљења јавног тужиоца.

Измене постојећег нормативног оквира требало би да обухвате делове Закона о полицији, Закона о јавном тужилаштву и Законика о кривичном поступку и свакако би захтевале широку јавну расправу и друштвени консензус. Такве измене би сигурно изазвале доста отпора у постојећим државним структурама, али без њих је немогуће заиста обезбедити услове за обављање јавнотужилачке функције на Уставом и законима предвиђен начин.

АКТИВНОСТИ

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ТУЖИЛАЦА И ЗАМЕНИКА ЈАВНИХ ТУЖИЛАЦА СРБИЈЕ

РЕДОВНЕ АКТИВНОСТИ

Протекли период обележиле су значајне активности Удружења у области јавних расправа, консултација и заговарања на тему развоја кривичног законодавства, измена уставног положаја јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, притисака на рад јавног тужилаштва, изазова у примени тужилачке истраге са постојећим ресурсима, као и представљање упоредних искустава значајних за Србију.

* * *

Управни одбор Удружења тужилаца Србије је у протеклом периоду одржао два састанка.

Први састанак је одржан на Копаонику 1. априла 2016. године, када су се анализирали протекли избори за изборне чланове ДВТ-а и када је 5 истакнутих члано-

ва УТС-а изабрано за чланове Државног већа тужилаца. Горан Илић је том приликом нагласио да ће они инсистирати на повећању броја људи пре свега у Основним и Вишим тужилаштвима, у неком наредном периоду, а након утврђивања реалних потреба.

Усвојене су оставке Горана Илића на место члана и Радована Лазића на место заменика члана Комисије за спровођење Националне стратегије реформе правосудја за период 2013–2018 и усвојени предлози да Лидија Комлен Николић буде члан а Ана Боровић заменик члана Комисије. Предлози су одмах послати Влади на усвајање, што је она учинила 20. октобра 2016. године.

Такође, усвојена је и оставка Радована Лазића на место члана Управног одбора Правосудне академије и усвојен предлог да нови члан УО Правосудне академије буде Зорин Зоговић. Усвојен је

и предлог др Горана Илића да испред Удружења тужилаца Србије члан радне групе за израду програма и начина полагања испита за проверу стручности и оспособљености кандидата који се први пут бира за заменика јавног тужиоца, буде Ненад Стефановић.

Други састанак Управног одбора у овом периоду одржан је у Нишу 3. маја 2016. године, када је расправљано о позицији председника УО и председника Удружења у односу на новонасталу ситуацију – ступање на дужност у Државно веће тужилаца 6. априла 2016. године. Чланови УО УТС сагласили су се да разлози неспојивости две функције не постоје, као и да ће конекција између тужилаштва и УТС-а са једне стране и ДВТ-а са друге стране, сад бити још боља.

Такође, једна од актуелних тема била је тема о људским и финансијским ресурсима у

тужилаштвима, где су се сви сложили да постоји велики проблем са недовољним бројем људских ресурса, како заменика, тако и осталих запослених. Најављен је пројекат Удружења који за циљ управо има процену ресурса у тужилаштвима.

О независности, избору, преоптерећености тужилаца, притисцима на правосудје, уставном положају, сарадњи са полицијом и битним питањима за струку, чланови УТС говорили су у изјавама за медије. У протеклом периоду они су имали бројне медијске изјаве и наступе у различитим медијима. (www.uts.org.rs).

Издато је неколико саопштења која су се односила на нападе на колеге, као и на напад на Повереника за информације од јавног значаја, господина Шабића. Удружење је у више наврата поводом сличних догађаја указивало на неадекватну заштиту припадника институција које се баве заштитом грађанских права, као и носилаца правосудних

функција и осталих припадника правосудних професија.

Такође, издато је и заједничко саопштење Друштва судија Србије и Удружења тужилаца Србије којим је изражена солидарност са турским колегама који су ухапшени и остали без функција, и у коме се позивају турске власти да хитно ослободе судије и јавне тужиоце за које не постоји основана сумња за умешаност у војни удар (www.uts.org.rs).

Представници УТС-а су о свим овим питањима говорили и на конференцијама, како у земљи, тако и у иностранству, на којима су имали запажена учешћа.

На XXI Годишњој конференцији и Општем састанку Међународног удружења тужилаца (IAP 2016) – чији је члан УТС, одржаном од 11. до 15. септембра 2016. године у Даблину у Ирској и на коме су учествовали и представници Удружења тужилаца Србије, договорено је да Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије буде домаћин Трећег

глобалног форума за Удружења тужилаца.

Трећи Глобални форум одржаће се у Београду 26–28. маја 2017. године.

Представници УТС активно су учествовали и на састанцима Националног конвента о Европској унији. У протеклом периоду било је три таква састанка.

На седници одржаној 21. априла 2016. године Уставни суд Србије донео је одлуку којом се утврђује да одредбе члана 73. ст. 2., 5. и 6. нису у сагласности са Уставом. Подносилац Иницијативе било је Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије.

ПРОЈЕКТНЕ АКТИВНОСТИ

Између два броја Тужилачке речи одржан је и низ активности подржаних кроз пројекте које Удружење спроводи.

У оквиру Меморандума о сарадњи мисије ОЕБС и Удружења јавних тужилаца и заменика

јавних тужилаца за 2016. годину, значајну активност представљала је организација друге по реду конференције на тему реформе кривичног законодавства „Доминантни правци развоја кривичног законодавства и друга актуелна питања у правном систему Србије“, која је одржана на Копаонику од 1. до 3. априла 2016. године. Наведена конференција, представљала је наставак дијалога са свим релевантним представницима кривичног правосудја о унапређењу нормативног оквира, али и решавање изазова из праксе.

Рад конференције био је подељен у 4 панела:

- Кривично материјално законодавство,
- Кривично процесно законодавство,
- У оквиру трећег панела одржана су два округла стола:

Тема првог округлог стола била је „Сарадња тужилаштва са полицијом и другим органима“.

Други округли сто у оквиру овог панела имао је тему

„Одрживост примене нових решења у Закону о изменама и допунама Закона о прекршајима и однос кривичног и прекршајног поступка у контексту даљих реформи кривичног законодавства“.

– Тема четвртог панела била је „Нацрт Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправна заштита малолетних лица“.

Говорници на конференцији били су представници академске заједнице, ОЕБС-а, Делегације Европске уније, Савета Европе, истакнути представници тужилаштва, суда, прекршајних судова, полиције, адвокатури, као и директори

Института за Упоредно право и Института за Криминолошка и социолошка истраживања.

Конференцији је присуствовало више од 160 учесника – тужилаца, заменика тужилаца, универзитетских професора, представника полиције, судија, судија прекршајних судова, представника пореске полиције. Други радни дан отворио је тадашњи министар правде Никола Селаковић, који је као један од приоритета Министарства правде истакао кадровско и квалитативно ојачање јавног тужилаштва, кроз јачање стручног и техничког кадра.

Разноликост тема указује на значај конференције, а пре свега на значај размене искустава међу колегама.

Због великог интересовања за тему конференције, поред ОЕБС-а као једног од главних донатора, рад Конференције помогли

су и USAID-ов пројекат за реформу правосудја и одговорну власт (ЈРГА) и Савет Европе. У сарадњи са „INTERMEX“-ом, Удружење је припремило и објавило Зборник стручних радова, који је подељен свим учесницима скупа и који ће бити достављен свим релевантним институцијама.

Након конференције на Копаонику, 13. маја 2016. године у Нишу је одржана и конференција са темом „Уставни положај Државног већа тужилаца“. О изазовима и недоумицама, враћању поверења носилаца тужилачке функције у

рад Већа, погрешним представама и заблудама о Државном већу тужилаца, говорили су представници Удружења тужилаца Србије и чланови Државног већа тужилаца.

Присутнима се обратио правни саветник за реформу правосудја

у Мисији ОЕБС-а, који је нагласио да се само заједничким радом и трудом може пронаћи најбоље решење које се тиче уставног положаја Државног већа тужилаца.

Након поздравних речи, на тему „Анализа постојећег уставног положаја Државног већа тужилаца и препоруке за унапређење“ говорили су професори Правног факултета универзитета у Београду, Нишу и Крагујевцу, чланови УО Удружења тужилаца Србије, као и председник УО Удружења судијских и тужилачких помоћника Србије.

Око 50 учесника и говорника дискутовали су о томе на који начин се може повратити поверење носилаца тужилачке функције у рад Државног већа тужилаца. Разговарали су о изазовима са којима се суочавају тужилаштва у

Републици Србији, а то су пре свега недостаци у погледу људских и финансијских ресурса.

Четири округла стола са темом „Унапређење уставног положаја Државног већа тужилаца“ одржана су током априла и маја у Суботици, Новој Вароши, Шапцу и у Лебанима. Говорници

на округлим столовима били су чланови УО Удружења и изборни чланови Државног већа тужилаца. Такође, учесницима су се обраћали и домаћини из градова у којима су округли столови одржани, као и представници Мисије ОЕБС-а. Округлим столовима присуствовало је преко 100 учесника – тужиоци, заменици тужилаца, стручни сарадници.

Општи закључак округлих столова је да би Удружење тужилаца требало да припреми конкретне предлоге за

измену Устава, како би спремно дочекало предстојеће активности и спровођење Акционог плана за поглавље 23.

На тему „Процена људских и финансијских ресурса тужилаштва у Србији“, одржана су два округла стола – један у Београду 12. октобра 2016. године, а други 13. октобра у Нишу. Удружење тужилаца Србије прикупило је од јавних тужилаштва у Србији податке о људским ресурсима и податке о буџету, као и броју предмета у раду. На основу прикупљених података представљени су прелиминарни закључци.

Циљ округлих столова је да се представи резултат истраживања о људским ресурсима у јавном тужилаштву. Анализом су обухваћени како заменици јавног тужиоца тако и тужилачко особље, а циљ анализе је био да

се утврди оптерећеност предметима по различитим тужилаштвима, као и да се ситуација упореди са другим државама Савета Европе (СЕПЕЈ извештај). Главни

закључци анализе су да постоји велика неуједначеност у оптерећености заменика јавних тужилаца у тужилаштвима у Србији, као и неједнака стручна и административна подршка. У односу на државе Савета Европе, број јавних тужилаца у Србији на 100.000 становника је мањи од просека, као и број тужилачког особља, укључујући стручне сараднике. Недостатак људских ресурса у појединим јавним тужилаштвима доводи до стварања старих предмета, јер заменици јавних тужилаца не могу да савладају велики прилив. Ова ситуација захтева брзу реакцију, не само у погледу повећања броја заменика јавних тужилаца и запослених, већ

и у погледу припреме програма решавања старих предмета.

Поред представљања анализе о људским ресурсима, представљена је и анализа финансијских ресурса којима располаже јавно тужилаштво. Анализа финансијских ресурса је показала да су се проблеми који су постојали у судовима прелили у јавна тужилаштва, која сада стварају кашњења према браниоцима и судским вештацима.

Учеснике је у Београду поздравила Наташа Новаковић, руководилац јединице за људска права и кривично правни систем у Мисији ОЕБС-а у Србији и похвалила рад и труд радне групе која је у кратком року прикупила податке и припремила анализу, која је по њеном мишљењу веома детаљна.

Анализу су у Београду и Нишу представиле Сандра Кулезић и Светлана Ненадић, обе изборни чланови ДВТ-а и чланови УО Удружења тужилаца Србије.

У оквиру пројекта „Тужилачка истрага на западном Балкану“, који подржава Амбасада Краљевине Холандије, одржане су две планиране фокус групе у Нишу

и Ваљево са циљем тестирања упитника који је саставио ЦеСИД у сарадњи са Удружењем тужилаца Србије и Криминалистичко-полицијском академијом. Упитник је састављен како би показао који су главни проблеми у сарадњи полиције и тужилаштва, а фокус групе су биле прилика да се добије мишљење и повратна информација представника полиције и тужилаштва о садржини упитника.

Носиоци тужилачке функције су 31. маја у Нишу имали прилике да погледају сва питања из упитника, као и да дају своје предлоге и сугестије, а исто то су представници полиције учинили и у Ваљеву 3.

јуна. У Нишу је фокус групи присуствовало 22 учесника, носилаца тужилачке функције и представника ЦеСИД-а. У Ваљево је фокус групи присуствовало 24 представника полиције, професора са Криминалистичко-полицијске академије и представника ЦеСИД-а.

Након што су представници полиције и тужилаштва изнели своје

сугестије, одлучено је да се упитник прилагоди њиховим предлозима. Припремљена је коначна верзија упитника која је дистрибуирана јавним тужилаштвима и полицијским управама у Србији. Резултати истраживања биће доступни крајем новембра 2016. године.

Поред истраживања перцепције, Удружење тужилаца припремило је упитник на основу којег је извршен увид у предмете у 10 јавних тужилаштва у земљи, како

би се утврдило како функционише сарадња јавних тужилаштва

и полиције. Резултати овог истраживања биће укључени у коначну студију, која ће дати јасну слику где су постојећи проблеми у пракси и како их превазићи.

Пројекат се спроводи у сарадњи са Институтом алтернатива из Црне Горе. Институт алтернатива је такође спровео истраживање сарадње државног тужилаштва и полиције у Црној Гори, које је у потпуности доступно на интернет страници www.institut-alternativa.org

Захваљујући подршци Фондације за отворено друштво у оквиру пројекта „Заговарање за измене нормативног оквира којим се уређује Државно веће тужилаца“, представници УТС учествовали су на седници УО МЕДЕЈ-а (Европско удружење судија и тужилаца за

демократију и слободу), одржаној у Букурешту од 23. до 26. јуна 2016. године, где је главна тема била тада актуелна ситуација у Турској.

У оквиру ове подршке урађена је и *Анализа ефективности рада Државног већа тужилаца*, која је у целости доступна на интернет страници Удружења. Анализа показује да би Државно веће тужилаца требало да унапреди ефективност рада, а за то је неопходно повећање броја запослених у Административној канцеларији Државног већа, повећање буџета с обзиром да се према садашњој структури више од 80% буџета издваја за плате запослених, што оставља мало места за програмске активности, обуку за запослене итд.

У оквиру пројекта „Институционална подршка Норвешке амбасаде у Београду“, одржан је низ активности које представљају редовно деловање Удружења, а тичу се укључивања у доношење одлука о реформским правцима, подизања свести грађана о

јавном тужилаштву и активностима јавног тужилаштва, заговарање за измене прописа и праксе, комуникација

са међународним партнерима (Међународно удружење тужилаца и МЕДЕЛ), као и консултације са релевантним представницима правосуђа (организација конференција и округлих столова).

Округли сто са темом „Уставни положај и улога Државног већа тужилаца” одржан је 14. јула 2016. године. Округли сто одржан је у Крагујевцу у свечаној сали Правног факултета Универзитета у Крагујевцу. У поздравној речи присутнима су се обратили Зоран Видаковић, заменик Апелационог јавног тужиоца у Крагујевцу, и Горан Илић, председник Удружења тужилаца Србије. О унапређењу уставног положаја

Државног већа тужилаца говорили су проф. др Станко Бејатовић, декан Правног факултета у Крагујевцу, и Станислав Дукић – члан Државног већа тужилаца. Округлом столу присуствовало је око 30 учесника.

У оквиру подршке Норвешке амбасаде издат је и претходни број Тужилачке речи, јубиларно тридесето издање овог часописа. За јубиларно издање, као и за већи број досадашњих бројева о актуелним питањима, писали су професори Правног факултета као представници тужилачке организације.

Поред неколико анализа урађених у оквиру овог пројекта, објављена је и публикација *Државно веће тужилаца у светлу најављених измена Устава*. Наведена публикација садржи низ предлога за

измену Устава око којих би требало да се води дискусија у наредном периоду. Анализа представља почетну тачку за даљи рад на овој теми. Поред наведене публикације, Удружење је припремило и документе о међународним стандардима независности јавног тужилаца, упоредноправни приказ тужилачких савета у региону и упоредни приказ слободе удруживања судија и јавних тужилаца у изабраним европским државама, који пружају одговарајући преглед међународних стандарда и упоредних решења.

Све публикације и анализе су доступне на интернет страници Удружења.

* * * *

Све активности, као и све публикације које је Удружење издало, у електронској форми можете наћи на сајту Удружења јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, који се редовно ажурира.

АКТУЕЛНА ПИТАЊА

Прогањање и узнемиравање

др МИЛАН ШКУЛИЋ
редовни професор
Правног факултета
Универзитета у Београду

1. Уводна разматрања о разлозима за промену Кривичног законика и оби- му предвиђених новела

Већ више од годину дана траје рад на изменама и допунама нашег Кривичног законика. Завршена је и јавна расправа која је трајала неколико месеци, али је она фактички значајно пролонгирана, јер већ дуго постоји званичан нацрт Закона о изменама и допунама Кривичног законика Србије, који је и званично представљен на сајту Министарства правде.

Важећи кривични законик је иначе релативно „нов“. Он је ступио на снагу 2006. године, али за услове уобичајене „динамике“ промена у правном систему Србије, он чак ни не спада у претерано „младе“ законе и већ је до сада доживео неколико крупних новина, које нису увек биле корисне и добре, попут измена и допуна из 2009. године, када је законски текст у неким елементима и непотребно „покварен“, као на пример када је без посебног резона уведено правило о забрани ублажавања казне за одређена кривична дела, а да при томе није сасвим јасан *ratio legis* за то.¹

¹ Више о томе: З.Стојановић, *Кривично право у доба кризе*, «Бранич», број 1-2/2011., Београд, 2011., стр. 27 – 49.

Министарство правде Републике Србије је формирало Радну групу са задатком да изради Радну верзију Нацрта Закона о изменама и допунама Кривичног законика. Нацрт тог Закона који је произишао из активности Радне групе и интервенција Одељења за нормативу Министарства правде сада је предмет јавне расправе.²

Кривични законик Србије је и сада, тј. независно од планираних измена, у великој мери, есенцијално и у битном, усаглашен са стандардима и актима Европске уније, Савета Европе и Уједињених нација.³ Међутим, поједина углавном релативно „новија“ документа Европске уније и Савета Европе, као и одређене „правне тековине“ земаља чланица Европске уније, захтевају даље и додатно усаглашавање нашег кривичног законодавства са њима, па се то у одређеној мери односи и на Кривични законик, као основни извор материјалног кривичног права Србије. У даљем тексту ће се посебно објаснити значај Истанбулске кон-

² Нацрт Закона о изменама и допунама Кривичног законика Србије је доступан на сајту Министарства правде Републике Србије: <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radnoverzije-prorisa.php>.

³ Више о томе: З.Стојановић и Д.Коларић, *Нова решења у Кривичном законнику Републике Србије*, «Безбедност», број 3/2012., Београд, 2012., стр. 7 – 9.

ПОЛНО

ratio legis нових инкриминација и неки могући проблеми у будућој пракси

венције у односу на измене у домену кривичних дела против полне слободе у Кривичном законнику Србије.

Основна интенција приликом израде новела Кривичног законика је била темељна измена његовог посебног дела у сегменту који се односи на кривична дела против привреде,⁴ али је само започињање поступка измена и допуна искоришћено и за неке друге, мање или веће, модификације законског текста, како у општем, тако и у посебном делу Законика.⁵ Део тих измена се очекивао, а неке су и прилично неочекиване.

Основне идеје приликом рада на изменама и допунама Кривичног законика, дакле, биле су усмерене на битне модификације у његовом посебном делу, посебно у односу на кривична дела против привреде, а релативно мање промене тицале су се општег дела Кривичног законика. Од тих промена је свакако за јавност било најинтересантније

⁴ Више о томе: М.Шкулић, *Кривична дела против привреде – актуелно стање и планиране новеле*, Привредни апелациони суд – 23. саветовање судија привредних судова Републике Србије, радни материјал II, Београд, 2015., стр. 83 – 113.

⁵ М.Шкулић и Ј.Лазаревић, *Основне планиране новеле Кривичног законика Србије*, Билтен Врховног касационог суда, број 2/2015, Врховни касациони суд и „Intermex“ Београд, 2015., стр. 32.

предвиђање замене садашње „капиталне“ казне, као неке врсте „дугогодишњег затвора“ (казна од тридесет до четрдесет година затвора), казном доживотног затвора, што иначе има сасвим солидан *ratio legis*.

Међутим, од казне доживотног затвора се у некој врсти „финиша“ рада на изменама и допунама Кривичног законика, као и од низа других решења која су постојала у том првобитном и практично за општу и највећи део стручне јавности једину доступну верзију Нацрта, у међувремену одустало, а у Нацрту Закона о изменама и допунама који се сада сматра финалном верзијом постоји читав низ одредби којих уопште нема у верзији Нацрта која је и сада још увек на сајту Министарства правде, што може да делује прилично збуњујуће, а донекле ремети и легитимитет јавне расправе.

2. Основни разлози за новеле у сфери кривичних дела против полне слободе

Велики број „нових“ одредби садржаних у Нацрту Закона о изменама и допунама Кривичног законика односи се на нека потпуно нова кривична дела у сфери заштите полне слободе, попут

полног узнемиравања, али и једног сасвим новог и за нашу праксу, а донекле и кривичноправну науку, прилично неуобичајеног облика силовања – *обљуба или са обљубом изједначен чин против воље пасивног субјекта, али без примењене принуде*. Овај облик силовања ће бити прописан у ставу 2. члан 178. Кривичног законика, који је измењен у циљу усклађивања са Истанбулском конвенцијом. На тај је начин прописано кривично дело силовање у битно редефинисаном виду (члан 10. Нацрта закона).

Измењени став 2. члана 178. Кривичног законика инкриминише обљубу без пристанка као посебан облик силовања, мада је у правнотехничком смислу било могуће, а можда и адекватније, да се формулише посебно кривично дело ове врсте, тим пре што је овај облик силовања забрањен блажом казном у односу на основни облик силовања.

Поред тога, у правно-техничком смислу је и нормативна конструкција овог облика силовања битно другачија у односу на класично силовање, јер се овде више не ради (као код типичног силовања) о одговарајућем „споју“ обљубе или са обљубом изједначеног чина са принудом, што се своди на принудну обљубу или са њом изједначен чин,

већ је код овог облика силовања довољно да не постоји адекватан пристанак пасивног субјекта на обљубу или са њом изједначен чин.

Тако је према члану 178. став 2 КЗ-а, прописан облик силовања који постоји када учинилац над другим изврши обљубу или са њом изједначен чин и поред јасно израженог противљења, а под условом да тиме нису остварена обележја „класичног силовања“, као дела које се састоји у принуди пасивног субјекта на обљубу или са њом изједначен чин, употребом силе или претњом да ће се непосредно напасти на живот или тело тог или њему блиског лица тј. дела које је прописано у члану 178. став 1. Кривичног законика. За нови облик силовања је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Осим формалног разлога да одредбе Истанбулске конвенције захтевају значајно редефинисање силовања или увођење посебног кривичног дела (обљуба или са њом изједначен чин без пристанка жртве), основни *ratio legis* нове дефиниције силовања, односно увођења једног посебног облика овог кривичног дела, у сфери неких могућих практичних проблема, који су, чини нам се, ипак прилично ретки и углавном тешко замисливи, а да то звучи иоле реално.

Наиме, и у образложењу Нацрта Закона о изменама и допунама конституције се да „постојеће решење

код овог кривичног дела не може да се примени на све случајеве у којима је изостао пристанак, односно онда када нема консенсуалног сексуалног односа.” Друга је ствар, наравно, што ће у пракси бити веома тешко доказати да је дошло до обљубе или са њом изједначеног чина противно јасно израженој вољи пасивног субјекта, односно да се не ради о „консенсуалном односу“ (тада би се некада евентуално могло расправљати и о постојању (не)скривљене, односно (не)отклоњиве стварне заблуде али без икакве релевантне принуде.

Измене које се односе на кривична дела против полне слободе, али и у погледу других заштићених објеката (објеката заштите), као када је реч о прогањању, утемељене су на одредбама Истанбулске конвенције, које обавезују Србију, па се стога у Кривични законик Србије уводе следећа потпуно нова дела: сакаћење женског полног органа (члан 8. Нацрта закона); прогањање (члан 9. Нацрта закона); полно узнемиравање (члан 13. Нацрта закона) и принудно закључење брака (члан 17. Нацрта закона).

3. Прогањање

Иако би неки облици прогањања могли да се подведу под угрожавање сигурности, неке форме прогањања ипак није објективно могуће сматрати угрожавањем

сигурности, а начелно би заслуживали одговарајућу кривичноправну реакцију. Из овога произлази да за увођење кривичног дела прогањања постоје озбиљни криминално-политички аргументи, чак и да нема формалне обавезе која произлази из дејства Истанбулске конвенције.

Коначно, ово кривично дело је и независно од Истанбулске конвенције већ уведено у кривично законодавство више европских земаља, а своје порекло под називом „Stalking” (што ипак има нешто другачије језичко значење од нашег термина *прогањање*), ова инкриминација суштински води из кривичног права Сједињених Америчких Држава.⁶

3.1. Феноменологија типичних форми прогањања и основни *ratio legis* ове инкриминације

За европске државе кривично дело прогањања, односно увођење такве инкриминације у кривично законодавство, постаје изузетно важно последњих година због Истанбулске конвенције којој је приступила већина европских земаља, све државе ЕУ и Србија.

⁶ Упореди: М. Шкулић, *Општи појам кривичног дела у Сједињеним Америчким Државама – сличности и разлике у односу на српско кривично право*, тематска монографија: „Казнена реакција у Србији“, V део, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2015., стр. 47 – 74.

Истанбулска конвенција прописује посебне мере заштите жена и деце, не само када је реч о кривичним делима против полне слободе и насиља, како „класичним“, тако и оним кривичним делима која би се са становишта до сада уобичајених кривичноправних резона могла сматрати релативно „атипичним“, већ и када је реч о прогањању.

У Србији тренутно не постоји кривично дело које би обухватило све могуће облике прогањања, али постоји једно традиционално кривично дело које се тиче неких најозбиљнијих начина прогањања, а то је угрожавање сигурности. Међутим, много је реалних животних ситуација када нема претње, али има прогањања. То може бити свака радња којом се код жртве изазивају стрепња и страх, или се на други начин тешко иритира, па то постаје облик психичког мучења, што некада, споља посматрано, и не делује увек тако. Дакле, битан је и субјективни осећај жртве – да ли се она осећа уплашено и неспокојно. То се у пракси може утврдити вештачењем психолога и исказима сведока. У тежим случајевима, прогањање може довести и до болести жртве или чак до самоубиства.

У пракси, у феноменолошком смислу постоје две основне ситуације када се ради о прогањању. Једна је када између жртве и учиниоца постоји нека веза, а друга је када се учинилац и жртва уопште не познају.

Ако је реч о бившим супружницима или љубавницима или је учинилац желео да познанство прерасте у љубавни однос али се то није догодило, онда он тежи да повреди жртву, а основни узрок прогањања је нека врста освете. Ако се жртва и учинилац не познају, онда је жртва из неког разлога постала мета фиксације прогонитеља. Ту је често реч о жртви која је јавна личност. Она може бити телевизијска звезда, глумица, певач, политичар итд.

Прогонитељи познатих личности су често и душевно поремећене особе. Увек постоји опасност да то прерасте у много теже кривично дело када се такве особе „засите” прогањања, или када жртва упорно одбија контакт или пријави случај полицији. Тада оне могу реаговати чак и убиством. На пример, Џона Ленона је убила особа која је била његов специфични обожаваца, а онда је то прерасло у мржњу и потребу да он и сам постане познат тако што ће уништити живот веома познате личности

Извесна „замка“ крије се у могућности да се претера у „креативном тумачењу” онога што би могло бити прогањање. На пример, један нормалан будући љубавни однос подразумева извесно удварање и комуникацију која може и дуго да траје, што се своди на неку врсту психо-социјалне игре, где будући љубавни партнери држе једно друго на режиму „топло-хлад-

но”. Обично је ту један партнер активнији и упорнији, а знамо да постоји једна народна изрека која каже да су у таквим љубавним играма најуспешнији они који су најупорнији.

Међутим, претерана упорност се може у неком тренутку на другој страни доживети као прогањање.

Прогањање је најчешће повезано са насиљем у породици, чак и пошто жртва напусти насилника, али не мора уопште да буде у вези са породицом. Дешава се да жртва не познаје прогонитеља. Осим тога, прогањање може да се подудари и са „мобингом“, то јест са психичким малтретирањем и узнемиравањем на послу, односно радном месту.

Све оно што нема елементе угрожавања сигурности, али има карактеристике једног изузетно иритантног узнемиравања, малтретирања или како би се у народу жаргонски рекло својеврсног „довођења до лудила“, може бити прогањање. То се може чинити и креирањем лажних профила на друштвеним мрежама, објављивањем или слањем узнемиравајућих фотографија или снимака где се жртва извргава руглу, затим упорно позивање телефоном, слање порука, брзо прекидање везе, упућивање ружних речи и клетви преко телефона. Не мора да постоји директан контакт „лицем у лице”

Код прогањања се ради о деструктивном понашању које

озбиљно може да угрози психички интегритет жртве. Такво понашање је уперено против појединих основних права и слобода човека. У феноменолошком смислу (као што је то донекле објашњено у претходном тексту), у питању је веома комплексно понашање које се често одликује и специфичним психотичним карактеристикама, утемељеним најчешће на неким психопатолошким особинама учинилаца таквог деликта. То је и основни разлог који кривичноправно сузбијање прогањања чини изузетно сложеним и компликованим.

Основни проблем приликом формулисања инкриминације прогањања своди се на реалну тешкоћу да се довољно прецизно, али свакако (што произлази из *lex certa* елемента начела законитости),⁷ адекватно обухвати такав феномен, те у исто време омогући ефикасна заштита жртва таквог кривичног дела, али и колико год је реално могуће спрече одређене злоупотребе, пре свега у виду лажних пријава.

Чини се да одређена искуства у земљама која су знатно раније увела ово кривично дело у своја законодавства ипак не охрабрују. Тако је, на пример, прогањање у Немачкој постало кривично дело 2007. године, а већ је непуних десетак година након увођења те

инкриминације у току рад на њеним изменама и допунама, до чега је дошло због уочених озбиљних проблема у пракси.

3.2. Нормативна конструкција кривичног дела прогањања формулисаног у Нацрту Закона о изменама и допунама Кривичног законика

Прогањање је прописано одредбама члана 9. Закона о изменама и допунама Кривичног законика, којим се у наш Кривични законик уводи нови члан 138а.

Кривично дело прогањања чини онај ко другог неовлашћено упорно прогања на начин који може осетно да угрози његов лични живот. За основни облик овог кривичног дела прописана је новчана казна или казна затвора до три године (члан 138а став 1 КЗ).

У члану 138 став 2 КЗ (члан 9 Нацрта), дефинисано је које радње спадају у *упорно прогањање*, које представља радњу извршења кривичног дела прогањања.

Упорно прогањање постоји када се у току одређеног временског периода предузимају следеће опционо наведене радње:

- 1) друго лице прати или се предузимају друге радње у циљу физичког приближавања том лицу;
- 2) настоји да успостави контакт са другим лицем непосредно, преко трећег лица или путем средства комуникације;

3) злоупотребљавају подаци о личности другог лица или њему блиског лица ради наручивања робе или услуга;

4) прети нападом на живот, тело или слободу другог лица или њему блиског лица;

5) предузимају друге сличне радње.

Одредбама члана 138а став 3. (члан 9 Нацрта), прописан је тежи облик прогањања, који постоји ако је извршењем основног облика овог кривичног дела изазвана опасност по живот, здравље или тело лица према коме је дело извршено или њему блиског лица. За тежи облик је прописана казна затвора од три месеца до пет година.

Најтежи облик прогањања постоји када је услед извршења основног облика овог кривичног дела наступила смрт другог лица или њему блиског лица. За најтежи облик прогањања прописана је казна затвора од једне до десет година.

Као и иначе када се ради о (нај) тежем облику кривичног дела који је квалификован тежом последицом, потребно је да до такве последице дође услед нехата учиниоца, јер ако је учинилац прогањања пасивног субјекта, па је још уз то са умишљајем пасивног субјекта прогањања или њему блиско лице лишио живота, тада би у стицају постојали како основни облик прогањања, тако и кривично дело убиство или тешко убиство.

⁷ Више о томе: М.Шкулић, *Начело законитости у кривичном праву*, *Анали Правног факултета Универзитета у Београд*, број 1/2010, Београд, 2010., стр. 66 – 128.

3.2.1. Могућа боља дефиниција прогањања

Како се још увек ради само о Нацрту Закона о изменама и допунама Кривичног законика, овде се не излаже предлог у *de lege ferenda* смислу, јер није реч о позитивном праву, већ се покушава (иако је јавна расправа практично завршена), понудити нека врста „предлога за размишљање“, што се чини ради нешто прецизнијег дефинисања садашње „верзије“ инкриминације прогањања и сужавања простора за претерано широка тумачења, која би неке аспекте садашње инкриминације прогањања, а нарочито потенцијално прешироко дефинисану радњу извршења, свело у одређене „разумне оквире“. То би, чини се, било боље и са становишта начела законитости, а пре свега његовог *lex certa* сегмента.

Дакле, могуће је на одређени начин редефинисати садашњу инкриминацију прогањања прописану Нацртом Закона о изменама и допунама Кривичног законика.

Чини се да би се основни облик прогањања (члан 138а став 1 - члан 9 Нацрта), могао боље формулисати на следећи начин: „Ко другог неовлашћеног упорно прогања на начин који осетно угрожава његов лични живот...“ Ако би се користила оваква формулација, било би неопходно да ипак наступи нека

врста последице, а не само да нешто „може угрожавати“, што је, чини се, сувише „потенцијално“ (скоро „кондиционално“), формулисано... у виду формулације: „може угрозити“...

Чини се да није адекватно ни што се у члану 138а став 2. (члан 9 Нацрта), користи атрибут „одређени“ у односу на временски период. Који је то „одређени“ период? Можда би боља формулација била – „у току одређеног дужег временског периода“ Додуше, чим је прогањање *упорно*, онда то донекле и подразумева неки дужи временски период, али ипак не треба давати простора за преширока тумачења.

Коначно, чини се да није добро формулисана ни последња опционо наведена радња извршења прогањања, а то је *предузимање друге сличне радње*. Овакво дефинисање је веома широко и оно потенцијално представа вид **аналогије**, или се макар ради о формулацији која је веома блиска забрањеној аналогiji, што свакако није добро, како са становишта формалног деловања начела законитости, тако и због стварања могућих проблема у пракси услед таквог прешироког дефинисања.

Можда би боља формулација уместо садашње у Нацрту Закона (предузимање „друге сличне радње“) била: „*предузимање друге радње упорног прогањања*“ или

„*друге радње упорног узнемиравања*“ и сл. Можда би чак најбоље било да се једноставно избегне било каква општа, а донекле и безобална формулација, која би се у пракси могла свести на увек изузетно опасну „каучук норму“.

4. Полно узнемиравање

Ново кривично дело против полне слободе – полно узнемиравање, прописано је у члану 13. Нацрта Закона о изменама и допунама Кривичног законика, којим је формулисан нови члан 182А Кривичног законика Србије.

Основни облик полног узнемиравања постоји када учинилац полно узнемирава друго лице. За основни облик је прописана новчана казна или затвор до шест месеци.

Радња извршења је само *полно узнемиравање*, које се потом посебно дефинише у члану 182 а став 3. КЗ-а.

У члану 138 став 2 КЗ-а (члан 13. Нацрта), прописан је тежи облик полног узнемиравања, који постоји ако је полно узнемиравање учињено према малолетном лицу. За тежи облик овог кривичног дела прописана је казна затвора од три месеца до три године.

Законодавац, односно „нацртотворац“ и овде исто као и у погледу претходно објашњеног прогањања, користи посебну норма-

тивну технику „накнадног дефинисања“ радње извршења кривичног дела, која је претходно у основном и тежем облику наведена на најопштији могући начин, сходно самом називу овог кривичног дела. Оваква правна техника, иначе, није до сада била сасвим уобичајена у нашем кривичном законодавству (она је у ствари више погодна за тзв. појмовник, тј. одредбе о значењу израза у општем делу Кривичног законика) и чини се да у овом случају (а што илуструјемо и предлогом основног облика овог кривичног дела), за таквим начином дефинисања радње извршења није било праве потребе.

Према одредби члана 138а став 3. Кривичног законика (члан 13 Нацрта), полно узнемиравање јесте свако вербално, невербално или физичко понашање које има за циљ или представља повреду достојанства лица у сфери полног живота, а које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење.

Одредбом члана 138а став 4 Кривичног законика прописано је да се гоњење за основни облик прогањања предузима по предлогу оштећеног, што је логично и произлази из природе овог кривичног дела, а исто тако је логично да када се ради о тежем облику полног узнемиравања (онда када је пасивни субјект малолетно лице), за

кривично гоњење није неопходан предлог оштећеног.

4.1. Могућа боља дефиниција основног облика полног узнемиравања

Можда би било боље спојити ст. 1. и 3. у новом члану 182а КЗ (члан 13 Нацрта Закона о изменама и допунама КЗ-а), на следећи начин:

- 1) унети *намеру као битно субјективно обележје кривичног дела*,
- 2) унети *опционо дефинисане радње извршења у сам основни облик кривичног дела*, те још и
- 3) *прилогом „грубо“, у релевантној мери појачати објективне елементе, односно радњу кривичног дела.*

Тако би се основни облик полног узнемиравања могао дефинисати на следећи адекватнији начин него што је учињено у Нацрту: „Ко у намери полног узнемиравања, вербалним, невербалним или физичким понашањем, грубо повређује достојанство другог лица у сфери полног живота и изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење у односу на друго лице...”

5. Закључак

У суштини није споран *ratio legis* увођења нових инкриминација у наш Кривични законик, попут прогањања и полног узнемиравања, али би свакако било добро да наш законодавац нађе „праву меру“ у домену кривичноправне заштите у односу на личне односе који су најчешће у „сржи“ ових инкриминација, односно понашања, која под одређеним условима могу да се сматрају прогањањем или полним узнемиравањем.

У претходном тексту су дати одређени предлози у правцу редефинисања садашњих решења у актуелном Нацрту Закона о изменама и допунама Кривичног законика.

Суштина ових предлога је у прецизнијем и нешто ужем дефинисању неких радњи извршења ових кривичних дела, а посебно је важно да инкриминација, нарочито када се ради о полном узнемиравању, ипак обухвати и релевантан субјективан однос учиниоца кривичног дела према свом понашању, што се у правно-техничком смислу своди на уношење релевантне намере међу битна обележја кривичног дела. Тиме се јача *lex certa* елемент начела законитости, тј. постиже знатно виши ниво прецизности и одређености инкриминације, те самим тим битно олакшава примена ових одредби у будућој пракси.

Заштита деце информационо-технологија међународном

при коришћењу комуникационих у домаћем и праву

с освртом на Уредбу о безбедности и заштити деце при коришћењу информационо-комуникационих технологија „Сл. гласник РС“, бр. 61/2016 која се примењује од 15. јула 2016. године.

ЉУБА СЛИЈЕПЧЕВИЋ
шеф канцеларије,
Правосудна академија
Нови Сад

УВОД

Време интернета обликовало је нова игралишта која нису опипљива, јер деца се играју онлајн. Интернет има своје добре и лоше стране, а од корисника зависи како ће га користити и како ће контролисати активности и време које проведе претражујући светском мрежом података. Међу корисницима интернета, циљна група којој посебно треба посветити пажњу су деца и млади.

Заштита деце на интернету је могућа уз помоћ апликација као што је Online Family Norton која родитељима омогућава да на компјутерима блокирају одређене садржаје. Активна улога родитеља је једна од кључних активности, али не и довољна. Посебну пажњу треба посветити едукацији деце.

Постоје организације, како у свету тако и код нас, које се баве едукацијом деце и омладине о коришћењу интернета. С друге стране, као што је речено, улога родитеља је веома битна.

Бројни садржаји на интернету нису намењени деци и често стоји обавештење на самим сајтовима о томе, али то се врло лако заобиђе, а санкције нема, јер не постоји могућност контроле, већ се иде на поверење.

Већина деце има приступ интернету, али не зна довољно како да се заштити од злоупотребе на глобалној мрежи. Овом проблему потребно је приступити глобално.

Претње по емоције деце, њихову свест, па и физичко стање више су изражене на интернету него на правом игралишту. Интернет носи различите ризике по безбедност деце. Неки од њих, као што су

узнемиравање, вређање или говор мржње, исти су за децу и за одрасле. Постоје, међутим, и ризици, пре свега од сексуалне злоупотребе, који посебно угрожавају децу, због њихове знатније и неискуства на интернету. Заштита деце на интернету подразумева физичку, психичку и моралну безбедност малолетних лица током обављања свакодневних активности на интернету. Циљ је заштити децу од непримерених садржаја, негативних ефеката коришћења интернета и подићи ниво свести и знања о томе на који начин виртуелна стварност утиче на децу и докле смеју да се упуштају у дигитални свет, а да то буде безбедно и без последица.

На интернету постоји неколико хиљада организација које се баве неким од многобројних начина искоришћавања деце. Велики број тих организација легално су

пријављена предузећа, хуманитарне или невладине организације са правним идентитетом. Њихово представљање у јавности недвосмислено упућује на службе за пружање разних врста помоћи, почевши од хуманитарних материјалних донација, преко психолошке помоћи угроженим групама – деци разведених родитеља, деци са лошим материјалним и социјалним статусом, итд. па све до пословних понуда са добрим и сигурним зарадама. Често се испод примамљивих могућности за бољи живот крију циљеви трафикинга, проституције, разних врста крађа и других начина искоришћавања жртава. С друге стране, постоје анонимни сајтови иза којих стоје криминалне групе које делују потпуно илегално, док у трећу групу спадају појединци који су психијатријски случајеви који имају директан приступ жртви у

намери да остваре своје циљеве, од којих је на првом месту сексуално злостављање. Заједничка особина таквих „ловаца“ јесте њихов невероватно искрен наступ, пун емоција, разумевања и саосећања према потенцијалној жртви.

Најчешћи облици злоупотребе деце на интернету:

- трафикинг
- крађа
- блуд – сексуална злоупотреба деце на интернету
- сугестија
- вршњачко насиље
- хакерисање

Трафикинг

Убрзани раст примене информационо-комуникационе технологије довео је и до појаве сајбер криминала као новог облика криминала који је везан за злоупотребу друштвених мрежа. Трговина

људима, па и људским органима, мења се у складу са најновијим технолошким достигнућима тј. постаје све више карактеристична и за сајбер простор. Усвајање одговарајуће регулативе на националном и међународном плану представља важан корак у решавању проблема трговине људима и људским органима путем интернета.

Крађа

Крађа, у директном или индиректном облику, још једна је у низу врста злоупотребе малолетника преко интернета. На сајтовима се често нуди помоћ типа саветовалишта које има за циљ препознавање психолошког профила малолетника око којег се наизглед ствара пријатељско и заштитничко окружење. У другим варијантама у исту сврху могуће је искористити информације о бројевима кредитних картица којима малолетник плаћа своје учешће у наградним играма.

Блуд – сексуална злоупотреба деце

Блуд – сексуална злоупотреба деце на интернету један је од најраспрострањенијих облика злоупотребе деце. Статистички је доказано да свака четврта девојчица и сваки шести дечак доживе неки облик сексуалног злостављања. Опасност за децу која проводе слободно време на друштвеним

мрежама, форумима, чет собама и другим интернет локацијама на којима је могућа комуникација с непознатим особама, вреба и од стране педофила. Они се деци обично лажно представљају углавном као вршњаци и покушавају да с њима остваре контакт и однос поверења. Потом покушавају да на разне начине, на пример уценом, наведу децу да раде нешто што ће задовољити њихове болесне потребе. Обично се тражи слање снимака деце са сексуалном конотацијом, или се детету заказује састанак.

Како би смањили шансе да буде откривен, злостављач по правилу прикупља информације о жртвеним родитељима и пријатељима како би изабрао што рањивију младу особу.

Све активности које имају везе са угрожавањем полне слободе малолетника и деце забрањене су Кривичним закоником, а посебна казна предвиђена је у случајевима када је кривично дело извршено искоришћавањем рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима.

Сугестија

Сугестија је облик сајбер напада са циљем да се жртва наведе на самоповређивање, свесно или несвесно. Ова врста напада опасна је нарочито стога што може да резултује тешким болестима, чак

и смртним случајевима. Лакши видови деловања сугестијом на потенцијалну жртву могу се наћи на сајтовима чији садржаји обилују разним врстама дијета, препарата за брзо мршављење, телесних вежби и сличних активности. Циљну групу оваквих сајтова чине у највећој мери девојчице тинејџерског узраста.

Вршњачко насиље

Вршњачким насиљем путем интернета назива се подстицање групне мржње, напади на приватност, узнемиравање, праћење, вређање, несавестан приступ штетним садржајима и ширење насилних и увредљивих коментара. Оно може укључивати још и слање окрутних, зловних, некад и претећих порука, као и креирање интернет страница које садрже приче, цртеже, слике и шале на рачун вршњака. Такво насиље односи се и на постављање фотографија вршњака на галеријама сајтова, уз захтев посетиоцима да их процењују по одређеним карактеристикама, односно да гласају за особу која је најружнија, најнепопуларнија или најдебља у школи.

Хакерисање

Хакерисање је облик узнемиравања младих на интернету. Хакери користе своје напредно компјутерско знање и вештине да би неовла-

шћено ушли у туђе компјутерске системе и тиме направили штету, али и стекли добит за себе. Један од начина одбране од хакера је да се праве добре тзв. „јаке” шифре, које се не могу лако открити. Препоручује се комбинација слова и бројева, као и употреба великих и малих слова. Важно је шифру чувати само за себе и не делити је ни са пријатељима.

Програми за заштиту деце на интернету

Најбоља заштита деце на интернету јесте да у сваком моменту родитељ зна шта његово дете ради на њему. Постоје софтвери који бележе шта је све рађено на рачунару, адресе које су посећиване и све то се снима у одређене лог фајлове са текстом које је дете куцало (чет програми, дописивање, Фејсбук итд) тако да се може увек бити у току шта дете ради.

K9 WEB protection представља програм величине два до три мегабајта, којим се на једноставан начин забрањују, прате или лимитирају одређене веб странице, употреба чет клијената и осталих онлајн алата. На сајту поред наведеног постоје још и програми за пречишћавање садржаја. Ови програми су направљени тако да препознају садржај веб страница који би могао да буде штетан за младе кориснике. Ти програми омогућавају одраслима, који брину о деци,

да спрече дете да посећује непримерене веб странице. Програми за пречишћавање користе три главна модела: црну листу, белу листу и неутралну листу. Црна листа блокира прилаз уписаним сајтовима, док бела листа омогућава одлазак само на наведене сајтове, блокирајући све остале.

Постоји много произвођача софтвера који су направили специјализоване веб прегледаче за децу. То нису само класични читачи као Internet Explorer или Firefox, већ представљају читав један затворени свет који је направљен тако да буде сигуран за децу, а да им ипак допусти да донекле претражују интернет. Овакви програми по правилу су шарени и имају много звучних ефеката, тако да привлаче пажњу деце, а често су и „нафиловани” гомилом садржаја – од приступа онлајн игрицама, преко предефинисаних портала за децу, па све до списка проверених веб страница са садржајима примереним датом узрасту.

Најпознатији веб прегледачи за децу: Buddy Browser, PikLuk, My Kids browser, KidZui, KidRocket, Surf Knight, Zac Broswer.

Акција *Кликни безбедно* коју спроводи Министарство за телекомуникације и информационо друштво под називом „Размисли пре него што поставиш”, организовала је едукацију за наставно особље, психолошко-педагошке службе и савете родитеља прво у

основним школама у Београду, а потом и у школама у целој Србији.

Практично је немогуће трајно елиминисати одређени садржај на интернету, па појам забране треба узети са резервом. Чак и садржаји који се свугде сматра забрањеним (нпр. дечја порнографија), у принципу је уз мање или више труда увек могуће приступити, неретко и директно с претраживача.

Постоје, међутим, и забрањени сајтови које полиција има у својој евиденцији. На њима је онај ко му приступа дочекан знаком „Стоп“.

Када је реч о садржајима који нису изричито забрањени али се сматрају непожељним, као што су порнографија, узнемирујуће поруке, расизам или мржња, као и садржајима који су неприхватљиви, могу да се активирају механизми за забрану приступа.

Национални правни оквири

Влада Републике Србије донела је 30. јуна 2016. године Уредбу о безбедности и заштити деце при коришћењу информационо-комуникационих технологија. Уредба о безбедности и заштити деце при коришћењу информационо-комуникационих технологија објављена је у „Сл. гласник РС“, бр. 61/2016, а примењује се од 15. јула 2016. године.¹

Уредбом се уређују превентивне мере за безбедност и заштиту деце

¹ Сл. гласник РС“, бр. 61/2016.

при коришћењу информационо-комуникационих технологија, односно на интернету, и поступање у случају нарушавања или угрожавања безбедности деце на интернету. Република Србија је препознала потребу да институционално реагује на знатан пораст пријава штетног и нелегалног садржаја на интернету који угрожавају безбедност деце, и да на тај начин спречи да овај проблем ескалира.

Уредба налаже да Министарство трговине, туризма и телекомуникација предузима превентивне мере за безбедност и заштиту деце путем информисања и едукације и да успостави јединствено место за пружање савета и пријем пријава у вези са безбедношћу деце на интернету.

На основу Уредбе до краја године биће успостављен јединствени контакт центар путем којег ће се спроводити саветовање деце, родитеља, ученика и наставника о предностима и ризицима коришћења интернета, као и безбедним начинима коришћења интернета, укључујући и ризик стварања зависности од коришћења видео игара и интернета. На тај начин, активности центра директно ће утицати на подизање нивоа дигиталне свести. Путем овог центра биће омогућен и пријем пријава штетног, непропорционалног и нелегалног садржаја и понашања на интернету, односно пријављивање угрожености права и интереса

детета, а функција центра биће и прослеђивање пријава о непропорционалном или штетном садржају надлежним институцијама, у оквиру Уредбом дефинисане међуресорне сарадње.

Уредба је у складу са Законом о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета², Општим протоколом Владе Републике Србије за заштиту деце од злостављања и занемаривања, као и Стратегијом ЕУ за бољи интернет за децу из 2012.

Правни систем Републике Србије према Кривичном законiku³ кривично дело злостављања и искоришћавања деце путем интернета регулише Кривичним закоником Члан 185б Кривичног законика – Искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу, наводи да извршење кривичних дела Силовања (члан 178, став 4,) Обљубе над дететом (члан 180, став 1 И 2), Обљубе злоупотребом службеног положаја (члан 181, став 2 И 3), Недозвољеним полним радњама (члан 182, став 1), Подвођење или омогућавање вршења полног односа (члан 183, став 2), Посредовања у вр-

² “Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори”, бр. 15/90 и “Сл. лист СРЈ - Међународни уговори”, бр. 4/96 и 2/97.

³ “Сл. гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.

шењу проституције (члан 184, став 2), Прикривање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију (члан 185, став 2) и Навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама (члан 185а), користећи рачунарску мрежу или комуникацију другим техничким средствима договори са малолетником састанак и појави се на договореном месту ради састанка, казниће се затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном. Ако је ово дело учињено према детету, казниће се затвором од једне до осам година.

Најважније измене су да се по први пут у Кривичном закоником Републике Србије као кривично дело сматра поседовање и прибављање фотографија, аудио-визуелних записа или других предмета порнографске садржине настале искоришћавањем малолетног лица.

Мотиви за извршење ових кривичних дела су такође широког спектра и предмет су психолошког профилисања извршилаца у зависности од случаја до случаја. Један од релевантних докумената за заштиту деце од насиља је и Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања који је усвојила Влада РС у августу 2005. године у коме сви облици насиља, злостављања, злоупотреба или занемаривања деце, којима се угрожавају или нарушавају

физички, психички и морални интегритет личности детета, представљају повреду једног од основних права детета садржаних у Конвенцији Уједињених нација о правима детета (у даљем тексту: Конвенција), а то је право на живот, опстанак и развој.

Међународни прописи

Према Конвенцији о компјутерском криминалу из 2001. године, коју је наша држава ратификовала и применила у свом Кривичном законик у и конвенцијама које се баве заштитом права детета, те Препоруке Rec(2001)16 о заштити деце од сексуалног искориштавања из 2007, овај проблем стављен је у жижу интересовања европске и светске јавности, а у појединим државама је проглашен приоритетом када је у питању компјутерски криминал и организовани криминал уопште. Код нас се као извршиоци ових кривичних дела јављају лица из свих друштвених структура, тако да не постоји профил извршилаца ових кривичних дела у том смислу.

Конвенција о високотехнолошком криминалу Савета Европе чији је Република Србија потписник (Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу⁴) један је од темељних правних аката у овој области.

⁴ Објављен у „Сл. гласнику РС”, бр. 19 од 19. марта 2009.

Неопходност међународног повезивања државних органа је основни предуслов супротстављања компјутерском криминалу. Република Србија је ратификовала Конвенцију о високотехнолошком криминалу Савета Европе у марту 2009. године уз Додатни протокол који се бави инкриминисањем аката расистичке и ксенофобичне природе путем рачунара.

Конвенција је донета 23. новембра 2001. године у Будимпешти. Поред Србије ратификована је још од стране 31 државе чланице Савета Европе, а потписале су је и Канада, Јапан, Јужноафричка Република и САД.

Основни циљеви доношења Конвенције су хармонизација националних законодавстава у домену материјалноправних одреби у области високотехнолошког криминала, увођење одговарајућих процесних инструмената ради бољег процесуирања ових кривичних дела и успостављање брзих и ефикасних институција и процедура међународне сарадње.

У преамбули саме Конвенције наглашена је потреба за процесуирањем починилаца кривичних дела високотехнолошког криминала, која имају међународни карактер. Унапређење сарадње надлежних националних органа један је од основних приоритета у циљу сузбијања високотехнолошког криминала.

Конвенција се састоји из преамбуле и четири поглавља.

Конвенција прецизно регулише шта се све сматра порнографским садржајем и дефинише као порнографски материјал који визуелно приказује :

1. малолетника који учествује у експлицитно сексуалној радњи;
2. лице које изгледа као малолетник које учествује у експлицитно сексуалној радњи;
3. реалистичне слике које представљају малолетника који учествује у експлицитно сексуалној радњи.

Конвенција је подигла старосну границу по којој се децом сматрају сва лица до своје 18. године.

Чланом 14 Конвенције регулисана су процесна овлашћења државних органа приликом истраживања кривичних дела високотехнолошког криминала.

Поред општих одредби које налажу државама потписницама Конвенције да у своја национална кривична права уведу горепоменута кривична дела, велика пажња усмерена је начину прикупљања података који се налазе у рачунарима или преносним уређајима, као и заштити основних права појединца гарантованих Европском конвенцијом о људским правима из 1950. године.

Надлежни органи у складу са Конвенцијом имају право увида и заплене сваког рачунара или носача података уколико постоје ос-

нови сумње да се ту могу налазити недозвољени материјали, као и да од провајдера прикупљају податке који се односе, пре свега, на употребу интернета, телефона и картица.

Конвенција предвиђа и одредбе које се тичу пресретања података, односно праћења електронске комуникације, превасходно оне које се обавља путем интернета.

Члан 15. Закона о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу признаје право на приватност и право на преписку, али Конвенција не предвиђа одговарајућа ограничења да таква права неће бити злоупотребљена. Како се пресретање односи само на тешка дела, државе имају пуну слободу да саме одреде када ће и у којим случајевима ово право користити. Конвенција у чл. 21. ств. 3 одређује да:

„Свака страна уговорница треба да усвоји законодавне и друге мере неопходне да обавезу даваоца услуга да чува у тајности спровођење сваког овлашћења предвиђеног овим чланом и сваку информацију у вези са тим.“

Када се имају у виду истраге за тероризам и злостављање деце, оваква процедура је оправдана и прихватљива. Међутим ни овде није предвиђен механизам заштите грађана који би се злоупотребом овог става нашли на удару власти одређене земље.

Конвенцијом није предвиђена ни обавеза провајдера да складишти

податке о својим корисницима, који би можда касније били од користи надлежним органима, и то због очигледне повреде права на приватност корисника. Како је Конвенција међународни инструмент, државе имају могућност да приликом ратификације израде правне прописе који би надоместили ове недостатке.

Питање надлежности уређено је чланом 22. Конвенције који у ставу 1. превиђа да државе имају надлежност за процесуирање уколико је кривично дело извршено:

1. а њеној територији;
2. а броду под заставом те стране уговорнице;
3. у ваздухоплову регистрованом у складу са законима те стране уговорнице;
4. од стране њеног држављанина, ако је дело кажњиво по кривичном закону земље где је извршено или ако је дело извршено на месту изван надлежности било које државе.

По ставу 2. истог члана државе имају могућност да не примењују правила о надлежности у одређеним случајевима. Државе потписнице су обавезне да уколико не изврше екстрадицију свог држављанина, да му суде за дела која су извршена на територији друге државе потписнице.

Трећи део Конвенције је посвећен међународној сарадњи, где предвиђене одредбе уређују начине ради превазилажења препрека

приликом спровођења националног законодавства за кривична дела која по правилу подразумевају учешће неколико земаља, а често и појединце из више земаља.

Већина одредби Конвенције регулише сарадњу држава која се тиче евентуалне размене података за извршена кривична дела, као и екстрадиције починилаца. У посебним случајевима може бити и успостављена и директна сарадња између правосудних органа две државе, као и Интерпола, без икаквог посредовања органа извршне власти.

Државе потписнице Конвенције могу тражити једна од друге спровођење истражних радњи у случају када:

1. има основа да се верује да су одговарајући подаци нарочито подложни губитку или измени;
2. инструменти, договори и закони иначе налажу брзу сарадњу.

Конвенција служи и као основ за екстрадицију уколико државе то питање нису регулисале.

Државе неће бити обавезне да спроведу екстрадицију уколико постоји недостатак двоструке инкриминације.

Додатни услов да се екстрадиција може извршити је да су кривична дела законима обе стране уговорнице кажњива затворском казном од најмање годину дана или тежом казном.

Конвенција предвиђа оснивање дежурне службе која би радила

даноноћно седам дана у недељи (24/7), за чије потребе државе потписнице морају да успоставе у својим полицијским службама јединицу за сарадњу, која би пружала тренутну помоћ истрагама или поступцима у вези са кривичним делима која се односе на рачунарске системе и податке, или ради прикупљања доказа у електронском облику о кривичном делу.

Таква помоћ треба да обухвати олакшавање или, уколико то домаће право и пракса дозвољавају, непосредно спровођење следећих мера: давање техничких савета; заштиту података; прикупљање доказа, давање информација правне природе и лоцирање осумњичених. Конвенција обавезује потписнице на гоњење починиоца и за она дела која нису предвиђена у њиховим законодавствима, као и због сувише широког тумачења недозвољеног садржаја.

Додатни протокол уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу донет је 28. јануара 2003. године у Савету Европе у Стразбуру и односи се у на инкриминацију радњи расистичке и ксенофобичне природе учињених уз помоћ рачунара.

Препоруке Rec(2001)16 о заштити деце од сексуалног искориштавања из 2007. године

Препорука утврђује осамнаест принципа који се односе на претрагу и заплenu предмета,

технички надзор, обавезу сарадње истражних органа, електронске доказе, употребу енкрипције, истраживање, документовање података и тренинг, као и међународну сарадњу. У односу на електронске (дигиталне) доказе, Препорука одређује да прикупљање, чување и презентација ових доказа треба да буде учињена на начин на који се најбоље осигурава њихов интегритет и необорива аутентичност.

Препорука Комитета министара Савета Европе R(91)11

Препорука Комитета министара Савета Европе R(91)11 о сексуалном искориштавању, порнографији и проституцији и трговини децом и омладином позива да се у програме основног и средњег образовања укључе информације о опасностима од сексуалног искориштавања и злостављања, да се у судском и административном поступку обезбеди тајност, односно поштовање права детета на приватност, да се обезбеде санкције против свих оних који су укључени у производњу и дистрибуцију порнографског материјала који укључује децу.

Доношењем Закона о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Службени лист СФРЈ” – додатак: Међународни уговори, број 15/90 и „Службени лист СРЈ” – додатак: Међународни уговори, бр. 4/96

и 2/97) држава се обавезала да предузме мере за спречавање и да обезбеди заштиту детета од свих облика насиља у породици, институцијама и широј друштвеној средини.

Одредбе Конвенције односе се на заштиту детета од:

- физичког и менталног насиља, злоупотребе и занемаривања или немарног односа, малтретирања или експлоатације, укључујући и сексуалну злоупотребу, (члан 19);

- свих облика сексуалног искориштавања и сексуалног злостављања. У том циљу државе чланице посебно преузимају све одговарајуће националне, билатералне и мултилатералне мере за спречавање:

(а) навођења или присиљавања детета да учествује у незаконитим сексуалним активностима;

(б) експлоататорског коришћења деце у проституцији или другим незаконитим сексуалним радњама;

(в) експлоататорског коришћења деце у порнографским представама и часописима (члан 34).

- отмице и трговина децом (члан 35);

- свих других облика искориштавања (експлоатације) штетних по било који вид дететове добробити (члан 36);

- нехуманих и понижавајућих поступака и кажњавања (члан 37).

Такође, одредбом члана 39.

Конвенције одређена је обавеза државе да обезбеди мере подршке

за физички и психички опоравак детета жртве насиља и његову социјалну реинтеграцију.

Да би се права детета на заштиту од злостављања и занемаривања остварила, неопходно је успостављање система који ће деловати превентивно у смислу спречавања злостављања и занемаривања деце и истовремено омогућити да се у ситуацијама злостављања и занемаривања покрене брз и координисан поступак који прекида злостављање, штити дете од даљег злостављања и занемаривања и обезбеђује одговарајућу интервенцију за опоравак и даљи безбедан развој детета.

Сви облици насиља, злостављања, злоупотреба и занемаривања деце, којима се угрожава или нарушава физички, психички и морални интегритет личности детета, представљају повреду једног од основних права детета наведених у Конвенцији Уједињених нација о правима детета, а то је право на живот, опстанак и развој. Доношењем Закона о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима, држава се обавезала да предузме мере за спречавање насиља у породици, институцијама и широј друштвеној средини и да обезбеди заштиту детета.

Факултативни Протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечијој проституцији и порнографији

У смислу овог Протокола:

а) продаја деце подразумева било коју радњу или трансакцију којом било које лице или група лица пребацује дете неком другом лицу за новчану или било коју другу накнаду;

б) дечја проституција подразумева коришћење деце у сексуалним активностима за новчану или било коју другу накнаду;

в) дечија порнографија подразумева било какво представљање, било којим средством, детета у стварним или симулираним експлицитним сексуалним активностима или било какво представљање сексуалних делова тела (примарних и сексуалних органа детета), првенствено у сексуалне сврхе.

Члан 12. Факултативног протокола налаже свакој држави чланици да у року од две године поступању на снагу овог Протокола, поднесе извештај Комитету за права детета обезбеђујући свеобухватне информације о мерама које је предузела на спровођењу овог Протокола. Након подношења овог свеобухватног извештаја, свака држава чланица има обавезу да достави и све додатне информације у погледу спровођења овог Протокола, у складу са чланом 44. УН Конвенције о правима детета.

Државе чланице су обавезне поднети извештај сваких пет година. Поред тога, Комитет за права детета може да тражи од држава чланица и додатне информације релевантне за спровођење овог Протокола.

Резолуција о праву на приватност у дигиталном добу

Генерална скупштина Уједињених нација, коју чине представници 193 светске државе, 20. децембра 2013. године једногласно је усвојила Резолуцију о праву на приватност у дигиталном добу, што је први документ УН који се бави заштитом приватности после 25 година. Немачка и Бразил су покренули иницијативу у Уједињеним нацијама да се ова Резолуција усвоји због масовног надгледања које су вршиле владе широм света. Резолуција је једногласно усвојена пред Трећим комитетом Уједињених нација, да би потом, једногласно била усвојена и у Генералној скупштини.

Резолуцијом је указано на то да убрзани технолошки развој омогућава појединцима из целог света да користе нове ИКТ, али и да истовремено повећава могућност да државе, компаније и појединци врше надзор, пресрећање и прикупљање података, што може да доведе до кршења људских права, посебно права на приватност. Резолуција је такође

Привидни идеални стицај у судској пракси

потврдила људско право на приватност, у складу са којим нико не може бити подвргнут арбитрарном и незаконитом мешању у његову приватност, породичан живот, дом и преписку, као и право на правну заштиту у односу на такво мешање. Такође је потврдила да је право на приватност важно за реализацију слободу изражавања и мишљења, без икаквог узнемиравања. Резолуцијом се још захтева да Високи комесар за људска права УН Генералној скупштини поднесе извештај о заштити права на приватност у контексту националног и екстериторијалног надзора и/или пресретања дигиталних комуникација и сакупљања личних података, укључујући такво поступање и на масовном нивоу. У Резолуцији се такође наводи да, иако се прикупљање и обрада података може оправдати заштитом јавне безбедности, државе морају да осигурају поштовање обавеза које имају у складу са међународним стандардима људских права. Резолуција пружа могућност да се проблем заштите приватности даље разматра у Уједињеним нацијама. Иако није правно обавезујућа за државе чла-

нице УН, значај ове Резолуције је неспоран и представља први корак ка усвајању правно-обавезујуће заштите приватности у дигиталном добу. Ово није први пут да се једна резолуција УН сматра за део обичајног права, које је један од главних извора међународног права, с обзиром да се гласањем у Генералној скупштини најбоље осликава пракса држава, али и њихов став о обавезујућој природи норме коју усвајају. Имајући ово у виду, може се рећи да је једногласно усвајање ове Резолуције доказ о општем ставу држава чланица о неопходности заштите приватности у дигиталном добу

Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода

Европска конвенција је међународни уговор између држава чланица Савета Европе и темељни акт на којем се заснива заштита основних људских права и слобода. Ова конвенција садржи низ права којима се на директан или индиректан начин штите следећа права: право на живот (члан 2), забрана мучења и подвргавања нељудском или по-

нижавајућем поступку (члан 3), забрана држања у ропству или приморавању на обављање принудног или обавезног рада (члан 4), право на слободу и сигурност личности (члан 5), право на поштовање приватног и породичног живота (члан 8), забрана дискриминације по било ком основу (члан 14), забрана злоупотребе права (члан 17) итд.

Литература:

1. Милан Шкулић, *Компјутерски криминалитет*.
2. Ј. Комлен Николић, *Сузбијање високотехнолошког криминала*; Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2010.
3. Мирјана Дракулић, *Основи компјутерског права*, Београд, 1996.
4. Слободан Петровић, *Компјутерски криминал*, Београд, 2000.
5. Уредба о безбедности и заштити деце при коришћењу информационо-комуникационих технологија. „Сл. гласник РС“, бр. 61/2016, примењује се од 15. јула 2016.

МР СТЕФАН ПЕТРОВИЋ
Корисник почетне обуке Правосудне академије у Београду; студент докторских студија на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу.

I Увод

Сваки судија и сваки заменик јавног тужиоца током свог радног века сусрећу са одређеним проблемима и правним институтима садржаним како у кривичном процесном, тако и у кривичном материјалном законодавству. Постоје институти као што су правна или стварна заблуда, крајња нужда или нужна одбрана, који су предвиђени одредбама Кривичног законика, али се у пракси поступања ових државних органа ретко срећу. Насупрот томе, постоје и они институти који се свакодневно примењују, што је условљено њиховим великим практичним значајем, какав је и институт стицаја кривичних дела, а нарочито одмеравање казне за кривична дела учињена у стицају.

Стицај кривичних дела у кривичноправној литератури дефинише се као остварење више кривичних дела од стране једног лица, односно стицај кривичних дела постојаће онда када један учинилац једном радњом (идеални стицај)

или са више радњи (реални стицај) учини више кривичних дела за која му се истовремено суди.¹

Како би се упознали са идеалним, односно привидним идеалним стицајем, неопходно је на овом месту изложити неколико основних информација и о привидном реалном стицају, који такође представља правну конструкцију. Код привидног реалног стицаја, како то његово име говори, у реалности/стварности чини се да постоји више комплетних бића кривичних дела које је учинилац остварио са више радњи, али се узима да је учињено само једно кривично дело уколико су испуњени одређени услови. Кривичноправна теорија разликује три врсте привидног реалног стицаја – сложено кривично дело, колективно кривично дело и продужено кривично дело.²

1 Стојановић, З., *Кривично право – општи део*, Београд 2015. године, стр. 231.

2 Стојановић, З., *Кривично право...*, стр. 242 – 244.

II Одређење појма и сврхе привидног идеалног стицаја

Привидни идеални стицај кривичних дела постоји онда када је једном радњом остварено више последица, али тако да једно проузроковање као шири појам обухвата у себи сва остала проузроковања. „У овом случају узима се да постоји само кривично дело које у себи садржи проузроковање од кривичноправног значаја, док се остала кривична дела губе, нестају у односу на основно кривично дело.”³ Ова врста стицаја постоји када једном радњом буде остварено више дела, али се и поред тога сматра да је учињено само једно. Код привидног идеалног стицаја сматра се да је кривична санкција која се изриче за главно дело довољна и да обухвата и санкцију која је предвиђена за привидно кривично дело. Тако, на пример, код кривичног дела убиства из чл. 113 КЗ, подразумева се да лишење живота у себи садржи и наношење тешке телесне повреде, односно кривично дело из чл. 121 КЗ, али је исто тако очигледно да неће постојати два кривична дела већ само једно, јер је у конкретном случају нецелисходно учиниоца казнити и за наношење тешке телесне повреде,

3 Таховић, Ј., *Коментар Кривичног законика*, Београд 1956, стр. 185.

пошто кривично дело убиства у себи конзумира и тешку телесну повреду.

За разлику од привидног реалног стицаја, који је законски регулисан и где је ситуација знатно једноставнија, примена привидног идеалног стицаја носи са собом одређене потешкоће. Основни проблем који се поставља јесте – ком кривичном делу дати предност, због чега су се у теорији и пракси појавила различита становишта о појму и облицима привидног идеалног стицаја.

Да би се објаснила правна природа привидног идеалног стицаја, мора се најпре поћи од различитог схватања правне природе идеалног стицаја. На једној страни су аутори који под појмом идеални стицај обухватају стицај кривичних закона. Ово учење се развило у Немачкој и оно полази од тога да је суштина кривичног дела у радњи, односно у проузроковању последице, и стога произилази да се само једном радњом може извршити само једно кривично дело, чиме се фактички и негира постојање идеалног стицаја. Тај принцип заснива се на следећем: једна радња – једно кривично дело. Ово схватање је превазиђено и замењено нових схватањем где се под идеалним стицајем сматра стицај кривичних дела, а не кривичних закона. Ово становиште прихвата и наш законодавац. „Множина кривичних дела

не треба да се заснива на броју радњи, већ на броју остварених кривичних последица, односно кривичних дела која та радња проузрокује.”⁴

Смисао и основна сврха постојања како стицаја кривичних дела, тако и привидног идеалног стицаја, огледа се у установљавању посебних правила која важе за кривична дела учињена у стицају. Ова посебна правила свакодневно се примењују у пракси и садржана су у члану 60 Кривичног законика. У основи овог института садржан је став да уколико су бића два или више кривичних дела остварена једном радњом учиниоца, некада нема кривичноправног оправдања да сам учинилац одговора за сва кривична дела, већ једно на неки начин искључује постојање другог. Сврха постојања овог института најбоље се огледа у томе што не постоји законска дефиниција, али се у пракси овај институт употребљава дуго и веома широко, што говори у прилог томе да исти није у супротности са природом Кривичног законика. „Поред тога, ни врховни судови чији је циљ праћење и усмеравање судске праксе нису никада, ни у појединим пресудама ни у начелним мишљењима, доводили у питање законитост привидног идеалног стицаја као општег

4 Лазин, Ђ., *Привидни идеални стицај кривичних дела*, Београд 1982. године, стр. 22.

института. Такође, у судским пресудама се често наводи да је непримењивањем привидног идеалног стицаја код појединих кривичних дела, повређен закон на штету окривљеног, из чега такође произилази да судска пракса прихвата законитост привидног идеалног стицаја.”⁵ Привидни идеални стицај је институт који одговара стварности и он је правни израз за једну реалну ситуацију. На крају и разлози хуманости говоре у прилог томе да је оправдано постојање института привидног идеалног стицаја, јер се његовом применом учинилац кривичног дела ставља у знатно повољнији положај него кад би се применио само обичај, идеални стицај, што утиче да и сама казна буде блажа.

III Облици привидног идеалног стицаја

У основи разликовања облика привидног идеалног стицаја лежи проблем извора бића кривичног дела, односно ком кривичном делу треба дати предност. У основне облике института улазе случајеви специјалитета, супсидијаритета и консумпције, док у посебне улазе случајеви инклузије и алтернативитета.

Специјалитет постоји када лице које предузима радњу извршења кривичног дела остварује и обележја општег и посебног кри-

5 Ibid., стр. 14.

вичног дела, али то лице неће одговарати за оба кривична дела, већ по правилу само за једно и то оно посебног, специјалног карактера по римском правилу *lex specialis derogat legi generali*, односно да оно што је посебно дерогира – искључује – оно што је опште. Као примере навео бих кривично дело тешке крађе из чл. 204 КЗ које представљају у ствари само посебни облик кривичног дела крађе из чл. 203 КЗ; кривично дело превара у осигурању из чл. 208А КЗ представља само посебни вид кривичног дела превара из чл. 208 КЗ; кривично дело про-невере из чл. 364 КЗ представља само посебни вид кривичног дела утаје из чл. 207 КЗ итд.

„Сматрамо да специјалност једног кривичног дела у односу на друго, као посебан услов за постојање специјалитета, постоји уколико је једно исто обележје код једног кривичног дела одређено на општи начин, а код другог на специјални начин, јер се не може замислити однос специјалности између два општа или специјална обележја. Поред тога, потребно је да се истовремено и сва остала обележја ова два кривична дела поклапају, јер ако то није случај, такође се не може замислити потпуни однос специјалности између та два кривична дела.”⁶

Супсидијаритет – биће једног кривичног дела је супсидијарно у

6 Лазин, Ђ., *нав. дело*, стр. 72.

односу на друго, па ће до његове примене доћи само ако не дође до примене примарног бића. Професор Таховић сматра да је једно кривично дело ранији или претходни стадијум другог кривичног дела, које ће постојати само ако се не оствари каснији стадијум. Према њему, биће тог првог кривичног дела је другоразредног, супсидијарног значаја, ако се оствари основно биће које је од примарног значаја.⁷ Проф. Лазин сматра да претходни стадијум мора да представља пролазни стадијум за касније кривично дело које би у одређеном смислу морало да обухвати и то претходно, те наводи да претходни стадијум мора бити природно средство за извршење каснијег стадијума, у смислу да се претходни стадијум не може извршити након каснијег.⁸ Као типичан пример навели бисмо кривично дело фалсификовање исправе из чл. 355 КЗ, где је радња извршења кривичног дела алтернативно постављена као прављење лажне исправе или њено преиначење или употреба итд. У конкретном случају не може се замислити да се прављење лажне исправе изврши након употребе те исте исправе.

Консумпција – у овом случају биће једног кривичног дела редовно у потпуности конзумира, односно обухвата биће неког

7 Ibid., стр. 186.

8 Лазин, Ђ., *нав. дело*, стр. 88-90.

другог кривичног дела. Извршење једног кривичног дела аутоматски значи и остварење бића још неког кривичног дела. Фактички, основни услов да би постојао привидни идеални стицај по основу консумпције јесте да се извршење једног кривичног дела не може замислити без извршења другог кривичног дела. Најважнија карактеристика консумпције јесте да се привидно и главно дело морају остварити истовремено, или непосредно једно за другим, те да су уперени ка истом циљу.⁹ Као типичан пример консумпције у теорији се наводе: кривично дело лака и тешка телесна повреда, где се истим радњама оштећеном наноси и лака и тешка телесна повреда – постојаће само тешка телесна повреда, јер она у себи обухвата, односно консумира лаку.

Инклузија постоји када извршилац кривичног дела приликом предузимања радне извршења врши и неко друго кривично дело које му омогућава или олакшава извршење основног кривичног дела, или се то дело врши уз основно. Најчешће се ради о кривичним делима малог значаја, где не постоји криминалополитичко оправдање за њихово санкционисање, па се каже и да се ради о делима која су багателна, споредна, безначајна, те није целисходно нити економично гонити учиниоца кривичног дела

9 Лазин, Ђ., *нав. дело*, стр. 84.

и у односу на њих. То је рецимо ситуација када извршилац кривичног дела приликом убиства пасивног субјекта пробуши његово одело метком и сл. Инклузија као облик привидног идеалног стицаја ретко се среће у пракси.

Алтернативитет – два бића кривичног дела се јављају као равноправна и ирелевантно је да ли ће се узети да постоји једно или друго кривично дело. Овај облик привидног идеалног стицаја најчешће се јавља код остваривања више квалификованих облика неког кривичног дела предузимањем једне радње. У тим случајевима постоји само једно кривично дело, а не идеални стицај, ако у конкретном случају остварено биће садржи у себи више обележја алтернативно постављених у закону. Тако нема стицаја кривичних дела између тешке крађе извршене обијањем и тешке крађе извршене за време пожара. У конкретном случају квалификација кривичног дела врши се на основу претежности радње извршења, односно узима се да постоји она радња која је доминантнија.

IV Институт привидног идеалног стицаја у судској пракси

Привидни идеални стицај по основу консумпције постојаће када је извршење кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних

дрога из чл. 246. ст. 1. КЗ, као тежег, праћено извршењем кривичног дела неовлашћено држање опојних дрога из чл. 246а ст. 1. КЗ, као лакшег. У образложењу пресуде наводи се да је изреком пресуде Вишег суда у Крагујевцу, окривљени М.М. оглашен кривим да је, тиме што је обрао цветове и батове и однео својој кући и сушењем на тавану произвео опојну дрогу марихуану у количини од које је могло да се направи 20-ак тзв. цоинта, извршио производња и стављање у промет опојних дрога из чл. 246. ст. 1. КЗ, а с обзиром да су истовремена два бата индијске конопље нето масе 0,28 грама пронађена у његовој соби, на столу, оглашен је кривим да је неовлашћено у мањој количини за сопствену употребу држао опојну дрогу, односно да је извршио и кривично дело из чл. 246а ст. 1. КЗ. Апелациони суд нашао је да је првостепени суд повредио Кривични закон на штету окривљеног јер у његовим радњама постоји привидни идеални стицај по основу консумпције, јер је извршење тежег кривичног дела (чл. 246. ст. 1. КЗ) праћено извршењем лакшег кривичног дела (чл. 246а ст. 1. КЗ), па окривљени одговара само за извршење кривичног дела из чл. 246. ст. 1. КЗ. **Консумпција постоји и када се у инкриминисаним радњама окривљеног**

стичу само битни елементи кривичног дела злоупотреба службеног положаја које је у привидном идеалном стицају са кривичним делом одавање пословне тајне, због тога што кривично дело одавање пословне тајне представља радњу извршења кривичног дела злоупотребе службеног положаја, па је због тога кривично дело из чл. 240. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ-а конзумирано кривичним делом из чл. 359. ст. 3. у вези ст. 1. КЗ-а, које представља главно кривично дело, полазећи од висине запрећене казне за наведена кривична дела. У образложењу је наведено да је окривљеном О.Д. стављено на терет да је извршио кривично дело злоупотреба службеног положаја из чл. 359. ст. 3. у вези ст. 1. у вези чл. 30. КЗ-а у стицају са кривичним делом одавање пословне тајне из чл. 240. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ-а јер је „као одговорно лице у својству старијег развојног инжењера у оштећеном предузећу... у намери да себи и другом прибави имовинску корист... искористио свој службени положај старијег развојног инжењера... те је прекорачио границе својих службених овлашћења, тако што је одао пословну тајну...” Првостепени суд је окривљеног огласио кривим за кривично дело злоупотреба службеног положаја из чл. 359. ст. 3. у вези ст. 1. у вези чл. 30. КЗ-а

налазећи да се у инкриминисаним радњама окривљеног стичу само битни елементи кривичног дела злоупотреба службеног положаја које је у привидном идеалном стицају са кривичним делом одавање пословне тајне, због тога што кривично дело из чл. 240. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ-а представља радњу извршења кривичног дела из чл. 359. ст. 3. у вези ст. 1. КЗ-а, па је због тога кривично дело одавање пословне тајне конзумирано кривичним делом злоупотребе службеног положаја које представља главно кривично дело, полазећи од висине запрећене казне како за једно, тако и за друго кривично дело, с обзиром да је за дело из чл. 240. ст. 2. у вези ст. 1. КЗ-а прописана казна затвора од 2 до 10 година, док је за дело из чл. 359. ст. 3. КЗ-а, прописана казна затвора од 2 до 12 година. Апелациони суд у Новом Саду је потврдио став првостепеног суда да се у радњама окривљеног стичу само елементи кривичног дела злоупотреба службеног положаја из чл. 359. ст. 3. у вези ст. 1. КЗ-а (сада кривичног дела злоупотреба положаја одговорног лица из чл. 234. ст. 3. у вези ст. 1. КЗ-а Закона о изменама и допунама Кривичног законика од 24.12.2012. године који је објављен у „Службеном гласнику РС”, бр. 121), јер из садржине оптужног акта, а и из изреке пресуде, јасно произилази да је одавање пословне тајне у суштини

радња извршења кривичног дела злоупотребе службеног положаја.

Супсидијаритет као облик привидног идеалног стицаја постоји када извршилац кривичног дела најпре направи лажну службену исправу, а затим је употреби, у ком случају ће одговарати само за једно и то примарно кривично дело по основу супсидијаритета. У конкретном случају прављење лажне исправе је претходни стадијум за њену употребу који је самостално кажњив до тренутка док је њен творац не употреби. Када ту лажну исправу извршилац кривичног дела употреби, њено прављење се појављује као припремна радња која је супсидијарна у односу на главно дело – употребу исправе. Због тога, иако је извршилац описаном радњом остварио два дела, очигледно је да је једно дело само послужило да се изврши друго, па се у том случају одговара само за примарно дело – правило *lex primario derogat legi subsidiario*. Наведен став садржан је у пресуди Округног суда у Нишу, К.58/06 – Билтен судске праксе Округног суда у Нишу, бр. 24/2007.¹⁰ Као још један пример супсидијаритета навели би уједно и најтипичнији пример који је и сама кривичноправна теорија навела као најбољи, а који се среће и

¹⁰ Судска пракса (http://www.propisyonline.com/Practice/Decision/27549_jun_2016).

у пракси. За постојање кривичног дела учествовање у тучи из члана 123. КЗ није потребна директна узрочно-последична веза између радње окривљеног (активног деловања у тучи) и наступеле последице (смрти или тешке телесне повреде), већ је довољно да је окривљени учествовао у тучи у којој је неко лице тешко телесно повређено или лишено живота. Првостепеном пресудом окривљени су ослобођени од оптужбе да су извршили по једно кривично дело учествовање у тучи из чл. 123 КЗ. Апелациони суд у Београду нашао је да наведена пресуда садржи битне повреде из чл. 368 ст. 1 тачка 11 ЗКП, због чега ју је укинуо. Између осталог, првостепени суд је навео да током поступка није утврдио да постоји директна узрочно-последична веза између радње окривљеног (активног деловања у тучи) и наступеле последице (смрти или тешке телесне повреде), али став је Апелационог суда да се та узрочно-последична веза код овог кривичног дела не тражи, већ је довољно да је окривљени учествовао у тучи у којој је неко лице тешко телесно повређено или лишено живота и ово дело управо могу извршити само они учесници у тучи за које није утврђено да су извршили убиство или тешку телесну повреду, док ће извршилац

убиства или тешке телесне повреде одговарати само за то кривично дело, а не и за учествовање у тучи, јер се ради о привидном идеалном стицају.¹¹

Алтернативитет ћемо приказати на кривичном делу неовлашћена производња, држање и стављање у промет опојних дрога из чл. 246 Кривичног законика. С обзиром да је радња овог кривичног дела алтернативно одређена, извршилац дела може учинити кумулативно више алтернативно прописаних радњи овог дела и остварити више видова извршења овог дела неодређеним бројем чињења, при чему неће извршити продужено кривично дело већ једно кривично дело, с обзиром да се ради о привидном идеалном стицају више видова основних облика кривичних дела из чл. 246 КЗ. Радњу извршења овог кривичног дела врши онај ко неовлашћено производи, прерађује, продаје или нуди на продају, или ко ради продаје купује или држи или преноси или ко посредује у продаји или куповини или на други начин неовлашћено ставља у промет супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге. Дакле, учинилац овог кривичног дела може учинити кумулативно више радњи

¹¹ Судска пракса (<http://www.propisionline.com/Practice/Decision/39587>, јун 2016).

и њима остварити више облика извршења кривичног дела производње, држања и стављања у промет опојних дрога. У конкретном случају предмет извршења кривичног дела је иста опојна дрога „марихуана”, која је претходно била предмет производње, а затим држања ради стављања у промет, док је умишљај оптуженог јединствен и обухвата унутрашњу повезаност ових радњи у једно кривично дело. Стога је Врховни суд преиначио правну оцену из првостепене пресуде према којој је дело оптуженог било квалификовано као продужено кривично дело и радњу окривљеног квалификовао као једно кривично дело неовлашћена производња, држање и стављање у промет опојних дрога, а који став је садржан у пресуди Врховног суда Србије Кж. 208/08 - Билтен Окружног суда у Нишу, бр. 29/2009.¹²

Кад је у питању **инклузија** као облик привидног идеалног стицаја, мораћемо да консултујемо старију судску праксу, али и данас актуелну по овом питању. Тако је Врховни суд Србије у пресуди Кж. И-1099/86 заузео став да идеални стицај кривичног дела разбојништва и лаке телесне повреде није могућ. Наведени став суд је образложио тиме да

¹² Судска пракса (<http://www.propisionline.com/Practice/Decision/30525>, јун 2016).

је кривично дело разбојништва сложено кривично дело и обухвата кривична дела принуде и крађе. Стога би се, по наведеној одлуци, ово дело могло извршити само ако се предузму две радње – употреба силе или претње, да ће се непосредно напасти на живот или тело и одузимање туђе покретне ствари. При томе се наводи да када се предузима прва радња у виду силе, она мора бити усмерена према лицу код кога се налази ствар која се жели одузети или према лицу које спречава његово одузимање. Дејство физичке или механичке силе на тело човека може довести до промена на телу које се могу квалификовати као телесне повреде. Ако су телесне повреде лаке, а настају услед примене силе, која је саставни део радње кривичног дела разбојништва, оне су у односу на разбојништво у тој мери безначајне да кажњавање за лаку телесну повреду није друштвено оправдано, те се према томе ради о привидном идеалном стицају на основу инклузије.¹³ Занимљив је случај са применом инклузије и код кривичног дела нарушавање неповредивости стана из чл. 139 КЗ и кривичног дела силовања из чл. 178 КЗ. У одлуци Врховног суда Србије Кж.755/55, о чему је

¹³ Судска пракса (<http://www.propisionline.com/Practice/Decision/30969>, јун 2016).

заузело став и Кривично одељење Врховног суда Војводине на седници 06.04.1976. године, реални стицај ових дела постоји када је умишљај окривљеног био управљен на неовлашћено продирање у туђ стан, па то и учини, а затим изврши кривично дело силовања, о чему је учинилац донео одлуку тек после уласка у стан оштећене, јер у том случају понашање учиниоца управљено на неовлашћено продирање у туђ стан не би стајало у узрочној вези са његовом делатношћу управљеном на задовољење полног нагона. Према другој одлуци Врховног суда Кж.153/59, стицај поменутих дела не постоји кад оптужени неовлашћено продре у стан оштећене искључиво у намери извршења силовања. У закључку Кривичног одељења Врховног суда Србије од 12.12.1966. године, изражено је схватање, према којем „када једно лице у циљу извршења кривичног дела силовања продре у туђ стан, у делатности таквог извршиоца нема стицаја кривичног дела нарушавање неповредивости стана и кривичног дела силовања, већ постоји само кривично дело силовања, пошто нарушавање неповредивости стана представља ону силу која је управљена на савладавање отпора оштећене.”¹⁴

¹⁴ Ibid.

Закључак

На самом крају рада навели бисмо да сви напред наведени облици привидног идеалног стицаја морају бити добро познати сваком ко ради у пракси како не би погрешно, те погрешно узео, на пример, да између два кривична дела постоји реални стицај а не идеални или пак привидни идеални стицај, те на тај начин грубо повредио права окривљеног лица. Сви ови облици привидног идеалног стицаја не могу се посматрати као нека изолована појава, већ као један скуп разних начина да се изврши правилна квалификација кривичног дела и на послетку донесе пресуда заснована на потпуном и јасно утврђеном чињеничном стању, која неће бити укинута због повреда кривичног закона.

Нужност и сврсисходност промене уставног положаја

АЛЕКСАНДАР МАРКОВИЋ
приправник у Основном јавном тужилаштву Чачак - одељење у Ивањици; дипломирани правник - мастер европских интеграција

1. Увод

У склопу стратешког циља приступања Србије Европској Унији, дошло се до једне врло важне фазе у том процесу, а то је отварање Поглавља 23 и 24, која се тичу „Правосуђа и основних људских права (Поглавље 23), као и „Правде, слободе и безбедности“ (Поглавље 24). Како процес хармонизације нашег права са правом Европске Уније умногоме подразумева поштовање и правну имплементацију достигнутих стандарда и прописа у Европској Унији, тако се у стручној јавности све више намеће тема неопходности промене Устава Републике Србије. У којој мери ће бити нужно променити Устав, време ће показати, али сигурно је да ће морати доћи до потпуног усклађивања наше спољне политике са спољном политиком Европске Уније, као и да ће бити доведена у питање могућност опстанка преамбуле која прописује да је Аутономна Покрајина Косово и Метохија саставни део Републике Србије и да има „суш-

тинску аутономију“ (превасходно што је већина држава чланица ЕУ признала Косово као независну државу). Тема промене одређених уставних одредби изазвала је одређене дебате и теоријске анализе у стручној правничкој јавности, а за потребе овог рада ја ћу се осврнути на недавну дискусију о неопходности промене уставног положаја Државног већа тужилаца као предуслова за потпуну изградњу правне државе по европским стандардима.

2. Положај, правна природа, надлежности и састав Државног већа тужилаца према постојећим правним прописима

2.1. Положај Већа

Актуелни Устав Републике Србије из 2006. године у чл. 164. прописује положај, састав и избор Државног већа тужилаца. У ставу 1 дата је дефиниција Државног већа тужилаца која каже: „Државно веће тужилаца је самосталан орган који обезбеђује и гарантује само-

Државног већа тужилаца

сталност јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца у складу са Уставом.“¹ Ипак, ова дефиниција је контрадикторна члану 165 Устава који прописује надлежност Државног већа тужилаца: „Државно веће тужилаца предлаже Народној скупштини кандидате за први избор за заменике јавног тужиоца, бира заменике јавних тужилаца за трајно обављање функције заменика јавног тужиоца, бира заменике јавних тужилаца који су на сталној функцији за заменике јавног тужиоца у другом јавном тужилаштву, одлучује у поступку за престанак функције заменика јавних тужилаца, на начин предвиђен Уставом и законом, врши и друге послове одређене законом.“²

Члан 159 ст. 2 Устава каже да јавног тужиоца бира Народна скупштина на предлог Владе.³ Дакле, очигледно је да Државно веће тужилаца нема утицај на избор јавних тужилаца, па се поставља

1 Чл. 164 ст. 1 Устава Републике Србије, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 98/2006.

2 Чл. 165 Устава.

3 Чл. 159 ст. 2 Устава.

питање како оно може гарантовати самосталност некоме на чији избор нема утицаја?

Професор др Ратко Марковић исправно закључује да је Државно веће тужилаца „тело надлежно за статусна питања искључиво заменика јавних тужилаца“.⁴ Закон о Државном већу тужилаца на благи начин Већу даје овлашћење да утврђује листу кандидата за Републичког јавног тужиоца и јавне тужиоце. Др Горан Илић овакво решење назива „претпредлогом“.⁵ Дакле, Веће утврђује предлог кандидата за јавног тужиоца и упућује га Влади, која потом предлаже кандидата за јавног тужиоца Народној скупштини.⁶

Евидентно је да је избор јавног тужиоца у великој мери исполи-

4 Р. Марковић, *Уставно право и политичке институције*, Правни факултет Универзитета у Београду и ЈП Службени гласник, Београд 2008, 522.

5 Г. Илић, „Државно веће тужилаца и положај његових чланова из угла међународних докумената и упоредног законодавства“, *Државно веће тужилаца у светлу најављених измена Устава*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд 2016, 13.

6 Чл. 82 Закона о јавним тужилаштвима.

тизован утицајем и извршне и законодавне власти, што практично доводи до тога да одређена политичка странка или коалиција може по својим мерилима (која често нису транспарентна), утицати на избор тужиоца „по својој мери“, или да је критеријум подобности кључан приликом доношења коначне одлуке.

У прилог мојој тврдњи иде и став професора др Ратка Марковића о питању уплива политике у избор јавних тужилаца који каже да је „одлука о избору дискрециони акт парламента у чијем доношењу претежну улогу имају политички (страначки) разлози уместо оних објективних и суштинских.“⁷

Интересантан је документ Венецијанске комисије под називом „Извештај о европским стандардима у вези независности правосуђа, део други – тужилаштво“, који је усвојен на 85. пленарној седници Комисије и у коме пише да би тужиоце требало да именује независно тело

7 Р. Марковић, *Уставно право*, Правни факултет у Београду, Београд 2012, 513.

са демократским легитимитетом попут „тужилачког савета“ или „одбора виших тужилаца“.⁸ Дакле, Венецијанска комисија износи недвосмислен став да би избор јавних тужилаца, без обзира на позицију и улогу у систему, требало поверити телу у коме представници тужилаца чине већину.⁹

2.2. Правна природа Већа

Државно веће тужилаца има тројну правну природу. Веће поступа као представничко тело, орган управе и трибунал.

Веће има обележја представничког тела по самом саставу будући да у њега улази 8 изборних чланова. Друго, чланови Већа и по положају и по избору представљају одређену грану власти, струку и професију.¹⁰ Веће треба да негује демократски дух одлучивања, који је врло близак и начелу једнакости чланова. Из начела једнакости чланова про-

истиче да начело хијерархије, као уставно начело организације јавног тужилаштва, не важи у Већу. Представничка природа Већа подразумева поштовање начела плурализма мишљења, начела расправности уз које се везује начело *audiatur et altera pars*, слободе изражавања и слободе мишљења и савести.¹¹ Такође, у складу са духом представничког тела, рад Већа мора бити јаван и транспарентан.

Веће има и природу органа управе у оним надлежностима у којима спроводи правила и процедуре утврђене општим правним актима, било да су они прописани законом или подзаконским актима. Када поступа као орган управе, Веће поступа у складу са прописима којима је регулисан управни поступак. Поступање на овај начин подразумева поштовање класичних начела, попут начела законитости, контроле управе, заштите права грађана и јавног интереса, као и начела истине. И коначно, Веће примењује начело правоснажности које подразумева материјалну правоснажност, односно немогућност измене одлуке ни у корист, ни на штету лица о коме је одлучивало, као и формалну правоснажност, што значи да се против неких одлука не могу више користити правна средства, нити покренути управни спор.¹²

¹¹ *Ibid.*, 39.
¹² *Ibid.*, 42.

Када поступа као трибунал, Веће је у обавези да примењује начела фер поступка које примарно обухвата једнакост оружја, јавност и поступање у разумном року. Поступајући у дисциплинском поступку, Веће је у обавези да примењује претпоставку невиности која подразумева да је терет доказивања на дисциплинском тужиоцу, као и начело истине. Када одлучује у својству трибунала, Веће је дужно да обезбеди гаранције независности и непристрасности. Дакле, у надлежностима у којима поступа као трибунал, Веће мора бити независно чак и од сопствених политика (буџетских, кадровских и сл.)¹³

2.2. Дисциплинске надлежности Већа

Треба напоменути и да Државно веће тужилаца поседује и дисциплинске надлежности, које по др Горану Илићу спадају у изборне надлежности. Обим дисциплинских надлежности Већа је веома значајан, јер Веће бира све дисциплинске органе (дисциплинског тужиоца, заменике, председника и чланове Дисциплинске комисије и њихове заменике) и одлучује у инстанцијом поступку поводом жалбе на одлуку првостепеног дисциплинског органа.¹⁴

¹³ *Ibid.*
¹⁴ Илић, 16.

2.3. Финансијске надлежности Већа

Што се тиче финансијске надлежности, важни су чланови 3 и 13 Закона о Државном већу тужилаца. У чл. 3 стоји да „средства за рад Државног већа тужилаца обезбеђују се у буџету Републике Србије, на предлог Државног већа.“¹⁵ Мишљења сам да би Веће требало у потпуности да се осамостали у погледу финансијских средстава, јер само тако би се могло у потпуности гарантовати његова самосталност и стручност. Познато је да је доношење Закона о буџету такође један политички акт, и тако се поново рад Већа у доброј мери ставља под плашт политике. Ову тезу подржава и већина јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца у Србији. Финансијска самосталност довела би до чвршћег позиционирања већа у правосудном систему Србије и у доброј мери поспешила прилив најквалитетнијих кадрова у јавна тужилаштва широм Србије. У чл. 13 Закона каже се да Веће „предлаже обим и структуру буџетских средстава неопходних за рад јавних тужилаштава за текуће расходе и врши надзор над њиховим трошењем у складу са законом.“¹⁶ По мом мишљењу,

¹⁵ Чл. 3 Закона о Државном већу тужилаца - ЗоДВТ, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 116/2008, 101/2010, 88/2011 и 106/2015.

¹⁶ Чл. 13 ст.1 алинеја 10 ЗоДВТ.

јавни тужиоци могли би да се изборе да се један део прихода уплаћених применом начела опортунитета кривичног гоњења, уплаћује на рачун Државног већа тужилаца, и да се на тај начин створи финансијска самосталност Већа. Приходи остварени по овом основу нису мали и сигурно би у знатној мери олакшали рад Већа.

2.4. Организационе надлежности Већа

Када се говори о организационим надлежностима Већа, према др Горану Илићу Веће има две кључне надлежности: одређивање јавног тужилаштва у којем ће јавни тужилац и заменици јавног тужиоца наставити да врше функцију заменика јавног тужиоца у случају укидања јавног тужилаштва и премештање заменика јавног тужиоца, без његове сагласности.¹⁷

Утврђивање броја заменика јавних тужилаца за свако јавно тужилаштво је надлежност, наизглед, подељена између Државног већа тужилаца и министра надлежног за правосудје, јер одлуку о броју заменика јавних тужи-

¹⁷ Чл. 13 ст 1 алинеја 7 ЗоДВТ и чл. 62 ст 2 Закона о јавном тужилаштву, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 78/2011 - др. закон, 101/2011, 38/2012 - одлука УС, 121/2012, 101/2013, 111/2014 – одлука УС, 117/2014, 106/2015 и 63/2016 – одлука УС) погледати Илић, 18.

лаца доноси Веће уз претходно прибављену сагласност надлежног министра.¹⁸ Др Горан Илић исправно закључује да је надлежност привидно подељена, „јер министар правосудја има двоструки утицај на систематизацију, најпре дајући сагласност на предлог одлуке и потом доносећи одлуку у Већу, чији је члан по функцији.“¹⁹ Положај министра правде у Државном већу тужилаца представља директан утицај политике на рад Државног већа тужилаца. О нужности и целисходности опстанка министра правде у Државном већу тужилаца биће речи у делу о саставу Већа.

2.5. Нормативне надлежности Већа

У Закону о Државном већу тужилаца таксативно су побројане нормативне надлежности, али за потребе овог рада на њих ћу се осврнути само у краткој мери која ми се чини довољна. У чл. 13 стоји да Веће даје мишљење о изменама постојећих или доношењу нових закона који уређују положај и поступање јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, организацију јавног тужилаштва, као и других закона које јавна тужилаштва примењују, доноси Етички кодекс, као и доноси Правилник о мерилима за вредновање Орада јавних тужилаца и заменика

¹⁸ Чл. 75 Зо ЈТ.
¹⁹ Илић, 19.

јавних тужилаца.²⁰ Према Закону о јавном тужилаштву Веће је ме-родавно и да утврђује функције и послове који су у супротности са достојанством, односно нарушавају самосталност или штете угледу јавног тужилаштва.²¹ Ипак, правни недостатак овакве законске норме огледа се у недостатку акта који садржи попис или одређује врсте послова и функција опречних достојанству или који угрожавају самосталност и углед јавног тужиоца или заменика јавног тужиоца.²²

2.6. Састав Већа

Државно веће има 11 чланова.²³ У састав Државног већа тужилаца улазе Републички јавни тужилац, министар за правосуђе и председник надлежног одбора Народне скупштине, као чланови по положају, и осам изборних чланова, које бира Народна скупштина у складу са законом. Од 8 изборних чланова, 6 су јавни тужиоци или заменици јавних тужилаца са сталном функцијом, од којих је један са територије аутономне покрајине, и 2 угледна и истакнута правника са најмање 15 година искуства у струци, од којих

20 Чл. 13 ЗоДВТ.

21 Чл. 65 ЗоЈТ.

22 Илић, 20.

23 Чл. 5 ЗоДВТ.

је један адвокат, а други професор Правног факултета. Мандат чланова Државног већа тужилаца траје пет година, осим за чланове по положају.²⁴ Најжешће критике, што се тиче састава Државног већа тужилаца, иду на чланство активних политичара, што доводи у питање политичку неутралност Државног већа. Политички утицај министра надлежног за правосуђе може бити у знатној мери изражен приликом доношења одлука у Већу, нарочито имајући у виду да је демократија у Србији још увек крхка и да се центар моћи и даље огледа у извршној власти, пре свега у влади. У том контексту, професор др Милан Шкулић каже да би можда требало редефинисати решење по којем су министар надлежан за правосуђе и председник Одбора за правосуђе народне скупштине чланови по положају Државног већа тужилаца. Он, пак, додаје да „не треба гајити илузије да ће се тако аутоматски и само по себи, апсолутно ефикасно спречити сваки могући (недозвољени) утицај политике на избор и напредовање носилаца јавнотужилачке функције, тј. уопште на јавнотужилачку организацију, јер ако су носиоци политичке моћи и утицаја склони таквим злоупотребима, они би у таквом систему нашли начина

24 Р. Марковић (2008), 522.

да остваре недозвољени утицај, а што би тада чак било и мање очигледно, па и доказиво, јер формално представници политике, односно других грана власти, не би били у саставу Државног већа тужилаца.“²⁵

2.6.1. Републички јавни тужилац

Ипак, у тужилаштвима у Србији је задржана хијерархијска структура, па тако и даље избор Републичког јавног тужиоца оставља простор политичарима на својеврсну „контролу“ рада над тужилачком организацијом. Наиме, Устав у чл. 158 ст. 2 каже да „Републичког јавног тужиоца, на предлог Владе, по прибављеном мишљењу надлежног одбора Народне скупштине, бира Народна скупштина.“²⁶ Дакле, сам избор показује да је уплив политике веома висок, што подсећа на совјетски модел устројства тужилаштва. Интересантно је да нови ЗКП уводи амерички принцип тужилачке истраге, па се на овом

25 М. Шкулић, Државно веће тужилаца и јавно тужилаштво у Србији у светлу важећих законских и уставних решења и могућих / пожељних промена“, *Државно веће тужилаца у светлу најављених измена Устава*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд 2016, 73.

26 Чл. 158 ст.2 Устава.

пољу опет код нас сударају Исток и Запад, те се стога духовито каже: тужилаштво совјетско – поступак амерички.²⁷

Републички јавни тужилац има врло широка хијерархијска овлашћења, али поред тога има и велике организационе надлежности. Чини се да овакво решење даје велику моћ Републичком јавном тужиоцу, а већ сам навео да је његов избор у великој мери политичког карактера, што доводи до још једног примера индиректног мешања политике у рад јавног тужилаштва. Из тог разлога не треба сметнути са ума озбиљну критику једног експерта Савета Европе дату у фази припремања текста Закона о јавном тужилаштву да поједина овлашћења Републичког јавног тужиоца могу за последицу да имају „прекомерну моћ, не баш компатибилну са поделом надлежности у једном демократском друштву.“²⁸

Премештај уз сагласност, као и све врсте упућивања су у надлежности Републичког јавног

27 М. Шкулић и Г. Илић, *Нови Законик о кривичном поступку Србије – један корак напред, два корака назад*, Удружење јавних тужилаца Србије, Правни факултет у Београду и Српско удружење за кривично-правну теорију и праксу, Београд 2012, 97.

28 Р. Cornu, *Prosecutor Canton of Neuchatel*, *Komentari na nacrt Zakona o Državnom veću tužilaca i nacrt Zakona o javnom tužilaštvu*, Neuchatel 2007, 18.

тужиоца, премда се ради о надлежностима које су персоналне, а не хијерархијске природе.²⁹

Републички јавни тужилац је по положају председник Државног већа³⁰. Професор др Милан Шкулић критиковао је овакво решење рекавши да се чини да би било адекватно да Републички јавни тужилац не мора обавезно да буде и председник Државног већа тужилаца. Дакле, Устав би само прописао да је Републички јавни тужилац члан по положају Државног већа тужилаца, али да није аутоматски и председник тог тела.³¹ Као алтернативу Шкулић наводи да би се у Закону о Државном већу тужилаца радила неопходна процедура избора председника ДВТ-а, што би било могуће учинити нормама које би предвиђале да председника и заменика председника Државног већа бира и разрешава Државно веће из реда изборних чланова Државног већа, тајним гласањем, већином гласова свих чланова, на начин прописан Пословником о раду Државног већа.³² Интенција би била да се релативизује висок степен хијерархије који постоји у тужилачкој организацији, али који није неопходан у Државном

29 Чл. 63 и чл. 64 ЗоЈТ.

30 Чл. 6 ЗоДВТ.

31 Шкулић, 73.

32 *Ibid.*

већу тужилаца. Овај предлог је врло конструктиван и могао би у значајној мери да промени перцепцију Државног већа тужилаца унутар саме тужилачке организације, али и унутар целокупног правосудног система Србије. Но, ипак се чини да би се оваква уставна промена десила тек онда када би се финансијска самосталност Државног већа тужилаца остварила у оној мери која је неопходна за смањивање политичког утицаја на његов рад.

2.6.2. Изборни чланови Државног већа тужилаца

Члан 24 ст. 1 Закона о Државном већу тужилаца каже да „јавни тужиоци и заменици јавних тужилаца бирају кандидате за Државно веће на основу слободног, општег, једнаког и непосредног изборног права, тајним гласањем.“³³ Иако на први поглед прописује једнако изборно право, Закон о Државном већу тужилаца у чл. 24 ст. 4 прописује да „јавни тужилац и заменик јавног тужиоца гласа само за кандидата са листе кандидата врсте, односно степена јавног тужилаштва у којем врши своју функцију.“³⁴ С обзиром на то да је број носилаца јавнотужилачке функције различит на различи-

33 Чл. 24 ст. 1 ЗоДВТ.

34 Чл. 24 ст.4 ЗоДВТ.

тим нивоима јавног тужилаштва, одредба чл. 24 ст. 4 суштински нарушава једнакост бирачког права и уводи различиту вредност гласова. Примера ради, у овом тренутку у Републичком јавном тужилаштву има 12 гласача који бирају једног кандидата, док у основним јавним тужилаштвима има неколико стотина гласача који бирају два кандидата.³⁵ Овакво законско решење чини ми се неправично и нелогично. Из овог решења произлази да неколико стотина носилаца јавнотужилачке функције (нај)нижег, односно „почетног“ ранга, тј. на нивоу основних јавних тужилаштава, бира једног члана, а око 10 пута мање носилаца јавнотужилачке функције највишег ранга, тј. заменика Републичког јавног тужиоца, такође бира једног члана. Из анализе оваквог сада важећег изборног система би могао проистећи реалан закључак да „изборни глас“ заменика јавног тужиоца у Републичком јавном тужилаштву вреди чак око 10 пута више од гласа заменика јавног тужиоца на основном нивоу.³⁶ У потпуности сам сагласан са ставом професора Шкулића да „би било далеко боље и свакако више у елементарном демократском духу да сви носиоци јавнотужилачке функције, без

³⁵ Илић, 25.

³⁶ Шкулић, 72.

обзира на ранг јавног тужилаштва којем припадају, учествују у избору свих кандидата за изборне чланове Државног већа тужилаца из реда носилаца јавнотужилачке функције.³⁷ Из оваквог законског решења изродила се још једна правна нелогичност. Наиме, јавни тужиоци и заменици јавних тужилаца, као чланови Већа са једнаким овлашћењима, одлучују о јавним тужиоцима и заменицима јавних тужилаца свих степена, тако да они нису представници носилаца јавнотужилачке функције нивоа тужилаштва коме припадају, већ су представници свих јавних тужилаца и заменика који имају активно бирачко право.³⁸

У вези са положајем изборних чланова Државног већа тужилаца поставило се још једно значајно питање, а то је однос изборних чланова Већа и Републичког јавног тужиоца у раду Већа. Наиме, досадашње искуство показује да строго хијерархијски организовано јавно тужилаштво, на чијем је челу Републички јавни тужилац, који је истовремено по функцији и председник Државног већа тужилаца, у ствари, донекле само „симулира“ слободно одлучивање изборних чланова Државног већа тужилаца из редова носилаца јавнотужилачке

³⁷ *Ibid.*

³⁸ Илић, 25.

функције. Наиме, лако се може утврдити да су у више од 99,99 % случајева, ти чланови Државног већа тужилаца увек гласали исто као и њихов „шеф“ – Републички јавни тужилац.³⁹ Дакле, потребно је повратити поверење јавних тужилаца у Државно веће тужилаца, на својеврстан начин вратити му легитимитет. Са постојећим прописима и праксом, Државно веће тужилаца је само последња карика у ланцу строге хијерархије са незнатном снагом потребном за обезбеђивање самосталности носилаца јавнотужилачке функције.

3. Акциони план за Поглавље 23

На самиту Европског савета 28. јуна 2013. године донета је одлука о отварању преговора о чланству Србије у Европској Унији. Процес преговора захтеваће да Србија испуни највише стандарде у области правосуђа и основних права, слободе, безбедности и правде.⁴⁰ Први сет мера из Акционог плана за Поглавље 23 односи се на независност правосуђа. Препорука из

³⁹ Шкулић, 69.

⁴⁰ М. Матић Бошковић, „Улога Државног већа тужилаца у процесу европских интеграција и реформе предвиђене у Акционом плану за поглавље 23“, *Државно веће тужилаца у светлу најављених измена Устава*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд 2016, 80.

Извештаја о скринингу односи се на припрему анализе постојећег Устава и припрему амандмана који ће узети у обзир препоруке Венецијанске комисије и европске стандарде у погледу независности и одговорности правосуђа.⁴¹

Што се тиче састава Државног већа тужилаца, у поступку скрининга изнете су две значајне сугестије, које још нису примењене у уређењу састава Већа. Прва је учешће стручњака, односно професионалаца у дискусијама о конкретним питањима, али без права гласа.⁴² Друга је предложени избор несудијских чланова који би донели додатне способности, знања и гледишта, као што су то нпр. представници цивилног друштва.⁴³

Значајна улога Државног већа тужилаца која је предвиђена Акционим планом за поглавље 23 односи се и на успостављање правичног и транспарентног система напредовања јавних тужилаца, укључујући периодично професионално вредновање рада јавних тужилаца. Препоруком из Извештаја о скринингу предвиђено је да Државно веће тужилаца тре-

ба да сноси одговорност за доношење одлука о напредовању, распоређивању на ниже радно место или престанку функције.⁴⁴

Један од стандарда за обезбеђење независног функционисања неке институције је и постојање независног буџета. Акционим планом за Поглавље 23 предвиђено је да Државно веће тужилаца преузме преостала буџетска овлашћења од Министарства правде како би ефективно извршавало своје надлежности.⁴⁵

Анализа Акционог плана за Поглавље 23, као и активности за чију примену је надлежно Државно веће тужилаца, самостално или у сарадњи са другим органима, намеће закључак да је неопходно да Веће самоиницијативно започне са припремним радњама, израдом анализа и докумената који ће изражавати став и мишљење Већа, као и предлог како би одређене активности требало да се реализују у пракси.⁴⁶ Несумњиво је да ће процес преговора за Поглавље 23 унети доста динамике у правосудни систем Србије, као и свест о неопходности реформисања застарелих решења. У склопу читавог процеса улога Државног већа тужилаца биће велика, те се са правом може очекивати да ће, када се буде за-

творило Поглавље 23, Србија добити модерно Државно веће тужилаца спремно да одговори на нове захтеве и изазове које ће чланство у Европској Унији наметнути.

4. Шта и како мењати?

У академској и правосудној заједници током последњих десет година постојања најновијег Устава Републике Србије, искристалисали су се неки проблеми нормативне, али и практичне природе које би требало решити другачијим прописима. На овом месту, у кратким цртама ћу изложити које проблеме доктрина сматра релевантним, као и какве предлоге за решавање тих проблема нуди.

Будућа уставна решења требало би да садрже тзв. „функционалну дефиницију“ јавног тужилаштва, путем које би се утврђивао положај јавног тужилаштва у систему државне власти, као и да истовремено одреди правну природу јавног тужилаштва на основу његове претежне надлежности.⁴⁷

Надлежностима јавног тужилаштва ваљало би изричито придодати заштиту слободе и права грађана. Ово решење би било нужно због историјског контекста кршења људских права у Србији,

али и због чланства у Савету Европе и приближавања Европској Унији, у циљу достизања високог степена владавине права и поштовања људских права.

Такође, чини се да би ваљало превазићи монархички карактер организовања јавног тужилаштва. Суштина монархичког принципа је да је тужилац носилац-титулар свих послова, док су заменици тужиоца носиоци неке врсте „генералног тужилачког пуномоћја“, дакле, они су заступници јавног тужиоца са делегираним процесним и другим овлашћењима.⁴⁸ Носиоци јавнотужилачке функције би у Уставу требало да буду дефинисани на битно другачији начин, не као јавни тужиоци и њихови заменици, већ искључиво као јавни тужиоци, при чему би конкретним јавним тужилашвом руководио један главни јавни тужилац, а у њему би било више других јавних тужилаца. Ово је адекватније, јер је однос „јавни тужилац – заменик јавног тужиоца“ сувише крут и по логици ствари више је „ослоњен“ на превазиђени систем строге хијерархије.⁴⁹

Мора се ићи и ка томе да тужилачка функција добије положај судијске функције, тачније да се од самосталности иде ка независ-

ности. Такође, Уставом би било добро прописати да главни јавни тужиоци и јавни тужиоци буду у истом материјалном положају као и судије одговарајућег ранга.

5. Закључак

Активности предвиђене у поступку преговора за Поглавље 23 су широко дефинисане и оставља се простор Државном већу тужилаца да их у свом раду конкретизује. Поред тога, од Државног већа тужилаца се очекује да се отргне од политичког утицаја извршне и законодавне власти и да постане стручно тело, које ће у потпуности штитити права, достојанство и интегритет јавних тужилаца. За такву промену потребно је време и напор који морају уложити пре свега изборни чланови Државног већа тужилаца који заступају интересе свих јавних тужилаца у држави. Не сме се заборавити ни чињеница да је 2011. године Србија добила нови Законик о кривичном поступку који је суштински променио наш кривичнопроцесни поредак уводећи принцип тужилачке истраге. Дакле, промене у положају и улози јавног тужиоца нужно мора изазвати промене и у улози и положају Већа. Пут ка стварању модерног Државног већа

тужилаца неће бити нимало лак и биће потребно много борбе са ослобађањем страха јавних тужилаца од носилаца политичке моћи. Све оно што сам навео у раду намеће несумњив закључак да се Државно веће тужилаца мора реформисати у више праваца, а да је примарна сврха целог тог процеса стварање једног модерног, стручног, политички независног и у потпуности транспарентног органа које би, ослобођен од свих наметнутих проблема, могао у потпуности да се посвети јачању положаја јавних тужилаца у друштву, а самим тим и учвршћивању још увек недовољно изграђене, правне државе у Србији, као предуслова за економски напредак, за обезбеђивање мирног и стабилног живота за све грађане и стварање чврстих темеља за даљи напредак владавине права као идеје-водиље за све будуће генерације јавних тужилаца.

41 *Ibid.*, 82.

42 Тачка 40 Мишљење бр 10, <http://www.mpravde.gov.rs/tekst/7073/izvestaj-0-skriningu.php>, (29.07.2016.)

43 *Ibid.*

44 Матић Бошковић, 83.

45 *Ibid.*

46 *Ibid.*, 86.

47 Илић, 27.

48 *Ibid.*

49 Шкулић, 70.

Литература

1. Марковић Ратко, *Уставно право и политичке институције*, Правни факултет Универзитета у Београду и ЈП Службени гласник, Београд, 2008.

2. Илић Горан, *Државно веће тужилаца и положај његових чланова из угла међународних докумената и упоредног законодавства*, *Државно веће тужилаца у светлу најављених измена Устава*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2016.

3. Марковић Ратко, *Уставно право*, *Правни факултет у Београду*, Београд, 2012.

4. Ненадић Светлана, *Државно веће тужилаца, правна природа и начела поступања*, *Државно веће тужилаца у светлу најављених измена Устава*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2016.

5. Шкулић Милан, *Државно веће тужилаца и јавно тужилаштво у Србији у светлу важећих законских и уставних решења и могућих / пожељних промена*, *Државно веће тужилаца у светлу најављених измена Устава*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2016.

6. Шкулић Милан и Илић Горан, *Нови Законик о кривичном поступку Србије – један корак напред, два корака назад*, Удружење

јавних тужилаца Србије, Правни факултет у Београду и Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2012.

7. Cornu Pierru, Prosecutor Canton of Neuchatel, *Komentari na nacrt Zakona o Državnom veći tužilaca i nacrt Zakona o javnom tužilaštvu*, Neuchatel, 2007.

8. Матић Бошковић Marina, *Улога Државног већа тужилаца у процесу европских интеграција и реформе предвиђене у Акционом плану за поглавље 23*, *Државно веће тужилаца у светлу најављених измена Устава*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2016.

9. www.venice.coe.int, (25.07.2016.)

10. <http://www.mpravde.gov.rs/tekst/7073/izvestaj-o-skriningu.php>, (29.07.2016.)

11. Устав Републике Србије, Службени гласник Републике Србије, бр. 98/2006

12. Закон о Државном већу тужилаца, Службени гласник Републике Србије, бр. 116/2008, 101/2010, 88/2011 и 106/2015

13. Закон о јавном тужилаштву, Службени гласник Републике Србије, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 78/2011 - др. закон, 101/2011, 38/2012 - одлука УС, 121/2012, 101/2013, 111/2014 – одлука УС, 117/2014, 106/2015 и 63/2016 – одлука УС)

ИЗАЗОВИ У ПРИМЕНИ ЗАКОНИКА О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ И САРАДЊА ПОЛИЦИЈЕ И ТУЖИЛАШТВА

Улога тужиоца кроз одбачају кривичних дела из чл. 136 и 137

ГОРДАНА ЈЕКИЋ-БРАДАЈИЋ
заменик јавног тужиоца,
Апелационо јавно тужилаштво
у Београду; члан Управног
одбора Удружења тужилаца
Србије

Увод

Један од основних идеала владавине права јесте једнакост свих грађана пред судом и законом. То, између осталог, подразумева да појединци, без обзира на то ко су и колико су утицајни, ни под којим условима не могу избећи оптужбу и осуду за почињена кривична дела. Међутим, уверење јавности је да постоји много оних који су привилеговани, односно оних који својим утицајем могу себи обезбедити повољнији положај у процесуирању кривичних дела. Овакво уверење уназад неколико година има погубан утицај пре свега на поверење у правосудни систем, а самим тим и на читаво друштво. У оваквим поступцима проблем повреде или непоштовања људских права остаје изван домашаја стручне јавности, понекад и медија, а нарочито правосудних органа. Међутим, с обзиром на улогу коју имају у обезбеђивању владавине права, судије и тужиоци сnose посебну одговорност управо у области поштовања и заштите људских права

Правна теорија и пракса углавном се труде да осигурају независност судова и судија, јер то се некако одувек сматрало „последњом

одбраном“ од кршења основних људских права, али да би се осигурала владавина права и обезбедила једнакост свих грађана пред судом и законом, несумњиво је (а посебно сада) од пресудног значаја рад јавних тужилаштва.

Руководећа улога тужиоца – de iure и de facto

Према чл. 156 ст. 1 Устава Републике Србије, јавно тужилаштво је самостални орган који гони учиниоце кривичних дела и других кажњивих дела и предузима мере за заштиту уставности и законитости.

Ступањем на снагу Законика о кривичном поступку 1.10.2013, улога јавног тужиоца у заштити људских права пре, за време и после кривичног поступка је наглашена до максимума, чега тужиоци у сваком тренутку морају бити свесни.

Према чл. 43 ЗКП-а, јавни тужилац је руководиоца предистражног поступка и одлучује о предузимању или одлагању кривичног гоњења. Према чл. 44 ЗКП-а полиција и други државни органи надлежни за откривање кривичних дела *дужни* су да поступе по сваком захтеву над-

анализу решења о пријава за кривична Кривичног законика

лежног јавног тужиоца, као и да о свакој радњи, предузетој у циљу откривања кривичног дела или проналажења осумњиченог обавесте надлежног јавног тужиоца, а да нису овлашћени да процењују целисходност његовог захтева.

Предистражни поступак је фаза поступка која претходи истрази и неформалног карактера је јер се у оквиру предистражног поступка предузимају оперативне радње ради откривања кривичног дела и учиниоца, мада то не искључује могућност да се предузму и доказне радње, које имају и доказни карактер. Практично, он има исту сврху као и сама истрага, па то онда делује као да наша кривична процедура има две истражне фазе:

1. неформалну истрагу – предистражни поступак и

2. истрагу која је формалног карактера и спроводи се на основу наредбе за спровођење истраге.

Јавни тужилац је de iure руководиоца предистражног поступка, али је предистражни поступак de facto под контролом полиције, будући да је спровођење оперативних и доказних радњи у тој фази поступка у њеној компетенцији.

По важећем ЗКП-у једна од одлика предистражног поступка је непотпуно уређена руководећа

улога јавног тужиоца и у вези са тим прилично нејасна релација између јавног тужиоца и полиције у овој фази поступка. Тачније, према ЗКП-у однос јавног тужиоца и полиције у предистражном поступку је процесна веза где јавни тужилац формално има надређену улогу о односу на полицију, међутим изостао је потпун хијерархијски однос неопходан да би се руководећа улога јавног тужиоца могла заиста и остварити у пуној мери, онако како је то замишљено. „Напротив, ради се о посебном типу непотпуне спољашње надређености јавног тужиоца над полицијом, што положај јавног тужиоца у новом ЗКП-у умногоме чини парадоксалним. Наиме, јавни тужилац је с једне стране надређен полицији у откривању кривичних дела и проналажењу учиниоца, а с друге стране зависи од резултата рада полиције. А онда – највећи парадокс – полиција предузима активности за јавног тужиоца, по његовом налогу или надзору, међутим, резултате професионалног рада полиције не оцењује тужилац, већ надлежни старешина у полицији, па то у пракси изгледа тако што ће сваки полицајац пре послушати свог старешину (који и

не мора бити дипломирани правник), него било ког јавног тужиоца“ (цитат др Г. Илић – УТС). Дакле, долази до „несарадљивости“ (читај – отказивања послушности) полиције јавном тужиоцу, што је последица недовољно добро нормативно решене руководеће улоге јавног тужиоца у предистражном поступку, те самим тим немогућности да ту улогу спроводи онако како је замишљено.

У свету постоје системи у којима се прибегава разноврсним решењима у циљу контроле тужилаштва над полицијом, па се тако у појединим земљама у Европи полиција или поједине врсте полиције интегришу у тужилаштво и тако се обезбеђује потпуна контрола тужилаштва над полицијом (нпр. у Швајцарској је тужилац истовремено и директор полиције).

Јасно је да руководећа улога јавног тужиоца у предистражном поступку према нашем ЗКП-у није могућа без измене суштине односа између јавног тужиоца и полиције, али и без измене других прописа који садрже норме о надлежностима органа са полицијским овлашћењима. Да би се у пракси заиста и у потпуности могла остварити руководећа улога јавног тужиоца у предистражном поступку,

има мишљења међу колегама да би поједини делови полиције морали бити припојени јавном тужилаштву, или би морао бити уведен систем истражитеља као службеног лица јавног тужилаштва са неким полицијским овлашћењима. У односу на преостале делове полиције који су овлашћени да самостално предузимају мере и радње у предистражном поступку, неки стручњаци сматрају да би јавни тужилац морао имати неку врсту дисциплинске власти и кадровског утицаја када је реч о постављењима или напредовањима у служби и само у том случају бисмо могли говорити о потпуно испуњеној руководећој улози јавног тужоца у предистражном поступку. У том случају би онда и сва одговорност у потпуности била на тужиоцу.

Међу аргументима који се најчешће истичу против тужилачко-полицијског концепта истраге, свакако је и опасност од злоупотребе овлашћења, односно опасности по слободу и права грађанина, загарантованих међународним актима и националним уставом и законима. Наводи се да је у нестабилним земљама, као што су земље у транзицији, увек опасно истрагу поверити јавном тужиоцу и полицији, јер је њихова објективност недовољна, а веза са извршном влашћу превелика. Има наравно и аутора који мисле да злоупотребе овлашћења од стране одређених органа не могу бити аргумент против не-

чега што ће допринети ефикасности кривичног поступка (тужилачка истрага), већ се морају створити инструменти за њихово спречавање. Међутим, упркос различитим мишљењима, свакако нема разлога да се а priori сумња у објективност рада било ког органа, а најмање у објективност рада јавног тужилаштва.

Можда је највећи проблем у пракси, кадровски и технички потенцијал полиције и посебно јавног тужилаштва, као и неадекватна материјална и техничка опремљеност за успешну реализацију концепта тужилачке истраге, насупрот захтеву за ефикасним поступањем, што свакако може да доведе до брзих, преурањених, и недовољно квалитетних одлука (јер су се у пракси као приоритет наметнули ефикасност и квантитет, али не увек и квалитет).

Неодговарајућа институционална организација јавног тужилаштва и полиције, као и непостојање одговарајућих инструмената који обезбеђују потребну независност (што се пре свега односи на начине, услове, изборе, напредовања и разрешења јавних тужилаца и њихових заменика, те разлоге и услове за напредовање у полицији), такође представљају један од приговора (посебно УТС) против овако постављеног тужилачког концепта истраге (ЗКП се до сада више пута мењао, док је тужилаштво организовано на исти начин као пре 60 година).

У пракси се као основни недостатак предистражног поступка јавља одсуство суштинске субординације јавног тужоца над полицијом, па је тако и тиме руководећа улога јавног тужоца у предистражном поступку према садашњем ЗКП-у само фиктивна. Свакако да би изменама закона морао да се промени и положај оштећеног кроз евентуално поновно увођење преузимања гоњења након одбацивања кривичне пријаве, или пак преображај приговора оштећеног предвиђеног чланом 51 ЗКП-а у делотворно правно средство. Преовлађујућа пракса јавних тужилаштва је да оштећени изјављује приговор, а да при том није упознат са свим разлозима из одлуке којом се одбацује његова кривична пријава (јер према закону јавни тужилац који одбаци кривичну пријаву није дужан да решење о одбачају достави оштећеном, већ га само обавести да је његова кривична пријава одбачена и да има право подношења приговора непосредно вишем јавном тужиоцу). Дакле, достављање решења о одбацивању кривичне пријаве морало би да буде изричито обавеза, што би у некој мери ипак поправило положај оштећеног.

Једно од најактуелнијих питања и код нас и у свету јесте питање концепта истраге, јер од квалитета и резултата истраге у великој мери зависи и исход кривичног поступка. Осим тога, истрага има посебан значај за заштиту људских

слобода и права, будући да у овој фази кривичног поступка постоји много већа могућност њихове повреде него што је то случај у главном кривичном поступку.

Јавни тужилац је одговоран за остварење сврхе истраге, тј. за прикупљање доказа и података који су потребни да би се могло одлучити да ли ће се подићи оптужница или обуставити поступак, доказе који су потребни да се утврди идентитет учиниоца, доказе за које постоји опасност да се неће моћи поновити на главном претресу, или би њихово извођење било отежано, као и друге доказе који могу бити од користи за поступак, а чије се извођење, с обзиром на околности случаја, показује целисходним. У најкраћем, тужилац сада по закону добија знатно шира овлашћења, он руководи и води истражни део кривичног поступка, те самим тим од његове умешности и способности да искаже своју потпуну самосталност приликом вођења поступка, као и способности и знања, а такође и непристрасности, зависиће веома много тога у целом кривичном поступку, посебно у истрази.

Управо због тога тужиоци морају да имају много више специфичних знања, морају бити оперативни, деловати брзо и одлуке доносити одмах. Све у свему, тужиоци морају бити изнадпросечно обучени из различитих области и дисциплина како би успешно радили свој посао, јер, с обзиром на нову процесну улогу тужоца,

искључиво од његовог рада зависи који ће случајеви доспети на суд и са каквим квалитетом доказа.

Имајући у виду интенцију законодавца да се добар део предмета заврши у истражном поступку, те захтев за једнакошћу оруђа у поступку, нову улогу јавног тужоца треба разумети као знатно већу одговорност, пре свега према јавном интересу, а потом и према свим учесницима у поступку. Тужиоци имају посебну одговорност за то да сви докази прикупљени током истраге буду прибављени на законит начин, као и да елементарна права осумњиченог нису ни на који начин прекршена.

Међутим, бољом кадровском и материјално-техничком опремљеношћу полиције и јавног тужилаштва постигло би се оно што је и био циљ увођења тужилачке истраге, а то је стварање нормативне основе за ефикаснији кривични поступак, већи степен активности јавног тужоца, адекватнији начин регулисања одговорности за неефикасност истраге, избегавање кабинетског карактера истраге и рада јавног тужоца, смањивање могућности непотребног понављања доказних радњи, те допринос начелу непосредности.

У пракси, што се тужилачког деловања тиче, чини се да је чл. 285 ст. 5 ЗКП-а (у којем стоји да је у току предистражног поступка јавни тужилац овлашћен да од полиције преузме вршење радњи које је полиција на основу закона

самостално предузела), заиста „мртво слово на папиру“, јер јавни тужиоци и заменици немају потребна знања а ни кадровске ни техничке могућности да би сами примењивали полицијске оперативне методе, мере и радње. Примена ове норме је скопчана са бројним тешкоћама, а пре свега с недостацима у кадровској и техничкој опремљености у јавним тужилаштвима, па је тако тужилац и даље „ослоњен“ на радње које полиција предузима (чак и онда када су у питању кривична дела где су извршиоци полицајци).

Конкретно, када су у питању кривична дела у којима се кривичне пријаве подносе против овлашћених службених лица као извршилаца кривичног дела нпр. из чл. 136 и 137 КЗ-а, тек у неком анализираном полицијском извештају стоји да је обавештен јавни тужилац, а само у једном (од 40 анализираних) наводи се име и презиме тужоца који је обавештен. Из праксе сви знамо да је обавештавање тужоца путем телефона „манипулативни“ простор у коме тужилац може бити неадекватно информисан (било намерно било из непознавања материје), а опет, услед преоптерећености послом, старих навика на тзв. „кабинетски“ начин рада или због неадекватних кадровских решења (недовољног броја заменика), тужилац нема могућност да одмах дође и сам обави разговор и предузме друге радње, већ своје налоге даје или путем телефона (који се

не бележе), или накнадно кроз захтев за прикупљање потребних обавештења, који се код ових кривичних дела најчешће упућује или Одељењу за контролу законитости или Сектору унутрашње контроле – дакле опет полицији..

Нека запажања и уочени пропусти у анализираним одбачајима:

Извршена је анализа у 40-ак предмета у којима је донето решење о одбачају кривичне пријаве поднете против припадника полиције за кривично дело изнуђивање исказа из чл. 136 и кривично дело злостављање и мучење из чл. 137 КЗ-а. Уочени су моменти на које треба посебно обратити пажњу:

- тужилац мора бити активнији и код истраживања ових кривичних дела,
- решење о одбачају мора бити добро образложено и поткрепљено адекватним разлозима,
- образац за пријаву примене средстава принуде (шаблон) мора имати већу колону или изјаву написану посебно (јер се у сада предвиђени простор од једва 2 цм не може ништа детаљно описати), а нема колону нити је предвиђено да се изјава узме и од лица над којим су примењена средства принуде,
- често се у извештај лекара не уписује прави механизам настанка повреде (нпр. да је тучен од полиције) нити време које је протекло од повреде до јављања лекару,

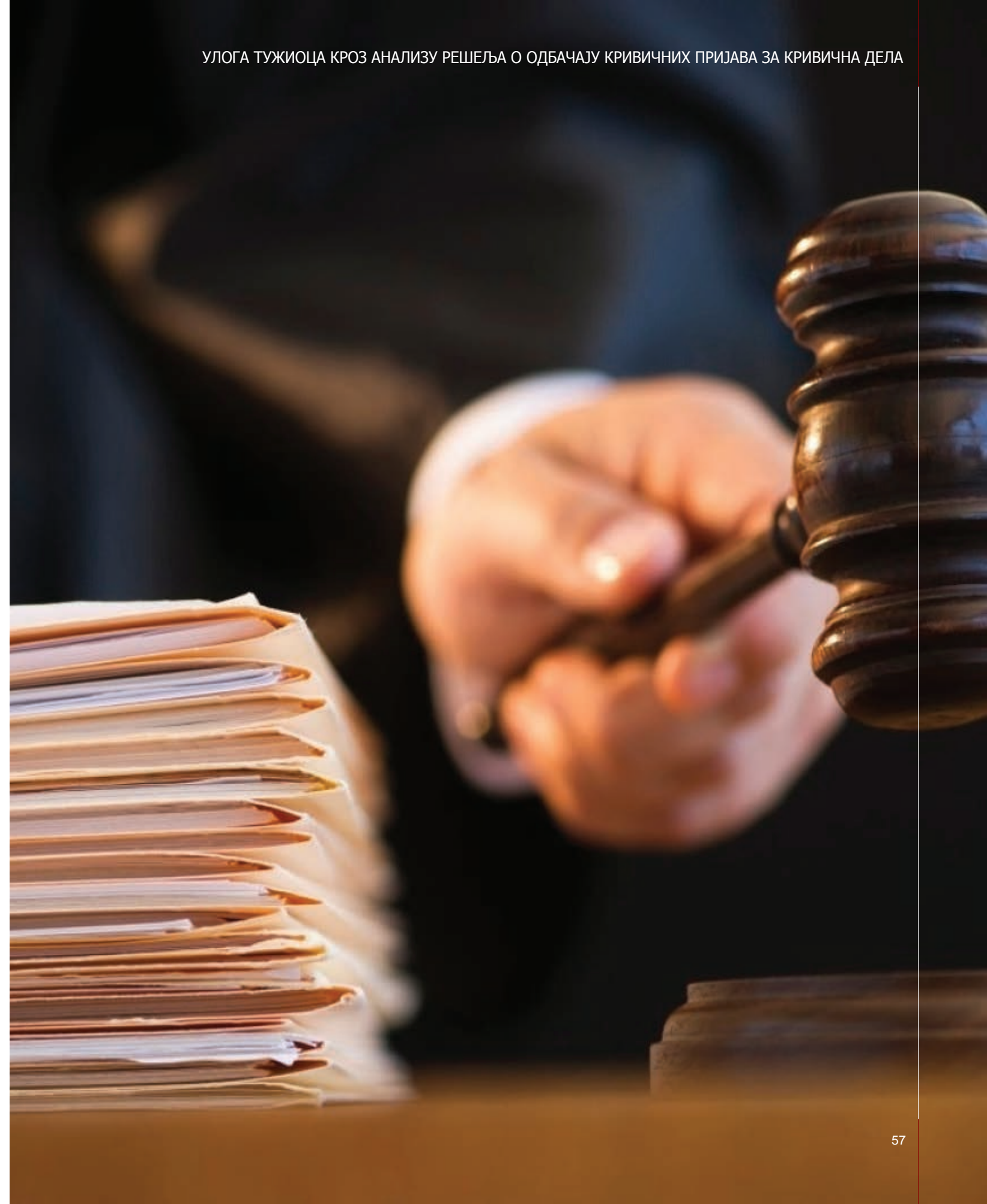
- улога појединих адвоката који се најчешће позивају често је дискутабилна („нису ништа приметили од повреда“),
- честа појава је и подношење лажних пријава (за које нема даљих последица),
- усвајање приговора на решење о одбачају кривичне пријаве је права реткост (само у једном од анализираних случајева).

Имајући у виду стандарде Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних и понижавајућих казни или поступака (ЦПТ), пре свега о праву лица да о свом притварању обавести треће лице по свом избору, праву на услуге адвоката и праву на медицински преглед од стране лекара по избору, што су три основне гаранције против злостављања и мучења које би требало примењивати од самог почетка лишавања слободе, уочено је следеће: у великој већини случајева није испуњен ниједан од ова основна три стандарда, али у полицијским извештајима у неколико случајева се наводи да је „приведеном лицу понуђено да се обави лекарски преглед, што је лице одбило“.

Што се тиче лекарског прегледа особа које се налазе у полицијском притвору, сваки такав преглед мора бити обављен изван слушног, а по могућности и видног домета полицијских службеника. Резултати сваког прегледа, као и релевантни искази притвореника, те закључци лекара, морају бити

званично забележени од стране лекара и учињени доступним притвореном лицу и његовом адвокату. Међутим, у анализираним предметима тек након напуштања просторија полиције долази до лекарских прегледа и консултација са адвокатима од стране лица која су подносиоци кривичне пријаве против полицајаца због извршења кривичног дела или из чл. 136 или чл. 137, дакле лица која су претрпела неку врсту тортуре од стране полиције.

ЦПТ наглашава значај електронског снимања полицијског саслушања, што представља додатну корисну гаранцију против злостављања. Један од суштинских гаранција је свакако постојање независног механизма за испитивање жалби на поступање током полицијског притвора. Јасно је да је период непосредно по лишавању слободе управо онај период када је ризик од застрашивања и физичког злостављања највећи. Из тих разлога, приступ адвокату управо тада представља основну гаранцију против злостављања. ЦПТ даље наглашава да је испитивање осумњичених стручни посао који захтева одређену обуку да би се извршио на задовољавајући начин. Због тога сам циљ овог испитивања мора да буде кристално јасан, односно циљ треба да буде прибављање тачних и поузданих информација ради утврђивања истине о питањима која су под истрагом, а

не добијање признања од некога кога службена лица која обављају испитивање унапред сматрају кривим. Из тих разлога је дефинисање кодекса понашања приликом испитивања осумњичених веома значајно допринело да се лица која примењују закон придржавају овог циља.

Не смемо заборавити да и овде истакнемо значај проактивне истраге, односно потребу да се развију методи истраге злочина који омогућавају да се смањи ослањање на признања и друге доказе и информације добијене путем испитивања у циљу добијања осуђујуће пресуде. Кривичноправни систем који се највише ослања на признање као доказни материјал, свакако ствара стимуланс за службена лица која истражују кривично дело – а која су често под притиском да покажу резултате – да користе физичку или психолошку присилу.

Електронско, односно аудио или видео снимање полицијских информативних разговора представља важну додатну меру заштите против злостављања приведених лица и такође смањује могућност да оптужени касније лажно пориче да је дао одређена признања или информације, односно да их је дао под притиском.

ЦПТ не предлаже само право на услуге адвоката које имају осумњичени за кривична дела, већ да то буде право сваког ко је под законском обавезом да буде

присутан и борави у полицијској установи, (нпр. право на услуге адвоката би по ЦПТ-у требало да има и „сведок“). Иста права, односно услове треба обезбедити и особама које нису у могућности да плате услуге адвоката.

Значајан је и физички контакт са судом, односно тужилаштвом, те из тих разлога је важно да тужилац по могућности лично буде присутан и утврди да ли постоје индиције о злостављању или мучењу (видне повреде, општи изглед или држање особе), а посебно код узимања исказа, јер тада може и треба да се тражи вештачење од стране вештака судске медицине како би се утврдила врста, тежина и порекло повреда.

Мислим да би требало да постојати обавеза да полиција прво мора обавестити тужиоца да је дошло до примене средстава принуде, а потом и да поступајући тужилац одмах сам обави разговор са лицима над којима су примењена средства принуде, посебно испита под којим околностима, у којој мери и из којих разлога су примењена средства принуде, наравно поштујући три основна стандарда ЦПТ (дакле да понуди да се позове треће лице, бранилац и омогући лекарски преглед). Уколико би се на овај начин поступало, врло вероватно би се не само смањило број кривичних пријава против осумњичених за чл. 136 и 137, већ би пријаве које и буду поднете биле поткрепљене адек-

ватним доказима и на одговарајући начин даље процесуиране, чиме би се и вратило поверење грађана.

Зашто кажем да би било мање кривичних пријава за ово кривично дело? Радећи ову анализу, уочена је и „*злоупотреба*“ подношење кривичне пријаве, заправо жеља за осветом, жеља за накнадом штете и наплатом, па су поједине кривичне пријаве поднете без икакве аргументације, оно што ми зовемо „гола пријава“, што је опет од тужиоца захтевало бројне провере, након којих је „испливала“ намера подносиоца да на тај начин или деградира осумњиченог или наплати одређени новчани износ од државе. Из тих разлога мислим да би присуство тужиоца и поступање по стандардима ЦПТ у старту можда изгледало као већи посао, али би крајњи исход заиста олакшао и смањило бројност кривичних пријава, посебно спречио подношење кривичних пријава из горепомнутих побуда. А оне које су основано поднете би свакако лакше било процесуирати.

Ипак, при чињеници да се тужилац у потпуности у предистражном поступку „ослања“ на радње које предузима полиција, а да су код ових кривичних дела пријављени управо полицајци, јасно је да тужилац поступа на основу онога што му доставља полиција, те из тих разлога и не чуди велики број одбачаја кривичних пријава када су у питању ова кривична дела. Мислим да би се

тужилац код ових кривичних дела морао далеко више лично ангажовати и извршити далеко већи број провера пре одбачаја, а узимање изјава и обављање разговора вршити у оквиру тужилаштва кад год је могуће.

Јавни тужилац је сходно чл. 6 ст. 4 ЗКП-а у обавези да непристрасно разјасни сумњу о кривичном делу за које спроводи службене радње, као и да са једнаком пажњом испитује и чињенице које терете окривљеног и чињенице које му иду у корист.

Међутим, не могу а да не укажем и на проблем на који УТС већ одавно скреће пажњу стручној јавности: донедавно је у Србији било 115 непопуњених места заменика јавног тужиоца. Практично, скоро свако седмо место је било непопуњено (недавно је изабрано 22 заменика а расписан конкурс за још 23, међутим многи одлазе и у пензију...). Постојећа систематизација којом је одређен број заменика јавних тужилаца није адекватна и не одговара реалним потребама тужилаштва која поступају у првом степену, а које потребе су настале увођењем тужилачке истраге. Ипак, ни постојећа, иако неадекватна, систематизација није попуњена. УТС сматра да је попуњавање непопуњених места у првостепеним тужилаштвима приоритет и да без повећања броја заменика јавних тужилаца није могуће очекивати остварење Уставом и

законима одређених надлежности тужилаштва. Због тога избор нових заменика јавних тужилаца на првостепеном нивоу представља питање изнад свих других питања.

Стручна јавност и струковна удружења су у више наврата указивала на проблем недовољног капацитета тужилаштва у смислу људских ресурса – како носилаца јавнотужилачких функција, тако и тужилачких помоћника. Из извештаја СЕРЕЈ за 2014. годину (стр. 265 – подаци су за 2012. годину) произлази да је Србија по броју тужилаца испод просека земаља СЕ (просек је 11,8 тужилаца на 100.000 становника, а у Србији их има 9,2). Са друге стране Србија има дупло већи број судија од просека за земље СЕ – на 100.000 становника просек је 21,00, а у Србији је 40,5. Подаци изнетии у наведеном извештају односе се на 2012. годину, тј. пре почета пуне примене новог ЗКП-а. Имајући у виду знатно проширену надлежност по новом ЗКП-у, наведени подаци пружају основ за забринутост. Наведено само говори у прилог ономе што је очигледно и у свакодневном раду у правосуђу – да судија има више него довољно (бар у кривичноправној материји) а тужилаца недовољно. Није ретка појава да у једном суду има више судија у кривичноправној материји него носилаца јавнотужилачке функције у тужилаштву надлежном за тај суд. Уколико се има у виду да је обим посла заменика

јавног тужиоца у једном предмету најмање дупло већи у односу на обим посла судије у истом том предмету, постаје апсурдна слика о једнаком или већем броју судија у кривичноправној материји у односу на тужиоце. Оваква несразмера систем чини крајње неефикасним. Прилив предмета у првостепеној материји је готово несавладив са постојећим бројем заменика јавног тужиоца (посебно при чињеници да је преласком на тужилачку истрагу преко 50.000 предмета у фази истраге враћено у тужилаштва), што све заједно последично доводи до немогућности адекватног и благовременог реаговања, чиме је угрожено право грађана на суђење у разумном року и уопште, право на правично суђење.

Једно је сигурно, ми, тужиоци, морамо настојати да, како знамо и умемо, вратимо поверење грађана који су се досад најчешће обраћали невладиним организацијама за заштиту људских права верујући да иста не могу остварити на други начин. Ово је могуће само ако ниједног тренутка не изгубимо из вида да смо најпре људи, а онда професионалци који свој „алат“ који нам је законодавац дао користимо максимално и на најбољи могући начин, никада не губећи из вида да је највећа вредност сваког друштва – човек.

Однос јавног тужилаштва и полиције у предистражном поступку

ПРЕДРАГ ЋЕТКОВИЋ

заменик јавног тужиоца,
Треће основно јавно
тужилаштво у Београду

Уводно излагање

Ефикасан и законито спроведен предистражни поступак под-разумева сталну и добро уходану сарадњу јавног тужилаштва и полиције, као два државна органа гоњења од којих сваки има своју законом јасно дефинисану улогу. Тако члан 2 став 1 Закона о јавном тужилаштву¹ дефинише тужилаштво као самостални државни орган који гони учиниоце кривичних дела и других кажњивих дела и предузима мере за заштиту уставности и законитости, док члан 3 Закона о полицији² дефинише полицију као централну организациону јединицу Министарства унутрашњих послова која у обављању унутрашњих, односно полицијских послова, штити и унапређује безбедност грађана

1 Службени гласник РС број 116/2008, 104/2009, 101/2010, 78/2011, 101/2011, 38/2012 – одлука УС, 121/2012, 101/2013, 111/2014 – одлука УС, 117/2014, 106/2015, 63/2016 – одлука УС.

2 Службени гласник РС бр. 6/2016.

и имовине, поштујући Уставом зајамчена људска и мањинска права и слободе и друге заштићене вредности у демократском друштву, уз могућност на Уставу и закону засноване употребе средстава принуде.

Однос јавног тужилаштва и полиције се током претходних деценија мењао у складу са друштвеним приликама и законском регулативом која се односила на ова два државна органа гоњења. Историјски посматрано, полиција као државни орган дуже постоји, а имала је и битно другачију улогу него данас, односно много шира овлашћења. Тако је полиција у Србији све до ступања на снагу Законика о судском кривичном поступку из 1929. године по правилу била истражни орган, што значи да је покретала кривични поступак и водила истрагу, а била је и судски орган за све иступе (данашње прекршаје).³ Државног

3 Др Милан Милошевић и др Тања Кесић, *Полиција у кривичном поступку*, Кримина-

тужиоца као институт у српско кривично право увео је Закон о кривичном поступку из 1865. године, као званичнике државне власти постављене при свим судовима „с дужности да траже да казнена дела заиста и кажњена буду“.⁴

Током више деценија постојања ова два органа имала су различит положај, па је тако јавно тужилаштво по окончању Другог светског рата било посебан орган Народне скупштине ФНРЈ са задатком да врши надзор ради правилног испуњавања закона од стране свих министарстава и осталих њима потчињених управних органа и установа ФНРЈ и Народних република, службених лица и свих грађана.⁵ Након Уставног закона из 1953. године положај јавног тужилаштва се мења, па од органа Народне скупштине оно постаје орган управе у ширем смислу.⁶ Данас јавно тужилаштво у Републици Србији свакако није део законодавне или извршне власти, али смо мишљења да положај јавног тужилаштва није јасно дефинисан, и не може се са сигурношћу рећи да ли јавно тужилаштво припада судској власти, или има посебан положај

листичко-полицијска академија, Београд, 2009. године, стр. 24.

4 Мр Миодраг Тмушић, *Положај јавног тужиоца у кривичном процесном праву*, Култура, Београд, 1997. године, стр. 24.

5 Љубиша Драгашевић и др., *Тужилачки и правосудни савети*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009. године, стр. 26.

6 *Ibidem*, стр. 27.

у оквиру правосуђа.⁷ Без намере да даље елаборирамо ово питање, напоменућемо да у Европи постоје два основна модела уређивања положаја јавног тужилаштва: као дела извршне власти, при министарству надлежном за правосуђе (нпр. у Немачкој, Аустрији или у Француској), или као дела судске власти (као у Италији).⁸ Мишљења смо да положај јавног тужилаштва у Србији природно инклинира ка судској власти, али да је кроз актуелна решења која предвиђа Закон о јавном тужилаштву, где јавне тужиоце предлаже Влада Републике Србије, а бира их Народна скупштина Републике Србије,⁹ омогућен директан утицај извршне и законодавне власти на јавно тужилаштво, које би требало да буде самосталан државни орган.

Са друге стране, полиција је традиционално део извршне власти. Почевши од првог писаног прописа који је регулисао делатност полиције у Србији, а то је Полицијска уредба из 1850. године,¹⁰ па до данашњег дана, полиција је део извршне власти. Актуелни Закон о полицији, како је напред наведено, полицију дефинише као централни део Министарства унутрашњих посло-

7 Семантички гледано, реч правосуђе значи организација и рад судова и судских органа на примени закона и прописа. Др Милица Вујанић и др., *Речник српског језика*, Матица српска, Нови Сад, 2007. године, стр. 995.

8 Љубиша Драгашевић и др., *op. cit.*, стр. 46-47.

9 Видети чл. 74 Закона о јавном тужилаштву, 10 Др Милан Милошевић и др Тања Кесић, *op. cit.*, стр. 31

ва, а министарства су без дилеме део извршне власти. Најповољнији положај полиција је имала по ЗКП-у из 1948. године, након чега су полицијска овлашћења континуирано умањивана.¹¹

Међутим, за однос јавног тужилаштва и полиције у предистражном поступку нису најважнији Закон о јавном тужилаштву и Закон о полицији, већ је однос ова два државна органа у предистражном поступку дефинисан превалентно кроз Законик о кривичном поступку.¹² Ипак, и у Закону о јавном тужилаштву и Закону о полицији могу се наћи одређене одредбе од значаја за однос ова два органа. Тако члан 9 став 1 Закона о јавном тужилаштву предвиђа обавезу свих (па тако и полиције) да јавном тужилаштву на његов захтев непосредно пружају објашњења и податке који су му потребни за предузимање радњи на које је тужилаштво законом овлашћено. Са друге стране, у члану 18 став 1 Закон о полицији предвиђено је да полиција у предистражном и истражном поступку примењује полицијска овлашћења утврђена Закоником о кривичном поступку и поступа по налогу и захтевима јавног тужиоца и суда. Сходно чињеници да је срж односа јавног тужилаштва и полиције садржан у Закоником о кривичном

11 Ранко Соколовић, *Полиција и кривични поступак*, Службени гласник РС, Београд, 2005. године, стр. 75.

12 Службени гласник РС бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014.

поступку, предмет анализе овог рада биће првенствено одредбе тог Законика које су од значаја за однос ова два органа у предистражном поступку.

Анализа законске регулативе

Прве две одредбе од значаја за однос јавног тужилаштва и полиције у предистражном поступку су чланови 43 и 44 Законика о кривичном поступку. Члан 43 ЗКП-а предвиђа да је основно право и дужност јавног тужиоца гоњење учинилаца кривичних дела. У наведеном члану даље стоји да је јавни тужилац надлежан да за кривична дела која се гоне по службеној дужности врши следеће радње:

1. руководи предистражним поступком;¹³
2. одлучује о непредузимању или одлагању кривичног гоњења;
3. спроводи истрагу;
4. закључи споразум о признању кривичног дела и споразум о сведочењу;

¹³ Руковођење предистражним поступком од стране јавног тужиоца подразумева давање иницијативе, координирање активности органа који раде на пословима у вези са откривањем и проналажењем учинилаца пре отпочетог кривичног поступка (полиција, инспекцијске службе, царина и др.), издавање обавезујућих налога тим органима, тражење обавештења о постигнутим резултатима и слично. Јавни тужилац треба да повезује активности разних субјеката на откривању кривичних дела и проналажењу учинилаца и да их координира. Др Момчило Грубач и др Тихомир Васиљевић, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Пројурис, Београд, 2013. године, стр. 121.

5. подиже и заступа оптужбу пред надлежним судом (*Ne procedat iudex ex officio*);

6. одустане од оптужбе;

7. изјављује жалбе против неправоснажних судских одлука и да подноси ванредне правне лекове против правоснажних судских одлука;

8. преузима друге радње када је то одређено овим закоником.

Поредећи овлашћења јавног тужиоца наведена у овом члану ЗКП-а, јасно је да је у глобалу реч о овлашћењима која коинцидирају са овлашћењима које јавни тужилац имао и по ЗКП-у из 2001. године,¹⁴ уз једну измену, која се састоји у томе да јавни тужилац води истрагу. На овај начин јавни тужилац се трансформише из улоге странке у поступку у орган поступка у току истраге, да би на главном претресу поново постао само странка у поступку. Дакле, пред тужиоцем је једна врло захтевна улога, од њега се тражи да разуме и испрати своју улогу која је различита у различитим фазама поступка – он руководи предистражним поступком и води истрагу, а на главном претресу пред судом се појављује као класична странка.

Мишљења смо да је улога јавног тужиоца у кривичном поступку врло специфична – реч је о органу који се налази на средокраћу између позиције полиције и суда. Са једне стране, тужилаштво је

орган гоњења, има интерес да скупља доказе против учинилаца кривичних дела и на том терену блиско сарађује са полицијом, чија је фактички основна улога у кривичном поступку да пронађе извршиоце кривичних дела и у координацији са тужилашвом обезбеди доказе за процесуирање тих лица. У том смислу, јавно тужилаштво је орган гоњења, што му је заједничко са полицијом. Са друге стране, тужилаштво је по закону дужно да буде у свом раду непристрасно, и требало би да цени доказе и трага за њима, како оне који иду на штету осумњаничаних, тако и оне које им иду у корист. Приликом оцене доказа, тужилаштво врши прву доказну тријажу и у том делу је дужно да непристрасно цени доказе, попут суда, и гледа да нико против кога докази нису прикупљени не буде оптужен.

Затим, члан 44 став 1 ЗКП-а предвиђа обавезу свих државних органа да о свакој радњи коју предузму у циљу откривања кривичног дела или проналажења осумњиченог обавесте надлежног јавног тужиоца. По ставу 2 државни органи надлежни за откривање кривичних дела, при чему је полиција посебно именована, дужни су да поступе по сваком захтеву надлежног јавног тужиоца. Уколико полиција или други државни органи не поступе по захтеву јавног тужиоца, тужилац одмах о томе обавештава старешину који руководи органом, а по потреби може обавестити и надлежног министра, Владу или

¹⁴ Службени лист СРЈ бр. 70/01, 68/02, Службени гласник РС бр. 58/04, 85/05, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09, 76/10, 72/11, 121/12.

надлежно радно тело народне скупштине. Ова обавеза полиције и других државних органа постоји и по ЗКП-у из 2001. године (чл. 46 ст. 3 ЗКП-а), тако да није нова, као и могућност да се обавесте више инстанце државног органа који не поступа по захтеву јавног тужиоца.

Оно што представља новум јесте орочавање полиције и државних органа приликом поступања по захтеву јавног тужиоца. Наиме, члан 44 став 3 ЗКП-а из 2011. године предвиђа да ако у року од **24 часа** од када је примљен захтев јавног тужиоца полиција или други државни орган не поступи по том захтеву, јавни тужилац **може затражити** покретање дисциплинског поступка против лица за које сматра да је одговорно за поступање по његовом захтеву. Сматрамо да је увођење овакве могућности у потпуности оправдано. Радећи у пракси, имали смо прилику да видимо предмете у којима полиција месецима или чак годинама не ради ништа по захтевима јавног тужилаштва. Обраћали смо се начелницима надлежних полицијских органа, упозоравали их на непоступање њихових службеника по захтевима јавног тужилаштва, али никада није било конкретних одговора, а камо ли санкција за непоступање. Увођење могућности да тужилац иницира покретање дисциплинског поступка против службеника који не поступа по законској обавези да одговори на захтев јавног тужиоца даје на снази том његовом захтеву и сигурно ће у пракси до-

принети бржем поступању при давању одговора на захтев.

Са друге стране, сматрамо да је рок од 24 часа за поступање органа коме се захтев упућује прекрatak и да би га требало продужити бар на 48 часова. На тај начин уважавају се друге обавезе које државни органи од којих се обавештења траже иначе имају у свом раду. Поред тога, *de lege ferenda*, мислимо да би било добро решење **предвидети и обавезу да се јавни тужилац обавести о исходу дисциплинског поступка који има право да иницира**. На тај начин јавни тужилац имаће јаснију слику о томе колико његова иницијатива има ефекта, и да државни службеници заиста бивају кажњени у дисциплинском поступку, биће и сам мотивисан да те поступке иницира. И обрнуто, уколико види да се дисциплински поступци које иницира не завршавају и да се санкције не изричу, настојаће да не иницира поступке који не дају ефекат.

* * *

Глава XV Законика о кривичном поступку носи назив Предистражни поступак, и у овој глави налази се неколико чланова које би требало анализирати ради бољег разумевања односа јавног тужилаштва и полиције у овој фази поступка. Предистражни поступак је фаза поступка у којој је сарадња јавног тужиоца и полиције најинтензивнија, и самим тим је анализа .

Чланом 281 ставом ЗКП-а предвиђено је да се кривична

пријава подноси надлежном јавном тужиоцу, писмено, усмено или другим средством. У пракси полиција пријаве подноси искључиво писмено, јер као државни орган у чијем делокругу је између осталог законом предвиђено ангажовање на откривању кривичних дела и њихових учинилаца не подноси пријаве никада усмено. Нисмо наишли на ситуације да је полиција слала електронском поштом кривичну пријаву, али смо имали ситуације да полиција проследи тужилаштво материјал који је и сама добила електронским путем, а за који је полиција проценила да представља материјал за даљу обраду од стране тужилаштва.

У ставу 2 члана 281 ЗКП-а предвиђено је да ће се о усмено поднетој кривичној пријави саставити записник и да ће се подносилац упозорити на последице лажног пријављивања. Уколико је пријава саопштена телефоном или другим телекомуникацијским средством о томе се сачињава службена белешка, а ако је пријава поднета електронском поштом, сачуваће се на одговарајућем носиоцу података и одштампати. Пошто полиција као орган гоњења подноси кривичне пријаве у пракси готово искључиво писмено, поменути став није од нарочитог значаја за однос полиције и јавног тужилаштва.

Надаље, став 3 члана 281 ЗКП-а предвиђа да уколико се кривична пријава поднесе полицији, ненадлежном јавном тужиоцу или суду, они ће пријаву примити и одмах

доставити надлежном јавном тужиоцу. У пракси је од стране појединих полицијских служби било мишљења да би полиција по подношењу кривичне пријаве од стране грађана или правних лица требало да остане пасивна, односно да не проверава оно што у пријави стоји, већ да без провера ту пријаву проследи даље јавном тужиоцу. Полиција је сматрала да тек уколико јавни тужилац нађе да има места проверавању навода пријаве и упуту полицији захтев за прикупљање потребних обавештења, тада би полиција требало да се ангажује и да проверава оно што у пријави стоји. Мишљења смо да је овакав став погрешан и да се коси пре свега са Законом о полицији и одредбом чл. 30 ст. 1 тач. 3 тог Закона по којој је један од полицијских послова **откривање и расветљавање** кривичних дела, прекршаја и престапа. Сходно поменутој одредби овог закона, полиција мора да има активну улогу у расветљавању кривичних дела и откривању учинилаца, а не да чека захтев за прикупљање потребних обавештења јавног тужиоца.

У члану 282 ставу 1 ЗКП-а предвиђено је да уколико јавни тужилац из саме кривичне пријаве не може оценити да ли су вероватни наводи пријаве, или ако подаци из пријаве не пружају довољно основа да може одлучити да ли ће спровести истрагу, или ако је јавни тужилац на други начин сазнао да је извршено кривично дело, он може:

1. сам прикупити потребне податке;

2. позивати грађане, под условима из чл. 288 ст. 1 од 6 ЗКП-а;

3. поднети захтев државним и другим органима и правним лицима да му пруже потребна обавештења.

Ставом 4 истог члана предвиђено је да уколико јавни тужилац није сам у могућности да предузме радње из става 1 овог члана, онда ће захтевати од полиције да прикупи потребна обавештења и да предузме друге мере и радње у циљу откривања кривичног дела и учиниоца. Наведени члан је у ствари законски титулус који даје тужилаштву право да се за свако прикупљање обавештења обрати полицији, као оперативном органу, како би дошао до информација које су му потребне да би стекао што јаснију слику о одређеној кривичној ствари. Као што полиција није орган који ће се у наставку поступка појављивати пред судом и заступати интересе државе, тако ни јавни тужилац није орган који може ефикасно да прикупи информације на терену попут полиције. Без обзира на то што у закону стоји да јавни тужилац руководи предистражним поступком, однос полиције и тужилаштва никако не би смео да буде однос пуке субординације, већ координације и сарадње.

Без обзира на констатације појединих аутора да је законодавац ЗКП-ом из 2011. године претворио полицију у својеврстан сервис јавног тужилаштва,¹⁵ сматрамо

15 Видети др Станко Бејатовић и др., *Приручник за примену Закона о кривичном поступку*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Бео-

град, 2013. године, стр. 21.
16 Recommendation Rec(2000)19 on the Role of Public Prosecution in the Criminal Justice System.
17 Др Тања Кесић, *Међународни стандарди поступања полиције у кривичним стварима*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014. године, стр. 24.
18 Како би јавни тужилац могао на прави начин да усмерава радње полиције у предистражном поступку, неопходно је да контакт између полиције и јавног тужиоца буде далеко интензивнији и непосреднији него што је био у периоду примене судске истраге. Процесни положај јавног тужилаштва се суштински изменио, па је јавни тужилац динамичнији, најодговорнији и најоптерећенији орган кривичног поступка. Др Александар Бошковић и др Тања Кесић, *Кривично процесно право*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015. године, стр. 173.

да би однос јавног тужилаштва и полиције требало дефинисати и реализовати на начин како га дефинише Европски кодекс полицијске етике. Тако, члан 9 Европског кодекса полицијске етике инсистира на постојању функционалне сарадње између јавног тужилаштва и полиције, што је у складу са Препоруком Савета Европе о улози тужилаштва у кривично-судском систему.¹⁶ Ова Препорука предвиђа два основна постулата у односу јавног тужилаштва и полиције: контрола законитости полицијског поступања од стране тужиоца, и праћење поштовања људских права у поступању полиције од стране тужиоца.¹⁷

Норма става 5 члана 282 ЗКП-а предвиђа да је полиција **дужна**

да поступи по захтеву јавног тужиоца и да га обавести о мерама и радњама које је предузела најкасније у року од 30 дана од дана када је примила захтев.¹⁸

Уколико полиција не поступи по захтеву, јавни тужилац ће поступити у складу са чл. 44 ст. 2 и 3 ЗКП-а. Слово закона овим чланом несумњиво формира дужност полиције да поступи по захтеву јавног тужиоца, одакле следи да полиција у пракси не може да бира захтеве по којима ће поступати, већ мора да одговори на сваки захтев јавног тужиоца. Поред тога, полиција није позвана да цени сврсисходност захтева јавног тужилаштва да се прикупе тражена обавештења, већ мора да поступи по сваком захтеву, па чак и када је у питању несувисли захтев.¹⁹ Ова одредба ставља на неки начин полицију у помало незахвалан положај, али је ипак сматрамо **неопходно** да поступи по захтеву јавног тужиоца и да га обавести о мерама и радњама које је предузела најкасније у року од 30 дана од дана када је примила захтев.¹⁸

Упоредно праву срећу се и другачија решења, па тако нпр. у Канади предистражни поступак и истрагу води полиција, а улога јавног тужиоца у овој фази поступка само је саветодавна, а не и наредбодавна. Андрејс Берзинс и др., *Улога тужилаца у истражној фази кривичног поступка у Канади* (цитирано из зборника радова *Законик о кривичном поступку и јавно тужилаштво*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009. године), стр. 358.

Уколико полиција не поступи по захтеву, јавни тужилац ће поступити у складу са чл. 44 ст. 2 и 3 ЗКП-а. Слово закона овим чланом несумњиво формира дужност полиције да поступи по захтеву јавног тужиоца, одакле следи да полиција у пракси не може да бира захтеве по којима ће поступати, већ мора да одговори на сваки захтев јавног тужиоца. Поред тога, полиција није позвана да цени сврсисходност захтева јавног тужилаштва да се прикупе тражена обавештења, већ мора да поступи по сваком захтеву, па чак и када је у питању несувисли захтев.¹⁹ Ова одредба ставља на неки начин полицију у помало незахвалан положај, али је ипак сматрамо **неопходно** да поступи по захтеву јавног тужиоца и да га обавести о мерама и радњама које је предузела најкасније у року од 30 дана од дана када је примила захтев.¹⁸

19 Концепт устројства органа истраживања који подразумева да истражни органи буду потчињени јавном тужилаштву преузет је из совјетског законодавства. Строговић је писао да је „прокурор“ у стадијуму претходне истраге надзорни орган и упутства „прокурора“ су обавезна за истражника који спроводи истрагу. Др Горан Илић и др., *Положај јавног тужилаштва у Републици Србији и упоредно правна анализа*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2007. године, стр. 31-32.

20 У упоредно праву срећу се и другачија решења, па тако нпр. у Канади предистражни поступак и истрагу води полиција, а улога јавног тужиоца у овој фази поступка само је саветодавна, а не и наредбодавна. Андрејс Берзинс и др., *Улога тужилаца у истражној фази кривичног поступка у Канади* (цитирано из зборника радова *Законик о кривичном поступку и јавно тужилаштво*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009. године), стр. 358.

лидност одлука тужиоца, тиме би се без сумње угрозила ефикасност вођења предистражног поступка и довео би се у питање ауторитет јавног тужиоца као централне фигуре предистражног поступка. Ипак, полиција има своје изворне надлежности предвиђене Законом о полицији и увек може да изађе из оквира захтева који је послао јавни тужилац, те да самоиницијативно истражи и оно што захтевом тужиоца није обухваћено, па на тај начин задржава одређени степен слободе у раду.²¹

У ставу 6 члана 282 ЗКП-а стоји да су јавни тужилац, државни и други органи и правна лица дужни да приликом прикупљања обавештења, односно давања података, поступају обазриво, водећи рачуна да не нашkode части и угледу лица на које се ови подаци односе. Нажалост, сведоци смо времена у коме се ова одредба готово уопште не поштује. Медији се утркују да дођу до информација још у предистражном поступку, и то о томе против кога се ти поступци воде, за која могућа дела, и преносе разне информације и дезинформације, блатећи људе који се нађу у тим написима. Треба истаћи да у предистражном поступку постоје само основи сумње

21 Уосталом, један од главних проблема у раду полиције јесте чињеница да полиција углавном делује реактивно, а не превентивно. Далибор Кекић и Милош Миленковић, *Актуелни проблеми рада полиције на безбедносном сектору у Републици Србији*, (цитирано из зборника радова *Супротстављање савременим облицима криминалитета*, Том 2, Криминалистичко-полицијска академија и Фондација „Ханс Зајдел“, Београд, 2015. године) стр. 134.

да је неко извршио неко кривично дело, а ЗКП у члану 2 ставу 1 тачки 17 основ сумње дефинише као „скуп чињеница које **посредно** указују да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинилац кривичног дела“. Дакле, у питању је најнижи могући степен сумње који се мора проверити, па након извршених провера против значајног дела осумњичених се никада не поведе ни истрага (уколико постоји као фаза поступка), а још ређе дође до оптужења и осуђујуће пресуде.

Ово напомињемо јер су у фази предистражног поступка, са околношћу да се против некога води предистражни поступак, као и за шта се тај поступак води, упознати само полиција и јавно тужилаштво. Стога, или информације до медија долазе из једног или другог органа, *tertium non datur*. Како би се у пракси поштвовала одредба члана 282 става 6 ЗКП-а и спречило давање података који могу да нашkode части и угледу лица на која се подаци односе, потребно је системски радити на развоју свести о томе код припадника полиције и јавног тужилаштва, јер оба органа дискредитује изношење тих информација на начин како се то данас често чини у медијима.

* * *

Чланом 284 ЗКП-а регулисани су случајеви у којима тужилац има право да одбаци поднету кривичну пријаву. За однос тужилаштва и полиције из овог члана треба издвојити обавезу тужилаштва да

обавести полицију о одбацивању кривичне пријаве, уколико је полиција орган који је поднео кривичну пријаву. Ова одредба је *lex imperfecta*, пошто ова законска обавеза јавног тужиоца није праћена никаквом санкцијом уколико се не поштује. С обзиром на то да је ова обавеза предвиђена на овај начин и у ЗКП-у из 2001. године, дакле без пратеће санкције, у пракси смо били сведоци њеног непоштовања.²² Реч је о лошој пракси, јер као што је тужилац заинтересован да сазна крајњи исход дисциплинског поступка који је иницирао против неодговорног службеника, тако је логично да и полиција буде обавештена о исходу кривичне пријаве коју је поднела јавном тужилаштву.

Чланом 285 ставом 1 ЗКП-а се још једном наглашава да јавни тужилац руководи предистражним поступком. На овај начин законописац је вероватно желео да потенцира важност овог овлашћења јавног тужиоца, који треба да представља централну фигуру предистражног поступка.²³

22 У некадашњем Четвртог општинском јавном тужилаштву у Београду пракса је била таква да се полиција уопште није обавештавала о одбацивању кривичне пријаве коју је претходно поднела, изузев ако сама полиција није тражила информацију о томе.

23 Треба истаћи да руководећа улога јавног тужиоца подразумева првенствено активан, а не реактиван приступ јавног тужиоца, од кога се већ од предистражног поступка очекује стратешко планирање ове фазе кривичног поступка, а затим и фаза које следе. Др Горан П. Илић и др., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник РС, Београд, 2013. године, стр. 657.

У ставу 2 истог члана стоји да у циљу вршења овог овлашћења (руковођења предистражним поступком) јавни тужилац предузима потребне радње ради гоњења учинилаца кривичног дела. Овде је законодавац начинио замену теза, јер не предузима јавни тужилац кривично гоњење да би руководио предистражним поступком, већ руководи предистражним поступком како би остварио своју законом предвиђену обавезу (и право) да гони учиниоце кривичних дела.

Ставом 3 тог члана предвиђено је да јавни тужилац може наложити полицији да предузима одређене радње ради откривања кривичних дела и проналажења осумњаника. Полиција је дужна да изврши налог јавног тужиоца, као и да га о предузетим радњама редовно обавештава.²⁴ Овај став експлицитно показује руководећу улогу јавног тужиоца у одно-

24 У Републици БиХ овлашћено службено лице је дужно да обавести тужиоца о свим расположивим информацијама, радњама и мерама које је предузело најкасније у року од седам дана од дана сазнања да постоје основи сумње да је дело учињено, ако су у питању кривична дела са предвиђеном казном до пет година затвора, сем ако је потребно хитно поступање тужиоца. Одатле следи закључак да у тих првих седам дана овлашћено службено лице нема обавезу код ових кривичних дела да прикупља податке и обавештења под надзором јавног тужиоца, за разлику од кривичних дела са предвиђеном казном преко пет година затвора. Мр Драган Кулић, *Кривичнопроцесни субјективитет овлашћених службених лица у Закону о кривичном поступку Босне и Херцеговине* (цитирано из зборника радова *Супротстављање савременим облицима криминалитета*, Том 3, Криминалистичко-полицијска академија и Фондација „Ханс Зајдел“, Београд, 2015. године) стр. 89.

су на полицију, али и избацује у први план обавезу полиције да о сазнањима које има обавештава јавног тужиоца. Без ове обавезе полиције, тешко да јавни тужилац који није орган оперативног карактера може адекватно да руководи предистражним поступком. Само добро информисан јавни тужилац може да донесе праву одлуку и упутити полицију у ком смеру да поступа. У складу са ставом 4 чл. 285 ЗКП-а, у случају непоступања полиције по његовом налогу, јавни тужилац ће поступити у складу са чл. 44 ст. 2 и 3 ЗКП-а, о чему је већ било речи.

Надаље, став 5 члана 285 ЗКП-а предвиђа да у току предистражног поступка јавни тужилац има овлашћење да од полиције преузме вршење радње коју је полиција на основу закона самостално предузела. Ово теоријски даје могућност јавном тужиоцу да сам предузме било коју радњу која је у законској надлежности полиције. Међутим, у пракси се то не дешава, јер је полиција превасходно оперативни орган, а не јавно тужилаштво, и нема спора око околности да су полицијски службеници далеко обученији и искуснији у оперативном раду од јавних тужилаца.²⁵

25 Шкулић примећује да није јасан *ratio legis* ове норме, јер није логично да јавни тужилац предузима од полиције било коју радњу коју полиција иначе самостално врши. Није спорно да јавни тужилац сам прикупља обавештења од грађана, али је чудно да му је омогућено да предузима неке типично оперативне радње попут нпр. праћења лица или контакте са информаторима и сл. Др Милан Шкулић, *Основне новине у кривичном процесном праву Србије*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013. године, стр. 84.

* * *

Одредбом члана 286 ставом 1 ЗКП-а предвиђено је да уколико постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности, полиција је дужна да предузме потребне мере:

1. да се пронађе учинилац кривичног дела;
2. да се учинилац или саучесник не сакрије или не побегне;
3. да се открију и обезбеде трагови кривичног дела и предмети који могу послужити као доказ;
4. да прикупи сва обавештења која би могла бити од користи за успешно вођење кривичног поступка.

На основу реченог јасно је да полиција не поступа у предметима у којима постоје основи сумње да је учињено кривично дело које се гони по приватној тужби (*ex privato*). Из овога се утврђује да се надлежност за поступање јавног тужиоца и полиције поклапа, јер и јавни тужилац гони само за кривична дела која се гоне по службеној дужности.²⁶

26 С обзиром на околност да из реченог имплицитно следи да за кривична дела која се гоне по приватној тужби не само да не поступа тужилац, већ не поступа ни полиција, поставља се питања генералне оправданости прописивања ових инкриминација у Кривичном законик. Ако по закону није предвиђено да полиција скупља доказе о извршењу ових кривичних дела и учиниоцима, а да их тужилац као професионални орган гоњења не тужи, колика је шанса у пракси да ова кривична дела буду расветљена у пракси и да њихови учиниоци буду кажњени? По неким незваничним статистикама из суда то је врло низак проценат од укупно пресуђених кривичних дела, негде око 1-2%.

У ставу 2 члана 286 ЗКП-а стоји да у циљу испуњења дужности из става 1 полиција може да тражи:

1. потребна обавештења од грађана;
2. изврши потребан преглед превозних средстава, путника и пртљага;
3. да за неопходно потребно време, а најдуже до осам часова ограничи кретање на одређеном простору;
4. да предузме потребне мере у вези са утврђивањем истоветности лица и предмета;
5. да распише потрагу за лицем и предметима за којима се трага;
6. да у присуству одговорног лица прегледа одређене објекте и просторије државних органа, предузећа, радњи и других правних лица, оствари увид у њихову документацију и да је по потреби одузме;
7. да предузме друге потребне мере и радње.

Од претходно набројаних овлашћења полиције, у пракси јавно тужилаштво само прикупља потребна обавештења од грађана. Остале мере никада не преузима од полиције, јер нити је тужилаштво обучено за такву врсту радњи, нити поседује капацитете као полиција за њихово спровођење.²⁷ Службене белешке које полиција саставља о предузетим оперативним радњама не могу бити доказ у кривичном поступку, већ служе као објашњење јавном тужио-

27 Спровођење оваквих радњи од стране јавног тужилаштва било би реално у ситуацији када би јавно тужилаштво имало у свом организацијском саставу и полицијске јединице, попут неких других земаља.

цу када чита прилоге кривичне пријаве зашто је нешто урађено у конкретной ситуацији. Другачија је ситуација са записницима, јер записник о претресању стана и других просторија или записник о увиђају саобраћајних незгода, који су састављени у складу са одредбама ЗКП-а представљају доказ у кривичном поступку, исто као и потврде о привремено одузетим предметима, уколико полиција приликом претресања стана или других просторија пронађе и одузме нешто за шта сматра да би могло бити доказ у неком будућем кривичном поступку.

Веома важна за оперативни рад полиције је одредба става 3 члана 286 ЗКП-а, која каже да по налогу судије за претходни поступак, а на предлог јавног тужиоца, полиција може прибавити и евиденцију остварене телефонске комуникације, коришћених базних станица или извршити лоцирање места са којег се обавља комуникација. У пракси јавни тужилац одлуку о предлагању ових мера суду доноси искључиво на основу претходног реферисања чињеничног стања од стране полицајца који се јавља тужиоцу са захтевом за издавање тог налога. Онако како полицајца са терена представи чињенично стање јавном тужиоцу, такву он представу о постојању потребе за предузимање ове радње тужилац има, и на основу таквог стања одлучује да ли ће ставити предлог суду.

У складу са ставом 4 члана 286 ЗКП-а, полиција о предузимању

набројаних мера и радњи из ставова 2 и 3 овог члана мора одмах, а најкасније у року од 24 часа након предузимања, да обавести јавног тужиоца. Реч је о обавези која је предвиђена како би тужилац као руководиоца предистражног поступка имао благовремен доток информација и на основу тога могао да правовремено донесе исправне одлуке о даљем току предистражног поступка и наложи полицији како да поступа.

Ставом 5 члана 286 ЗКП-а прописано је да лице према коме је примењена нека од мера и радњи из става 2 и 3 овог члана има право да поднесе притужбу надлежном јавном тужиоцу. У досадашњем раду нисмо имали прилике да наиђемо на ситуацију да се неко обраћа тужилаштву са притужбама на рад полиције, што указује да су то ретке ситуације. Вероватно томе доприноси како поштовање закона од стране полицијских службеника, тако и чињеница да већина осумњичених лица или грађана не сматра да је природно жалити се тужилаштву на поступање полиције. И заиста, питање је шта тужилац у пракси и може да учини када добије овакву притужбу, с обзиром на то да је реч о другом државном органу, и да тужилаштво нема ефикасне механизме контроле над радом полиције, нити прерогативе да кажњава полицију у случају незаконитог поступања.

У члану 287 став 1 ЗКП-а предвиђено је да уколико полиција у предистражном поступку предузме неку доказну радњу, о томе мора без одлагања обавести-

ти јавног тужиоца. Ова обавеза код предузимања радњи које су доказне има двоструки значај. Поред чињенице да јавни тужилац мора бити упознат са поступањем полиције јер он руководи предистражним поступком, код доказних радњи се може поставити и питање њихове валидности уколико нису испуњени сви законом предвиђени услови када се оне изводе. Тако, ако полиција саслушава осумњиченог у смислу чл. 289 ст. 4 ЗКП-а, а о томе претходно не обавести јавног тужиоца, сходно обавези из става 3 истог члана, одбрана може (а то ће вероватно и учинити) оспоравати законитост доказне радње саслушања осумњиченог, јер није испуњен један од законских услова за ово саслушање, односно јавни тужилац није обавештен, па није ни могао да повери радњу саслушања полицији.

Законик о кривичном поступку у члану 287 став 2 прописује да докази које је полиција прибавила предузимањем доказних радњи могу бити коришћени у даљем току кривичног поступка, ако су доказне радње спроведене у складу са овим Закоником. Овом одредбом се само експлицитно одређује, како то у пракси не би било спорно, да се доказне радње које у складу са законом полиција изврши могу користити као доказ у поступку. Ако се вратимо на претходни пример везан за саслушање осумњиченог, ако је обавештен јавни тужилац који је поверио радњу саслушања полицији, а осумњичени је при-

стао да даје исказ, па га је потом дао у присуству браниоца, испуњени су сви законски услови да овакав исказ буде процесно валидан, иако је доказна радња изведена од стране полиције.²⁸

* * *

Везано за саслушање осумњиченог, од важности за анализу је одредба става 3 члана 289 ЗКП-а, у којој стоји да је о свом поступању приликом саслушања осумњиченог полиција дужна да без одлагања обавести јавног тужиоца. Јавни тужилац може обавити саслушање осумњиченог, присуствовати саслушању или саслушање поверити полицији. Говорећи из практичног искуства, сматрам да начин на који ће јавни тужилац поступити има везе са врстом предмета на којима ради. Имајући у виду комплексност предмета по којима поступа Тужилаштво за организовани криминал, али и далеко мањи број предмета од редовних тужилаштва, јавни тужилац без изузетка присуствује саслушању осумњиченог у полицији, а потом га и лично саслушава у истрази. Са друге стране основна јавна тужилаштва, најчешће због великог броја предмета које имају и недовољне кадровске попуњености, чешће се одлучују да повере полицији

²⁸ Подразумева се да је неопходно да саслушање буде обављено у свему у складу са законским одредбама о саслушању осумњиченог, односно осумњиченом пре давања исказа морају бити детаљно предочена његова права и обавезе у поступку (члан 68 ЗКП-а).

саслушање осумњиченог на коме не присуствују, па потом позивају осумњиченог на саслушање пред тужиоцем. По нама најлогичније, али и најекономичније поступање било би да јавни тужилац одмах од полиције преузме радњу саслушања, па да осумњичени одмах даје исказ пред тужиоцем већ у полицијској станици, чиме би овај исказ одмах имао форму валидне доказне радње, јер се осумњичени не би саслушавао без потребе два пута у току предистражног поступка. Међутим, начин на који ће у конкретном случају поступати јавни тужилац остаје ствар процесне тактике, и сваки од три законом предвиђена избора је могућ као опција.

У складу са чланом 289 ставом 4 ЗКП-а, уколико осумњичени пристане да да исказ, орган који обавља саслушање ће поступити у складу са одредбама овог Законика о саслушању окривљеног под условом да су пристанак осумњиченог да буде саслушан и његов исказ током саслушања дати у присуству браниоца. Записник о овом саслушању се не издваја из списка и може се користити као доказ у кривичном поступку. Једино под условима из чл. 289 ст. 4 ЗКП-а саслушање осумњиченог у полицији може бити доказ у поступку. Саслушање осумњиченог без браниоца, као и службене белешке о прикупљању обавештења од грађана, немају доказну снагу. Проблем на који се у пракси често наилази код признања осумњичених које су дали у полицији на овим запис-

ницима, јесте накнадно негирање тих признања уз образложење да је било примене недозвољених притисака на њих (психичких и/или физичких). Уколико не би било других доказа осим признања из полиције, судови углавном не би оглашавали окривљене кривим само на основу овог признања из полиције,²⁹ без обзира што је неспорно да се оно може сматрати доказом, баш због могућности недозвољених утицаја у полицији на осумњичене.³⁰ Присуство браниоца и евентуално јавног тужиоца саслушању у полицији има *ratio legis* у томе да спречи евентуалне злоупотребе од стране полицијских службеника у циљу изнуђивања признања од осумњиченог, и истовремено даје кредибилитет овој процесној

29 Тиме је суд потврдио да се признање осумњиченог не може више сматрати краљичом доказа (*regina probationem*), као што је било у средњовековном праву, где је тортура у кривичном поступку постала рутинска, па чак је сматрана и као легитиман кривичнопроцесни институт. Др Милан Шкулић, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник РС и Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011. године, стр. 121.

30 Комитет против тортуре констатовао је да је период који уследи непосредно након лишења слободе уједно и период највећег ризика у смислу могућности застрашивања и физичког злостављања осумњичених, а ризик од излагања неком виду злостављања већи је у полицијским станицама него у другим местима где долази до лишења слободе. Др Дарко Симовић и др Радомир Зекавица, *Полиција и људска права*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012. године, стр. 253. Ове чињенице би свакако и јавно тужилаштво морало да има у виду приликом коришћења признања датих у полицији сходно чл. 289 ст. 4 ЗКП-а у даљем току поступка.

радњи, која потом може служити као доказ у даљем току кривичног поступка.³¹ Приликом саслушања мора се имати у виду да постоје људи који су посебно сугестивни и склони попуштању под притиском, па је код њих много лакше доћи до признања,³² што се не сме злоупотребљавати.

Одредба члана 289 став 5 ЗКП-а предвиђа да ако јавни тужилац није присутан саслушању осумњиченог, полиција ће му без одлагања доставити записник о саслушању. Ова обавеза предвиђена је у циљу омогућавања што ефикаснијег вођења кривичног поступка од стране јавног тужиоца. Ипак, искуства из праксе показују да полиција махом не поштује ову одредбу, па уместо да се записник о саслушању осумњиченог у смислу чл. 289 ст. 4 ЗКП-а тужиоцу достави без одлагања, најчешће се записник достави јавном тужилаштву тек у прилогу кривичне пријаве поднете против лица које је саслушавано у полицији.

31 У полицијској литератури могу се срести мишљења да је присуство браниоца, јавног тужиоца и других оперативних радника поред оног који води саслушање штетна, јер су у супротности са захтевом дискреције саслушања, који указује да је до признања осумњиченог најлакше доћи ако је један оперативни радник насамо са осумњиченим. Мр Ненад Милић, *Полицијско саслушавање осумњиченог*, Полицијска академија, Београд, 2006. године, стр. 140. Не можемо да се сложимо са овим ставом цитираног аутора, јер се у пракси показало да су оваква признања најчешће изнуђена и дата под притиском, као и да нису поткрепљена другим доказима, те не могу довести до осуђујуће пресуде.

32 Др Даг Коларевић, *Психологија криминала*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015. године, стр. 230.

У ставу 1 члана 290 ЗКП-а предвиђено је да полиција може лица затечена на месту извршења кривичног дела упутити јавном тужиоцу или их задржати до његовог доласка, ако би та лица могла да дају податке важне за поступак и ако је вероватно да се њихово испитивање касније не би могло извршити или би било скопчано са знатним одуговлачењем или другим тешкоћама. У пракси готово да никада не долази до упућивања лица затечених на месту извршења јавном тужиоцу, већ обично долази до њиховог задржавања до доласка јавног тужиоца на лице места. Ситуације у којима се испитивање не би могло накнадно извршити или би било скопчано са знатним одуговлачењем или другим тешкоћама, ствар су процене *in concreto* (нпр. лице које има сазнања о кривичном делу је страни држављанин у транзиту кроз Србију, па уколико оде из земље биће тешко накнадно га испитати). У оваквим ситуацијама тужилац предузима радњу испитивања задржаног лица као сведока, уз обавезно полагање заклетве, јер постоји бојазан да неће моћи да дође на главни претрес (сходно члану 96 став 2 ЗКП-а), након чега се суду предлаже да се упозна са садржином оваквог записника, ако се то лице не може накнадно пронаћи (сходно члану 40б ставу 1 тачки 1 ЗКП-а). Наравно, овако нешто је могуће само уз квалитетну сарадњу јавног тужиоца и полиције која се нађе на лицу места пре тужиоца, чиме се обезбеђује доказни материјал ту-

жиоцу за даље несметано вођење кривичног поступка.

Сходно ставу 2 члану 290 ЗКП-а, задржавање лица на месту кривичног дела не може трајати дуже од шест часова. Реч је о нужном постављању ограничења задржавања лица на месту извршења, јер ова лица нису осумњичена, па би њихово предуго задржавање од стране полиције могло да се третира као ограничење њихове слободе кретања, а она се не може применити према прејудичијалним сведоцима. Ипак, рок од шест часова сматрамо оптималним, јер заиста постоје ситуације када јавни тужилац није у могућности да се у краћем року појави и испита лице које је затечено на месту извршења (нпр. снежна лавина у планинским крајевима, блокаде путева услед гужви и сл.).

* * *

У ставу 1 члана 291 ЗКП-а прописано је да полиција може неко лице ухапсити ако постоји неки од разлога за одређивање притвора (предвиђених чл. 211 ЗКП-а), али је дужна да такво лице без одлагања спроведе надлежном јавном тужиоцу. Приликом довођења, полиција ће јавном тужиоцу предати извештај о разлозима и о времену хапшења. Дакле, када полиција неког ухапси, мора га без одлагања спровести тужиоцу, како би овај одлучио о његовој даљој судбини у процесном смислу. Извештај који се доставља тужиоцу служи да разјасни разлоге зашто је неко

ухапшен, мада у пракси полиција приликом довођења обавезно и усмено реферише јавном тужиоцу предочавајући му разлоге зашто је неко ухапшен. Време хапшења је изузетно битно забележити, јер од тог момента се рачунају рокови за задржавање од 48 сати и евентуално за притвор уколико га судија за претходни поступак одреди. У ставу 2 наведеног члана стоји да ухапшени мора бити поучен о правима из чл. 69 ст. 1 ЗКП-а, што је део сваког модерног кривичног поступка.

Одредбом става 3 члана 291 ЗКП-а прописано је да ако је због неотклоњивих сметњи спровођење ухапшеног трајало дуже од осам часова, полиција је дужна да јавном тужиоцу овакво закашњење посебно образложи, о чему ће јавни тужилац сачинити службену белешку. Јавни тужилац ће у белешку унети и изјаву ухапшеног о времену и месту хапшења. На основ законског текста намеће се закључак да је регуларан рок за довођење ухапшеног пред јавног тужиоца осам сати, а све преко тога се сматра прекорачењем рока и полиција то мора посебно да образложи. Пробијање рока је могуће из различитих разлога, како оправданих (нпр. проблеми на путу услед непогода, који су помињани) тако и неоправданих.³³

33 Неоправдан случај који смо имали прилике да видимо у пракси био је следећи: једна полицијска служба ухапси лице, и тада креће да тече рок од осам сати. Потом та служба установи да она није надлежна да хапси осумњиченог за то што је учинио, па га испоручи другој полицијској служби, која већ има отворену оперативну обраду за то лице, али потом друга полицијска

Изјава ухапшеног о времену и месту хапшења уноси се у службену белешку да би се проверило да ли се она поклапа са наводима полиције, или ухапшени тврди да је ухапшен у друго време или на другом месту. У другом случају јавни тужилац може евентуално извршити проверу навода ухапшеног и утврдити зашто он каже да је ухапшен на другом месту или у друго време од оног које полиција наводи.

Веома важна је одредба става 1 члана 294 ЗКП-а, која предвиђа да ухапшено лице, као и осумњичено лице, јавни тужилац може изузетно задржати ради саслушања најдуже 48 часова од часа хапшења, односно одазивања на позив. Овде је реч о важној измени у односу на чл. 229 ст. 1 ЗКП-а из 2001. године, по коме је задржавање лица лишених слободе или осумњичених било искључиво у надлежности органа унутрашњих послова. Ова измена би, по нашем мишљењу, требало да прореди коришћење института задржавања лица, јер у пракси полиција олако одређивала задржавање лицима која су била ухапшена или осумњичена, иако оба законска текста користе термин „изузетно“ када говоре о коришћењу задржавања до 48 сати. Стога је законодавац вероват-

но служба креће да му рачуна рок од осам сати од момента када га је прва полицијска служба њима предала. Ово није законито поступање, и рок мора да се рачуна од тренутка када је осумњичени први пут лишен слободе, без обзира да ли га је ухапсила полицијска служба која има оперативну обраду или није и ко је све радио на оперативној обради.

но рачунао да ће у пракси јавни тужилац рестриктивније одређивати задржавање него што то чини полиција, а наша досадашња искуства показују да се то у пракси заиста и дешава.³⁴

Ставом 2 члана 294 ЗКП-а прописано је да о задржавању јавни тужилац или по његовом одобрењу полиција одмах, а најкасније у року од два часа од када је осумњиченом саопштено да је задржан, доноси и уручује решење. У решењу морају бити наведени дело за које се осумњичени терети, основи сумње, дан и час лишења слободе или одазивања позиву, као и време почетка задржавања. Дакле, сходно околности да јавни тужилац сада одлучује о одређивању задржавања, он је тај који би примарно требало да донесе и решење о задржавању, али је остављена законска могућност да физичко доношење одлуке јавни тужилац повери полицији, што се у пракси и догађа. Што се тиче

34 Када је у питању пракса поступања Тужилаштва за организовани криминал, може се поставити и питање дужине времена трајања задржавања. У редовним поступцима рок од 48 сати требао би да буде довољан да се салушају сва лица у неком предмету, али у поступцима које води Тужилаштво за организовани криминал, када се одједном хапси и приводи и више десетина лица на територији целе Србије, овај рок може бити кратак. Зато је наш *de lege ferenda* став да би требало у овим поступцима дозволити да задржавање траје до 72 часа. *Exempli causa*, члан 267 став 1 Законика о кривичном поступку Републике Црне Горе (Службени лист ЦГ број 57/2009, 49/2010, 47/2014 Одлука УС ЦГ, 2/2015 Одлука УС ЦГ, 35/2015) државном тужиоцу оставља могућност да осумњиченог задржи до 72 часа и у редовном поступку, а не само у поступцима за дела организованог криминала.

података, сасвим је разумљиво да решење садржи и време када је дошло до лишења слободе, како би се знало од када тачно треба рачунати рок за задржавање.

Одредба става 3 члана 294 ЗКП-а предвиђа да против решења о задржавању осумњичени и његов бранилац имају право жалбе у року од шест часова од достављања решења. О жалби одлучује судија за претходни поступак у року од четири часа од пријема жалбе. Жалба не задржава извршење решења. Једина измена коју доноси овај став у односу на став 3 чл. 229 ЗКП-а из 2001. године јесте орочење времена у коме осумњичени и његов бранилац имају право жалбе. Међутим, логично би било очекивати да ће они улагати жалбу чим добију решење, па се поставља питање да ли је уопште постојала практична потреба да се орочава период у коме осумњичени и бранилац имају право на жалбу.

На концу, став 4 чл. 294 ЗКП-а прописује да осумњичени мора имати браниоца чим орган поступка донесе решење о његовом задржавању. Ако осумњичени сам у року од четири часа не обезбеди браниоца, јавни тужилац ће му га обезбедити по службеној дужности, по редоследу са списа адвоката који доставља надлежна адвокатска комора. Како је задржавање врста лишења слободе, осумњичени који је задржан мора имати браниоца, те је овде реч о једном од законом предвиђених случајева обавезне одбране. Како је тужилаштво

орган поступка у овој фази, оно има обавезу да обезбеди браниоца *ex officio* осумњиченом уколико овај сам то не учини у законом предвиђеном року. Да би се избегле било какве злоупотребе овог овлашћења тужиоца, који поред тога што је орган поступка, јесте истовремено и странка у поступку, закон стриктно предвиђа поступак по коме ће јавни тужилац поставити браниоца осумњиченом.

Закључак

Кључни значај за успешно вођење предистражног поступка лежи у ваљаној сарадњи јавног тужилаштва и полиције. Да би та сарадња била законита и ефикасна, потребан је непрестани контакт између јавног тужиоца и полиције, при чему сваки од ова два субјекта имати јасну свест која је његова улога у тој сарадњи.³⁵ Анализирана законска регулатива без сумње поставља јавног тужиоца као руководећу фигуру предистражног поступка, али је јасно да јавни тужилац не може успешно да води предистражни поступак ако не оствари добру сарадњу са

35 Као што проф. Бејатовић каже, само професионалан међусобни однос и активна сарадња кривичнопроцесних субјеката јесу у функцији брзе и квалитетно спроведене истраге, а на тај начин и у функцији ефикасности целог кривичног поступка, јер сасвим оправдано се каже „добра истрага значи и добра пресуда“. Др Станко Бејатовић, *Јавни тужилац као субјекат ефикасности поступања у кривичним стварима* (цитирано из зборника радова *Улога јавног тужиоца у правном систему*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2010. године), стр. 201.

полицијом. Да би била успешна, сарадња полиције и јавног тужилаштва требало би да се заснива на односу координације, а никако пуке субординације, у којој би јавни тужилац поступао без слушања за сигнале које му полиција шаље са терена. Управо супротно, ваљан јавни тужилац је свестан предности коју као касније странка у поступку може да стекне ако на прави начин користи полицију, и то као „очи и уши“ тужилаштва на терену.

Као што јавни тужилац мора бити свестан оперативне супериорности полиције, тако и полиција мора имати на уму да је јавни тужилац тај који после предистражног поступка остаје сам у настојањима да докаже прикупљене током предистражног поступка и истраге преточи у осуђујућу пресуду, те да је јавни тужилац тај који најбоље зна шта му је потребно да би то и учинио. Из тих разлога полиција мора бити спремна да слуша упутства јавног тужиоца и да по њима поступа. Комуникација између јавног тужиоца и полиције мора бити двострана – јавни тужилац мора бити спреман да чује сугестије полиције, као и да их без сујете уважи уколико оцени да су ваљане, а са друге стране полиција мора бити спремна да слуша налоге јавног тужиоца, пошто само јавни тужилац има јасну визију у ком смеру предистражни поступак мора да се креће, како би се обезбедили на законит начин докази за даљи ток кривичног поступка. Уколико и јавно тужилаштво и

полиција схвате улоге на прави начин, резултати њихове сарадње неминовно ће дати праве резултате, на обострано задовољство и једних и других.

ЛИТЕРАТУРА

- 1) Бошковић, Александар и Кесић, Тања, *Кривично процесно право*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015. Године
- 2) Бејатовић, Станко, *Јавни тужилац као субјекат ефикасности поступања у кривичним стварима* (цитирано из зборника радова *Улога јавног тужиоца у правном систему*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2010. године)
- 3) Бејатовић, Станко и др., *Приручник за примену Законика о кривичном поступку*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2013. године
- 4) Берзинс, Андрејс и др., *Улога тужилаца у истражној фази кривичног поступка у Канади* (цитирано из зборника радова *Законик о кривичном поступку и јавно тужилаштво*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009. године)
- 5) Вујанић, Милица и др., *Речник српског језика*, Матица српска, Нови Сад, 2007. године
- 6) Грубач, Момчило и Васиљевић, Тихомир, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Пројурис, Београд, 2013. године

Тужилаштво и полиција

изазови у примени ЗКП-а

7) Драгашевић, Љубиша и др., *Тужилачки и правосудни савети*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2009. године

8) Илић, Горан и др., *Положај јавног тужилаштва у Републици Србији и упоредно правна анализа*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2007. године

9) Илић, Горан П. и др., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник РС, Београд, 2013. године

10) Кекић, Далибор и Миленковић, Милош, *Актуелни проблеми рада полиције на безбедносном сектору у Републици Србији*, (цитирано из зборника радова *Супротстављање савременим облицима криминалитета*, Том 2, Криминалистичко-полицијска академија и Фондација „Ханс Зајдел“, Београд, 2015. године)

11) Кесић, Тања, *Међународни стандарди поступања полиције у кривичним стварима*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014. године

12) Коларевић, Даг, *Психологија криминала*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015. године

13) Кулић, Драган, *Кривично-процесни субјективитет овлашћених службених лица у Закону*

о кривичном поступку Босне и Херцеговине (цитирано из зборника радова *Супротстављање савременим облицима криминалитета*, Том 3, Криминалистичко-полицијска академија и Фондација „Ханс Зајдел“, Београд, 2015. године)

14) Милић, Ненад, *Полицијско саслушавање осумњиченог*, Полицијска академија, Београд, 2006. године

15) Милошевић, Милан, Кесић, Тања *Полиција у кривичном поступку*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2009. године

16) Симовић, Дарко и Зекавица, Радомир, *Полиција и људска права*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012. Године

17) Соколовић, Ранко, *Полиција и кривични поступак*, Службени гласник РС, Београд, 2005. године

18) Тмушић, Миодраг, *Положај јавног тужиоца у кривичном процесном праву*, Култура, Београд, 1997. године

19) Шкулић, Милан, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник РС и Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011. године

20) Шкулић, Милан, *Основне новине у кривичном процесном праву Србије*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013. године

ВОЈКАН ИЛИЋ
тужилачки сарадник у
Првом ОЈТ у Београду

УВОД

Однос тужилаштва и полиције одувек је представљао енигму, како са аспекта њихових уставних и законских обавеза¹, тако и са аспекта фактичких односа у току пословања на извршавању конкретних задатака. У том поступању, углавном се манифестују видови уходане добре сарадње, али су присутна и размимоилажења, која се кроз непосредне контакте између самих носилаца послова изглађују, или се то чини одржавањем тематских састанака на којима се договарају видови непосредне сарадње, у правцу успешности у решавању или предупређењу проблема. До сада није донет ниједан документ у виду споразума између ових органа који би се односио на усаглашавање практичног поступања у примени појединих одредаба Законика о кривичном поступку (ЗКП).²

¹ Устав РС («Сл. гласник РС», бр. 98/2006), Закон о јавном тужилаштву («Сл. Гласник РС», бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 78/2011 – др.закон, 101/2011, 38/2012 – одлука УС, 121/2012, 101/2013, 111/2014 – одлука УС, 117/2014, 106/2015 и 63/2016 – одлука УС).

² Законик о кривичном поступку («Сл. глас-

Сагледавајући сазнања из протеклог временског периода, преко обрађених радова на ову тему и публикација које су нам доступне, намеће се утисак да су ти односи били условљени постојећим околностима које су владале у друштву, па и политичкој моћи. У том контексту ваља и сагледавати улогу јавног тужилаштва, између два велика органа, судова и МУП-а, са тешкоћама које су га пратиле. Утисак је да је права умешност радити у тужилаштву и остати доследан у поштовању закона, као једино могуће водиле, без обзира на последице.

Нека запажања, дилеме и предлози чиниће садржину осврта на предметну тему.

НЕКА ПРАКТИЧНА ПОСТУПАЊА

Саме законске одредбе које регулишу однос тужилаштва и полиције омогућавају одређене нелогичности које се реперкутују и у практичном поступању ових органа. У том смислу указујемо на одређене одредбе Закона

ник РС», бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014).

о полицији (ЗОП).³ Наиме, одредбом члана 41. ЗОП, обавезан је полицијски службеник да свом претпостављеном „у писаном облику доставља сазнања до којих је дошао обављањем полицијских послова, применом полицијских мера и радњи, полицијских овлашћења или на други начин.”⁴ Међутим, поставља се питање оправданости оваквих обавеза полицијског службеника у погледу давања информација, с обзиром да ЗКП у члану 44, 282 и 285. став 3. регулише на други начин ово питање, на начин да се давања информација не може обавити без одобрења јавног тужиоца, односно да су полицијски службеници дужни да поступе по захтеву јавног тужиоца и да га обавесте о мерама и радњама које су предузели. Ово питање је актуелно и са аспекта практичних дешавања када су у питању информације о раду ових органа.

Сведоци смо скоро свакодневних вести о деловању полиције на осветљавању криминалних радњи. Притом се посленици медија позивају на „свој извор сазнања из појединих органа”, у којим извештајима се често задире и намеће коначан став у погледу кривице појединих лица. Тиме се јавности намеће утисак

³ Закон о полицији («Сл. гласник РС », бр. 6/2016).

⁴ Ibidem.

о епилогу неког догађаја и ствара ореол моћи органа који пласира информацију. У процесним фазама које наступају поводом таквог догађаја, знатно се дубље задире у сложеност и тачност, на који начин претходно пружена информација која је узбуркала јавност добија другу димензију. У тим фазама поступка укључује се и јавни тужилац, осумњичени са својом одбраном, његов бранилац, судија за претходни поступак, што само по себи доводи до комплетнијег сазнања о начину одигравања неког догађаја, његовим узроцима и последицама. Пружени подаци из кривичне пријаве често буду доведени у питање и пољуљани контрааргументима. У таквој ситуацији тужилаштво је принуђено да тражи нове провере од подносиоца кривичне пријаве, као и нове доказе. Међутим, и у таквој ситуацији оглашавају се, брижно или наручено, поједини медији, са тезом пласирања неефикасности тужилаштва и сл. У овој фази рада јавног тужилаштва долази до изражаја јачина, организованост и целовитост у раду органа као институције.

Преоптерећеност бројем предмета у раду јавних тужилаштва и настојање да се постигне ажурност, доводи до судијских одлука у којима се

негира основаност оптужног акта, што само по себи не може да представља успешност у раду откривања и кривичног гоњења. Постоје предмети који су неспорни у раду полиције и тужилаштва и они представљају већину, са доказима који су се у пракси показали ефикасним и као такви ноторни за успешност оптужења и доказивања кривице извршиоцу кривичног дела. Међутим, не би се требало уљуљкивати у том смислу, с обзиром да је сваки случај специфичан. Постоје предмети који су компликовани, како у погледу самог начина извршења, садржине инкриминација, тако и у погледу фактичких нијанси евентуалних изигравања, што изискује додатно мултидисциплинарно сагледавање. У тој и таквој ситуацији поступка, поступајући орган тужилаштва очекује уплив и од стране виших тужилачких инстанци, сходно основним принципима деловања и хијерархијско-субординацијског устројства. Тужилаштво је по дефиницији и законској регулативи специфичан државни орган, што изискује и посебну практичну димензију деловања. У том смислу, имајући у виду кадровско стање, непопуњеност и друге практичне проблеме објективне и субјективне природе самих носилаца јавнотужилачких

функција, највећи терет подносе старешине органа, суочени између наметнутих могућности и тежње да се удовољи свим захтевима које треба ваљано реализовати. У таквој констелацији, долази се до закључка да однос тужилаштва и полиције директно зависи од самих односа оних који непосредно поступају у решавању неког предмета. Уколико је тај однос проткан међусобним поверењем, посвећеношћу, праћен стручном оспособљеношћу у владању материјом, са јасним и тачним захтевима за обезбеђењем доказа и пружањем потребних обавештења, иницирањем и одазивањем на позиве за састанке и договоре, изласком на увиђаје, мобилношћу, писменом међусобном комуникацијом са транспарентним ставом, што би послужило као доказ о евентуалним пропустима и било од користи за уједначавање ставова у будућем поступању, рад полиције и тужилаштва постаје усклађен, а тиме и ефикаснији. За успешност у раду ових органа пресудан је и добро организован систем контроле, у ком смислу се накнадна открића разних пропуста или злоупотреба, пружања неупотребљивих доказа уз кривичну пријаву по „договору са пријављеним”, како би даљи поступак био усмерен на

погрешан пут, чиме се прикривају праве незаконите радње, „одавање службених тајни”,⁵ и сл., не би приписивана само појединцу, јер до тога не би дошло или би у корену било спречено да је организација рада и њихова контрола била на одговарајућем нивоу. Без тога се све своди на коначан неуспех по оптужењима или елиминацију појединаца, без речи о одговорности и на страни претпостављених, што у даљем раду органа само пролонгира нове случајеве и накнадна открића са истим или неким другим видовима манифестовања, с обзиром да је улога појединца само једна карика у ланцу. Дакле, читава лепеза неопходних претпоставки за успешност у раду ових органа, гледано најпре са аспекта организованости самог тужилаштва, што ствара претпоставке за захтевање отклањања евентуалних пропуста на другој страни, кроз тематске састанке, који морају бити добро организовани, са конкретним запажањима и предлозима за њихово превазилажење.

Управо из изнетих разлога и практичних потешкоћа, намеће се потреба за континуираним, рекло би се приснијем односу у смислу стручног уплива и контакта

⁵ Дневни лист Политика од 26.10.2016 године, стр 9.

нижег ка вишим тужилаштвима и обрнуто. Тиме се ствара кохерентна припадност целини, улива сигурност и поверење у раду, што неминовно доводи до успеха.

Из програма организованости рада тужилаштва из ранијег периода, сусрећемо начине таквог деловања у оквиру рада РЈТ, кроз оформљене групе за оперативнo-интервентно деловање (ОИГ), која је била задужена за непосредно пружање помоћи нижим тужилаштвима у појединим предметима који се процене да могу попримити „шире димензије значаја”, на начин што се уместо реферисања ишло на „терен” и непосредно учествовало у раду од почетка до самог креирања оптужења.⁶

Новине у ЗКП-у које се односе на овлашћења тужилаштва и значај у руковођењу преткривичним поступком управо придају значај указаним аспектима организованости, с обзиром на чињеницу да се пропусти у почетној фази поступка, приликом увиђаја на лицу места и прикупљања доказа, тешко могу надокнадити у даљој фази поступка. У таквој ситуацији изнети податак до кога смо дошли о начинима практичног рада

⁶ Билтен РЈТ, број 1-2/ 2001, Београд, јануар 2001.

у не тако давној организацији рада тужилаштва, указује нам на широке могућности унапређења рада. Оваква искуства у изнетом или неком другом облику организованости су добродошла и рекло би се неопходна за успешан рад, преузимањем одговорности и учвршћивањем припадности тужилаштву као целини.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Новим ЗКП-ом је доказна иницијатива готово у потпуности пренета на јавног тужиоца, експлицитном нормом да је терет доказивања оптужбе на јавном тужиоцу. Да би остварио такву улогу, веома је значајно да сарадња тужиоца са полицијом, у најранијим фазама поступка, буде интензивирана. ЗКП о томе даје одговарајућа решења, која се пре свега односе на обавезу полиције да обавештава јавног тужиоца о радњама које предузима

у кратком року од 24 часа, као и обавезу полиције да поступа по захтевима јавног тужиоца. Упоредном анализом решења претходног и новог ЗКП-а, која се односе на поступање полиције, лако се уочава да она у ниједном делу нису сужена. Традиционалне оперативно-тактичке мере и радње из ранијег предкривичног поступка су и даље у надлежности полиције. Поред тога, полиција је сада овлашћена да самостално предузима поједине доказне радње у предистражном поступку, чији се резултати могу користити у кривичном поступку, а постоји могућност да тужилац у фази истраге повери полицији предузимање појединих доказних радњи. Посао полиције се не завршава у предистражном поступку. Полиција је незаобилазан партнер и сарадник јавног тужиоца све до подизања оптужног акта, јер се једино на тај начин могу прво открити а потом

и прикупити релевантни докази. Сами односи између ових органа условљени су:

- Квалитетом конкретних налога заменика јавног тужиоца за поступање полицијским службеницима,
- личним односом заменика јавног тужиоца и полицијског службеника, и
- систематском контролом рада сваког извршиоца, као и службених аката.

При свему овоме, битно је истаћи да нова бројна овлашћења јавног тужилаштва нису пропраћена повећањем броја заменика јавних тужилаца, повећањем броја особља у јавним тужилаштвима и повећањем материјално- техничких ресурса. Ово је једна од одлучних чињеница у сагледавању и разрешењу свих напред изнетих услова, околности и сметњи за већу успешност која се од свих очекује.

Kingdom of the Netherlands

www.uts.org.rs